

SILVER ECONOMY

GAZDASÁGI
TEVÉKENYSÉGEK,
TERMÉKEK ÉS
SZOLGÁLTATÁSOK,
AMELYEK AZ 55 ÉV
FELETTIEK IGÉNYEINEK,
SZÜKSÉGLETEINEK
KIELÉGÍTÉSÉRE
SZOLGÁLNAK

RÉGIÓFEJLESZTÉSI
LEHETŐSÉGEK
VIZSGÁLATA A
DÉL-DUNÁNTÚLI
RÉGIÓBAN

KÉSZÍTETTE:

MSB

MSB Fejlesztési Tanácsadó Zrt.

MEGRENDELŐ:

Funded by the
European Union

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
UNIVERSITY OF PÉCS

2021. DECEMBER 29.

1 Tartalomjegyzék

1	Tartalomjegyzék.....	2
	Vezetői összefoglaló	5
1	Bevezetés	5
2	Miért a Silver Economy?	6
2.1	Az alkonygazdaság jelentősége és demográfiai indíttatása.....	6
2.2	Demográfiai mutatók	8
2.3	Jóléti mutatók	12
3	Miért a Dél-Dunántúli Régió?	20
3.1	Demográfiai helyzetkép.....	20
3.2	Gazdasági helyzetkép	22
3.2.1	A Dél-Dunántúl gazdasági helyzete	22
3.2.2	Járási szintű gazdasági helyzetkép	24
3.3	Egészségügyi és rehabilitációs szolgáltatói háttér.....	26
3.3.1	Egészségügyi szolgáltatói háttér	26
3.3.2	A Dél-Dunántúl gyógyfürdői	28
3.4	A Dél-Dunántúl kulturális és turisztikai kínálata	28
3.5	Összegzés	30
4	A Silver Economy célcsoportja	30
5	Kapcsolódó ágazatok fejlődési lehetőségei.....	32
5.1	Egészségipar	33
5.2	Turizmus, vendéglátás.....	40
5.3	Építőipar.....	41
5.4	Szolgáltató szektor	41
6	A Silver Economy jelentősége gazdaságfejlesztési szempontból A térségi gazdaságfejlesztés alapösszefüggései: a Dél-Dunántúli Gazdaságfejlesztési Zóna példáján keresztül	43
6.1	Jövedelemtermelés fejlesztése.....	44
6.2	A jövedelemegyenleg javítása: a helyi gazdaság- a turizmus, és a felsőoktatás fejlesztése.....	45
6.2.1	A helyi gazdaság	45
6.2.2	A turizmus	45

6.2.3	A felsőoktatás és a szakképzés gazdaságfejlesztési szempontú fejlesztése	46
6.2.4	Alkonygazdaság (Silver Economy).....	47
7	Az alkonygazdaság fejlesztésének területi vonatkozásai: a Dél-Dunántúli Gazdaságfejlesztési Zóna rurális-perifériális területei	49
7.1	Telepítési tényezők, település (járás) típusok.....	49
7.2	A Zóna fejlesztési szempontú belső térségei.....	52
7.3	A periféria térségének járásai	52
7.3.1	Foglalkoztatási decentrumok akár a járáshatáron túlsorduló ipari fejlesztési potenciállal: Periféria I. (Nagyatád, Marcali-Tamási-Tab, Bonyhád-Dombóvár)	53
7.3.2	Komplex módon fejlesztendő járások, lokális ipari potenciállal Periféria II. (Csurgó és Barcs, Sellye és a Hegyhát,).....	53
8	Az Alkonygazdaság fejlesztése a Pécs-Mecsek (Hegyhát) térségében	54
9	A Silver Economy várható hatása a régió lakosainak életminőségére	56
10	Alkonygazdaság jó gyakorlatok	59

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra:	65 éves korban várható élettartam változása 2009 és 2019 között (év)	9
2. ábra:	Az Európai Unió öregedési indexe és fontosabb demográfiai mutatói	9
3. ábra:	Az idősebb korcsoportok részaránya 2021-ben és 2050-ben (%)	10
4. ábra:	Az Európai Unió korfája 2021-ben és 2050-ben (%).....	11
5. ábra:	A 65 évnél idősebb lakosság aránya a NUTS2 régiókban (% , 2019)	12
6. ábra:	Nyugdíj utolsó jövedelemhez mért arányának alakulása 2009 és 2019 között (%)....	13
7. ábra:	Éves medián nettó jövedelmek az idősebb korcsoportok esetében 2019-ben (EUR, PPP)	14
8. ábra:	Az egyes korcsoportokhoz tartozó háztartások nettó medián vagyona a nemzeti átlag arányában (2017, %)	15
9. ábra:	Adóssággal rendelkező háztartások aránya az egyes korcsoportokon belül (% , 2017)	16
10. ábra:	A 60 évnél idősebbek egészségügyi kiadásainak hazai átlaghoz mért volumenindexe (1=100%, 2015).....	17
11. ábra:	Hosszan tartó betegségek aránya – önbevallás alapján – az egyes korcsoportokon belül az Európai Unió tagállamaiban (2018, fő)	18
12. ábra:	Az egyes korcsoportok turisztikai aktivitása a célterületek bontásában (%)	19
13. ábra:	A lakónépesség számának alakulása az egyes régiók vonatkozásában (fő).....	20
14. ábra:	Az öregedési index alakulása az egyes régiók vonatkozásában.....	21
15. ábra:	Öregedési helyzetkép a Dél-dunántúli régió járásaiban (2019, %)	21
16. ábra:	A magyarországi régiók részesedése az országos GDP-ből (2020, %).....	23
17. ábra:	Az egy főre jutó GDP értéke az országos átlag százalékában (2019).....	23
18. ábra:	Egy lakosra jutó bruttó hozzáadott érték (2015)	25

19. ábra: Tízezer lakosra jutó működő kórházi ágyak száma (db).....	26
20. ábra: Tízezer lakosra jutó dolgozó orvosok száma (fő)	27
21. ábra: Egy gyógyszerháza jutó lakosok száma (fő)	27
22. ábra: Az Európai Unió népességének várható alakulása.....	32
23. ábra: A Silver Economy kapcsolódása más ágazatokhoz	33
24. ábra: Egészségben eltöltött életevek száma.....	36

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. táblázat: Csípőprotézis műtétek esetén a tényleges várakozási idő országonként	38
2. táblázat: Térdprotézis műtétek esetén a tényleges várakozási idő országonként.....	38
3. táblázat: 1-es típusú végső keresleti multiplikátorok	55
4. táblázat: Ágazati szintű multiplikátorok ismertetése	56
5. táblázat: Az alkonygazdaság működési szintjei	60

Vezetői összefoglaló

Az alkonygazdaság fejlődése, előretörése minden fejlett országot érint, melyek a társadalom elöregedésével szembesülnek. Gazdaságfejlesztési szempontból érdemes azokat az aspektusokat és lehetőségeket áttekinteni, amiket magában rejt ez a folyamat, hiszen nem csupán az idősök számának, arányának növekedését jelenti egy országon belül, hanem olyan életutakat, ahol az emberek egészségben, aktívan egy közösség részeként várhatóan több évet töltenek el.

Jelentőségét mutatják a következő Európai adatok¹:

2015	2025 becsült adatok
➤ 199 millió „ezüstkoriú”	➤ 222 millió „ezüstkoriú”
➤ 39%-a az össznépeségnek	➤ 43%-a az össznépeségnek
➤ 20% 65 év feletti (2019.)	➤ 57 trillió Euró költés
➤ 3,7 trillió Euró költés	➤ 88 millió munkahelyet tart fenn
➤ 78 millió munkahelyet tart fenn	➤ 31,5%-a az EU GDP-jének
➤ 780 milliárd Euró bevétel az EU-n kívül	

Régióink esetében sajnos szinte nincs olyan statisztika, mely nem igazolná a megyék leszakadását az országos átlagtól. Ennél fogva is szükséges minden olyan lehetőség megvizsgálása, melyek gazdaságfejlesztési szempontból kitörési pontot jelenthetnek számunkra. Adottságaink kiváló lehetőséget nyújtanak az alkonygazdaság területén nem csak az állami beruházások, hanem magánbefektetések számára is.

1 Bevezetés

Munkánk során megvizsgáltuk a nemzetközi és a hazai adottságokat és statisztikákat is. Elsőként górcső alá vettük azt a kérdést, hogy a Silver Economy miért tekinthető kitörési pontnak, miért válik egyre fontosabb szociális és gazdasági kérdéssé minden országban. Ezt követően azt vizsgáltuk, hogy konkrétan a Dél-Dunántúli Régió számára miért lehet egy fontos fejlődési terület, melyek azok az adottságok és jellemzők, melyek alapján különösen alkalmas a régió arra, hogy e terület fejlesztései, tőkeberuházásai megjelenjenek és bekapcsolódjanak a helyi gazdaság életébe.

Áttekintettük a kapcsolódó ágazatok növekedési potenciálját is, továbbá az alkonygazdaság fejlesztésének területi vonatkozásait is. Végül ismertettünk több olyan nemzetközi jó gyakorlatot, melyeket érdemes áttekinteni és megismerni.

¹ https://publications.europa.eu/resource/cellar/2dca9276-3ec5-11e8-b5fe-01aa75ed71a1.0002.01/DOC_1

2 Miért a Silver Economy?

2.1 Az alkonygazdaság jelentősége és demográfiai indíttatása

A népesség elöregedése olyan demográfiai trend, amely a világ szinte minden fejlett országát érinti, melynek közvetlen következményeként a világ nagy részén növekszik az idősök száma és lakosságaránya. Ez az átalakulás természetesen szignifikáns hatást gyakorol a társadalom és a gazdaság legtöbb aspektusára, beleértve a lakhatást, az egészségügyet, a szociális védelmet, a munkaerőpiacot, az áruk és szolgáltatások iránti keresletet, a fogyasztási szokásokat, valamint a makrogazdasági és fiskális kérdéseket. Mindebben a gazdasági-fogyasztói átrendeződésben az idősebb korosztályok jóléti igényeit fokozott mértékben és magasabb színvonalon kielégítő alkonygazdaság (silver economy) kiemelkedő növekedési potenciálok elé tekint, így az ágazat fejlesztése – főként a benne rejlő gazdasági multiplikátor hatások miatt – kiemelt jelentőséggel bír Európában, s így hazánkban is.

Kontinensünk elöregedő demográfiai helyzetét jól szemléltetni, hogy **2019 elején 90,5 millió idős (65 év feletti) ember élt az Európai Unió területén, mely a teljes népesség körülbelül egyötödének (20,3 százalék) felelt meg.** Ugyanakkor az előrejelzések szerint a következő három évtizedben az idősök száma az Európai Unióban (EU) emelkedni fog, és **2050-ben eléri a 129,8 millió főt.** Mindezzel együtt várhatóan az idősök teljes népességen belüli relatív részaránya is fokozatos növekedést fog mutatni, melynek **hatására részarányuk a prognózisok szerint 2050-re eléri a 29,4 százalékot.**

Ha az elöregedés, mint demográfiai trend mögötti okokat kívánjuk azonosítani, megállapítható, hogy a népesség elöregedése elsősorban a termékenységi ráták hosszú távú csökkenéséből és a várható élettartam növekedéséből adódik, utóbbi számos tényező közül leginkább az alábbi aspektusoknak tudható be:

- a gyermekhalandóság csökkenése;
- a közegészségügy és az orvosi technológiák fejlődése;
- az egészséges életmódhoz kapcsolódó előnyök tudatosítása (szemléletformálás, érzékenyítés);
- elmozdulás a nehéz munkától a felsőfokú foglalkozások felé;
- hétköznapi életkörülmények fokozatos javulása.

Ezek a demográfiai folyamatok az idősök növekvő számát és lakossági részarányát eredményezték, ugyanakkor mindez több szempontból társadalomfejlődési sikertörténetnek is tekinthető. Az életkörülmények fejlődésének köszönhetően egyre több ember számára nyílik lehetőség hosszabb és minőségibb életpálya leélésére, a jóléti szolgáltatások szélesebb igénybevételére, különösen akkor, ha ezek a többletévek viszonylag jó egészségi állapotban telnek el. A demográfiai átalakulással párhuzamosan **intenzívebbé váló idősügyi intézkedések következményeként az idősebb korosztályok gyakran elégedettebbek életkörülményeikkel, és sokan erősebb kapcsolatot éreznek családjukkal, barátaikkal és helyi közösségeikkel.**

Ugyanakkor ezzel együtt tagadhatatlan, hogy az idősök növekvő száma és aránya a társadalomban számos gazdasági kihívást vet fel. Az ide vonatkozó előrejelzések szerint a népesség elöregedése lezserítő nyomást gyakorol a gazdasági növekedésre, csökkenti a munkaerő-kínálatot, magasabb (életkorral összefüggő) szociális költségekhez vezet, és hatással lesz az államháztartás fenntarthatóságára. Ezek az érvek azon a feltételezésen alapulnak, hogy az idős kori eltartotti ráta – vagyis az idősök száma a munkaképes korú népesség számához viszonyítva – tovább fog emelkedni. Ennek az aránynak a növekedésével csökken az idősebb generációk ellátására potenciálisan rendelkezésre álló munkaerő létszáma, és ez már az államháztartás terheinek növekedéséhez, a törvényes nyugdíjkorhatár változásához és a nyugdíjak alacsonyabb szintjéhez vezető rendelkezéseket helyez kilátásba már középtávon.

Más kutatások azonban azzal érvelnek, hogy **a népesség elöregedésének nem kell akadályoznia a gazdasági növekedést, hanem ösztönözheti új áruk és szolgáltatások kifejlesztését, például az idősödő népesség igényeihez igazodó lakhatást vagy közlekedést, vagy új szociális és jóléti szolgáltatások kialakítását.** Ezen túlmenően egyre gyakrabban tapasztalható, hogy az idősebb korosztályok tagjainak egyre nagyobb hányadát – a fiatalokkal szemben – egyre kevésbé fenyegeti az elszegényedés vagy a társadalmi kirekesztődés veszélye; ez a tendencia még nyilvánvalóbbá vált a 2008-as globális pénzügyi és gazdasági válságot követően, amikor a reálbérek a foglalkoztatottak jelentős hányadának esetében stagnáltak vagy csökkenő tendencián mentek keresztül. Mindez az Európai Unió több tagállamában ahhoz vezetett, hogy az idősök egyre nagyobb arányban kerültek relatíve kedvezőbb életszínvonalú körülmények közé, ez egyfajta pozitív „demográfiai osztalékot”, preferálhatóbb fogyasztási szintet eredményezett számukra. Ezzel szemben a jelenleg folyamatban lévő COVID-19 világjárvány elsősorban az idősebb korosztályok körében okoz negatív hatásokat, mivel a megbetegedés és elhalálozás esélye az életkorral egyenes arányban növekszik, vagyis az idősök fokozott kitettsége jelentős mértékben rontja az inaktív korosztály jóléti és fogyasztási helyzetét.

Ráadásul az idősök, különösen a bentlakásos gondozásban élők, nagyobb valószínűséggel szembesülnek a családtagokkal, barátokkal és ismerősökkel való személyes kapcsolat hiányával kapcsolatos kihívásokkal, mely jelenlegi helyzetüket – jóléti értelemben – tovább rontja.

Mindebből egyértelműen megfogalmazható, hogy **az idősebb korosztályok életminőségének javítása nemcsak szociális jelentőséggel, hanem jelentős gazdasági potenciálokkal is rendelkezik.** Az idős kori lakosság számának és lakosság arányának növelésével az alkonygazdaság növekedési kilátásai folyamatosan erősödnek, az ágazatban rejlő kimagasló multiplikátor hatás pedig a kapcsolódó ágazatok számára is kitűnő lehetőséget teremt a megtermelt hasznokból történő részesedésre, tovaryúrózó hatások és szolgáltatási értékláncok kialakítására. A konkrét intézkedések, javaslatok körvonalazása előtt azonban szükséges szemügyre vennünk, hogy az alkonygazdaság célcsoportját képező idős korosztályok milyen demográfiai és jóléti mutatókkal és jövőbeli kilátásokkal rendelkeznek. Mindebből konkrét képet alkothatunk a célcsoport méretét és fontosabb fogyasztási paramétereit illetően, mellyel pontosabb következtetéseket tehetünk az alkonygazdaság keresleti tényezői kapcsán.

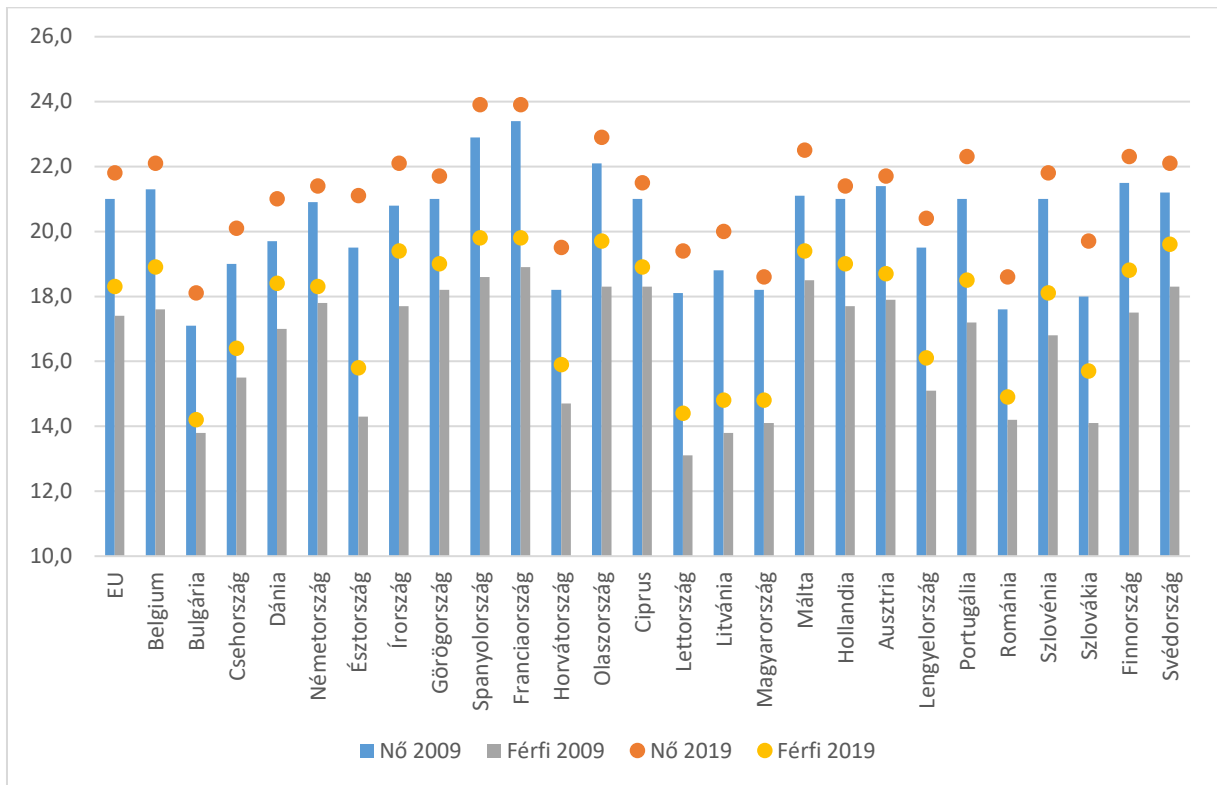
Vizsgálatunkat az Európai Bizottság által kiadott „Ageing Europe 2020” c. statisztikai kiadvány adataira alapozzuk, így következtetéseinket európai kontextusban tudjuk megfogalmazni.

2.2 Demográfiai mutatók

Az idősebb korosztályok demográfiai helyzetének elemzését célszerű a várható élettartam vizsgálatával kezdeni, mely az egyes uniós tagállamok idősügyi helyzete kapcsán átfogó képet közvetít. Az ide vonatkozó 2019-es adatokból elmondható, hogy az EU átlagában egy 65 éves nő további 22 éves, míg egy férfi 18 éves várható élettartam elé néz (1. ábra). Mindez a 2009-es kimutatásokhoz képest csaknem 1 éves növekményt jelent, mely jól mutatja a javuló európai életkörülményeket, s az ezzel együtt növekvő demográfiai elöregedés tényét. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy jelentős, akár 3-5 év különbség is azonosítható a „nyugati” és poszt-szocialista tagállamok várható élettartamai között, az utóbbi országcsoporthoz kárára. Vagyis idősügyi értelemben az Európai Uniót szignifikáns mértékű belső demográfiai különbségek osztják meg, melynek köszönhetően az újonnan (1990-et követően) csatlakozó tagállamokban élő idősebb generációk kedvezőtlenebb kilátások elé néznek.

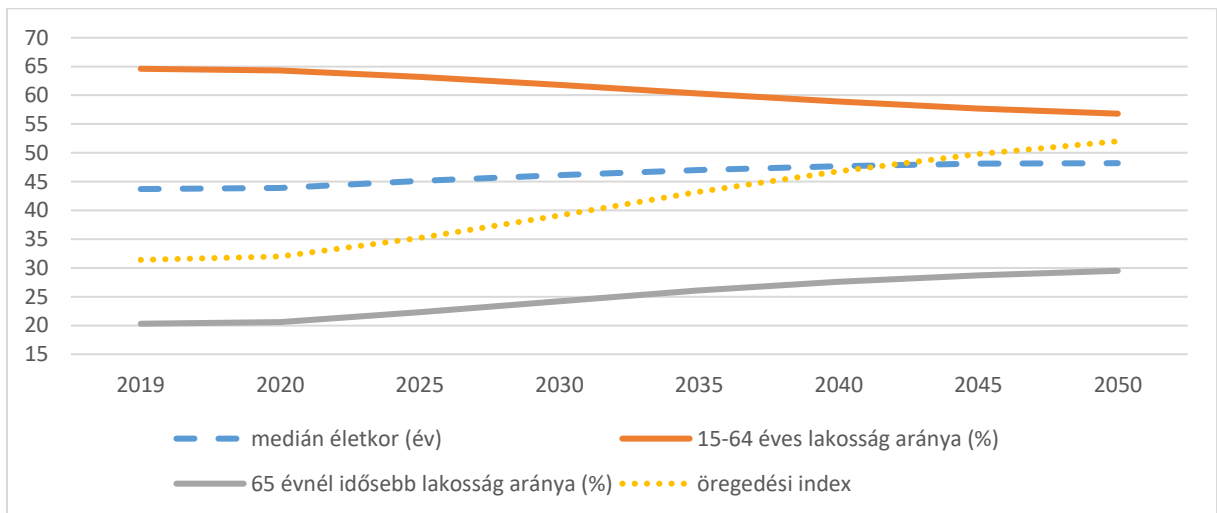
Az Európai Unió egyre inkább gyorsuló elöregedési tendenciáját, illetve az ide vonatkozó hosszú távú prognózisokat az öregedési index mutatóval, az idősek lakosságarányával, illetve a medián életkor változásával kézzelfoghatóan szemléltethetjük. Az Eurostat ide vonatkozó kimutatásaiból egyértelműen kiderül, hogy az unió öregedési indexe (vagyis a 65 év feletti lakosság aránya a 20-64 éves lakossághoz mérten) 2019-ben 32 százalékon állt – a 2001-ben mért 26 százalékhoz képest – a demográfiai előrejelzés szerint azonban a mutató értéke 2050-re 52 százalék fölé emelkedhet (2. ábra). Mindennek következményeként 2050-re az unió átlagában 1 időskorúra már kevesebb mint 2 munkavállaló korú személy fog jutni, mely a jóléti rendszerek fenntarthatóságát alapjaiban kérdőjelezi meg. Ugyanerre a megállapításra juthatunk, ha az inaktív korú lakosság arányát és a medián életkort vizsgáljuk meg. Előbbi a kalkuláció szerint a 2019-es 20 százalékról 2050-re 30 százalékra emelkedik, míg a medián életkor a vizsgált időintervallumban 44 évről 48 évre nő.

1. ábra: 65 éves korban várható élettartam változása 2009 és 2019 között (év)

Forrás: Eurostat

2. ábra: Az Európai Unió öregedési indexe és fontosabb demográfiai mutatói

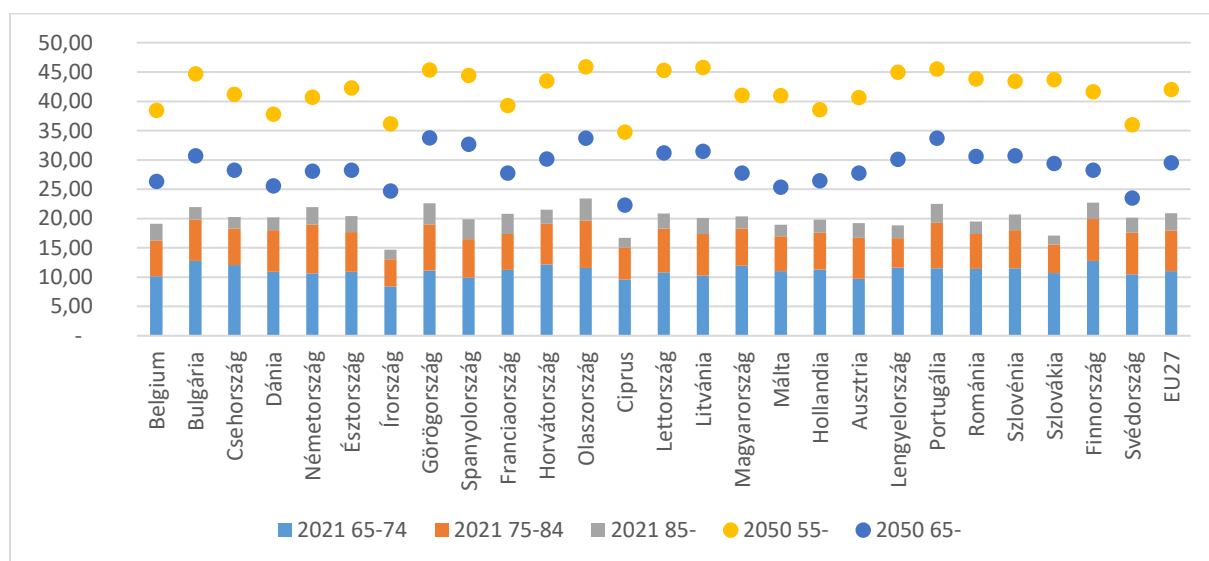

Forrás: Eurostat

Hasonló, de részletesebb következtetésekhez juthatunk, ha az idősebb korcsoportok jelenlegi, valamint 2050-re prognosztizálható részarányait vetjük össze grafikonos formában vagy korfán ábrázolva (3. és 4. ábrák).

Az Eurostat előrejelzései alapján ugyanis megállapítható, hogy az Európai Unió területén az 55 évnél idősebb lakosság aránya 2050-re a jelenlegi 30 százalékról 42 százalékra fog emelkedni, vagyis az európai lakosság közel fele közvetlenül érintett lesz – mint potenciális fogyasztó – az alacsony gazdaság által nyújtott jóléti és szociális szolgáltatások működtetésében és fejlesztésében. Mindez egyértelműen jelzi, hogy a potenciális fogyasztók piacának várható bővülése miatt az alacsony gazdaság az unió egészében jelentős növekedési kilátásokkal rendelkezik, melynek pozitív multiplikátor hatásai a jóléti szolgáltatások szélesebb rétegeiben (pl. vendéglátás, egészségturizmus) is kedvező hatásokat fejthetnek ki.

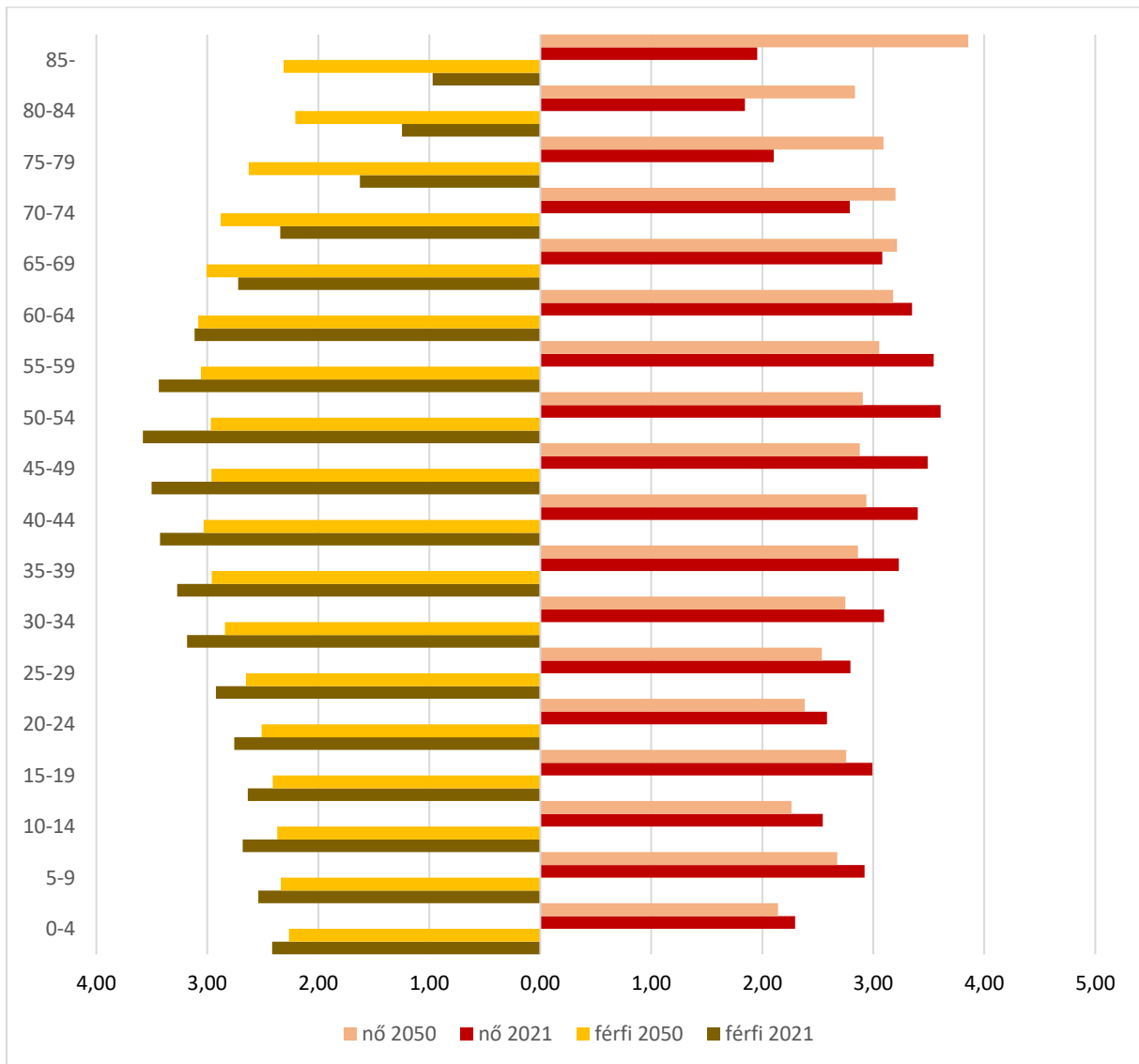
3. ábra: Az idősebb korcsoportok részaránya 2021-ben és 2050-ben (%)

Forrás: Eurostat

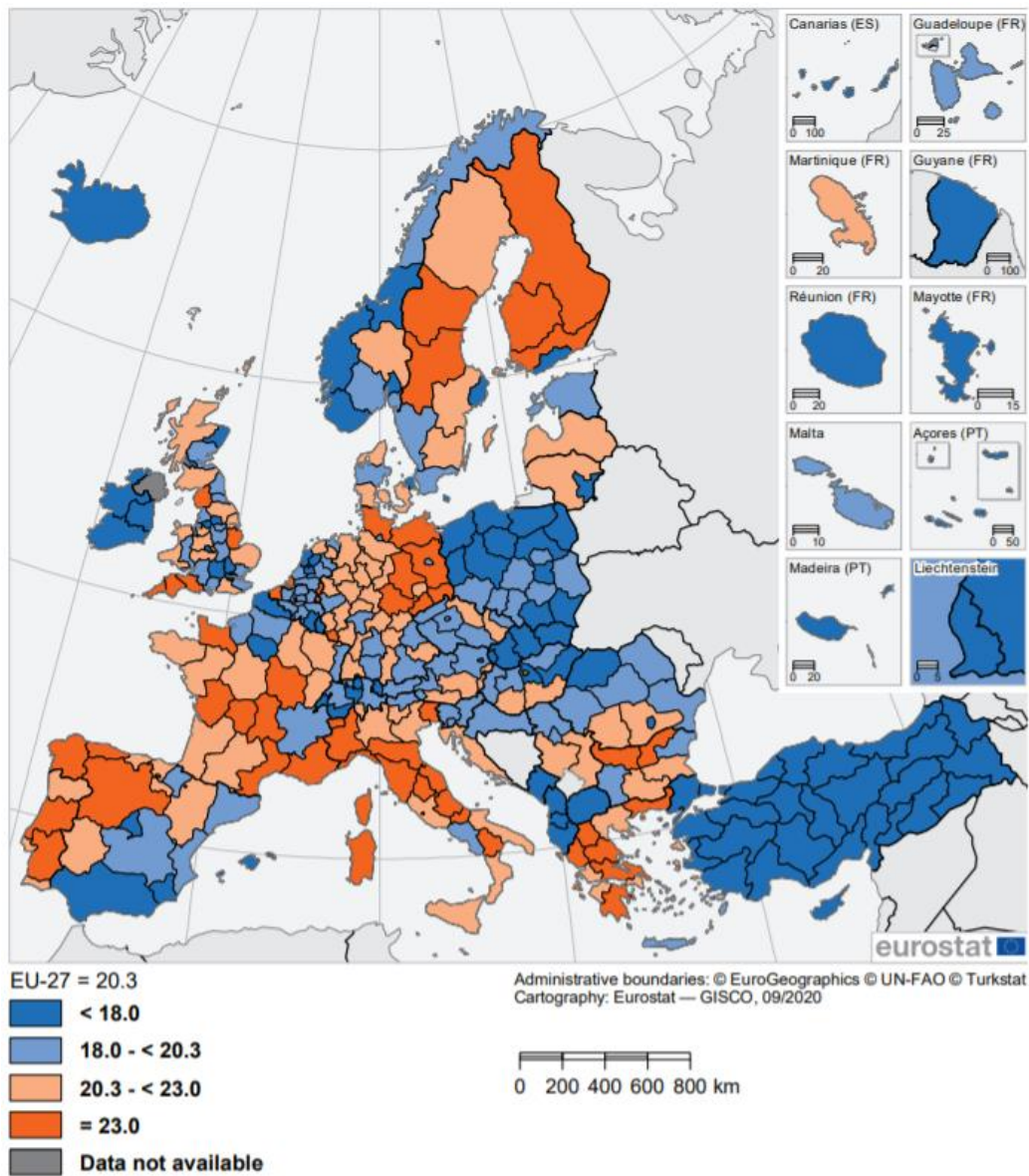
Abban az esetben, ha az európai lakosság jelenlegi demográfiai helyzetképét az egyes régiók (NUTS 3 szint) is szemügyre vesszük, megállapítható, hogy Európa legelöregedettebb térségeiként Észak-Németország, Franciaország, Észak-Nyugat Spanyolország, Portugália, Görögország, Finnország, Svédország, Litvánia és Lettország területeit említhetjük, itt ugyanis a 65 évnél idősebb (inaktív) lakosság aránya meghaladja a 20 százalékot (5. ábra). Gazdaságföldrajzi értelemben tehát az itt élő, vagy innen érkező idős korú lakosok jelenthetik az európai alacsony gazdaság fejlesztése számára nélkülözhetetlen növekvő időskori fogyasztói bázist. Magyarországon ilyen kiemelten előregedő területként a Dél-Dunántúlt és a Dél-Alföldet említhetjük, vagyis a hazai alacsony gazdaság fejlesztésére Pécs, mint a dél-dunántúli régió központja – ebből a perspektívából – kifejezetten kedvező demográfiai háttérrel rendelkezik. Ennek megfelelően a régió, s benne Pécs – mint klinikai és egészségipari központ – szerepkörének újraértelmezése kifejezetten célszerűnek minősíthető.

4. ábra: Az Európai Unió korfája 2021-ben és 2050-ben (%)

Forrás: Eurostat

5. ábra: A 65 évnél idősebb lakosság aránya a NUTS2 régiókban (% , 2019)

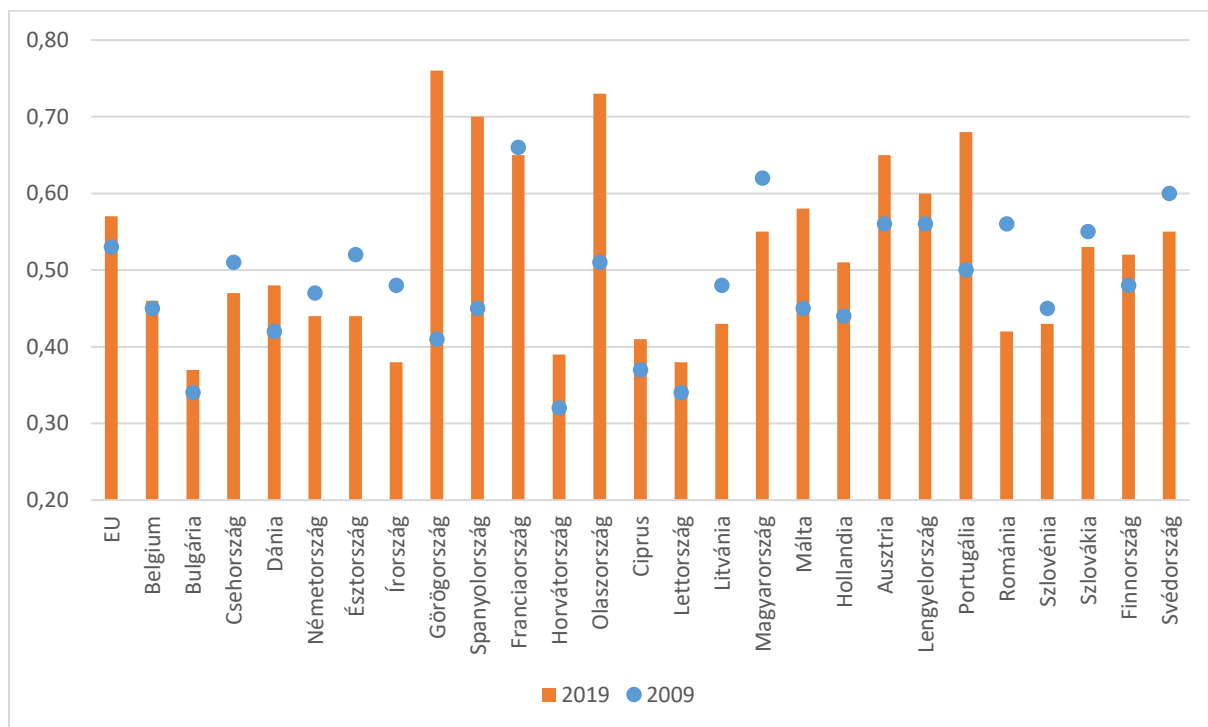
Forrás: Eurostat

2.3 Jóléti mutatók

A hazai és európai demográfiai korszerkezet aktuális helyzete, illetve hosszú távon prognosztizált trendjei mellett azonban az alkonygazdaság fejlődési potenciáljainak körültekintő feltérképezése érdekében azt is szükséges megvizsgálni, hogy az ágazat várható fogyasztói köre milyen jövedelmi, jóléti helyzettel rendelkezik, valamint milyen fogyasztási szokásokat mutat fel, mellyel az alkonygazdaság által nyújtott szolgáltatások iránti keresleti tényezők kapcsán tudunk következtetéseket megfogalmazni.

Ebből a perspektívából, vagyis az időskorúak diszkrécionális jövedelmének fogyasztási hajlandóságának meghatározásában elsőként a nyugdíjak záró keresethez mért átlagos arányszámát (helyettesítési ráta) vehetjük alapul, mely az inaktív korúak fogyasztóerejéről ad kiindulási képet számunkra. Az adatok alapján elmondható, **hogy az Európai Unió átlagában 2019-ben a nyugdíjak átlagértéke a záró keresetek átlagértékének közel 60 százalékát tette ki, mely nagyságrendileg 7 százalékpontos emelkedést jelent 2009-hez képest** (6. ábra). Azonban jelentős variációt tapasztalhatunk a nyugdíjak mértékét és alakulását illetően, ha az egyes tagállamok helyzetét vesszük szemügyre. Több esetben ugyanis a nyugdíjak zárókeresethez mért értéke kimagasló szintet és növekedést mutat (pl. Görögország, Spanyolország, Olaszország, Portugália), de ez elsősorban a 2008-as gazdasági válságot követő bércsökkenésnek tudható be (nem pedig jóléti intézkedéseknek), mely főként a nyugdíj előtt álló foglalkoztatottak fizetését csökkentve növelte a nyugdíjak relatív értékét. Az esetek többségében azonban ennél egészségesebb aránynövekedéssel szembesülünk (pl. Dánia, Hollandia, Horvátország, Lettország, Ciprus), ahol a nyugdíjak helyettesítési rátája 10 év során 3-4 százalékpontos növekedést ért el. Számos esetben (pl. Magyarország, Románia, Csehország, Németország, Írország stb.) azonban a nyugdíjak helyettesítési rátájának csökkenését figyelhetjük meg 2009 és 2019 között. **Magyarországon 2009-ben ez az érték 62 százalékon állt, 2019-re azonban 55 százalékra csökkent. Mindemögött alapvetően nem a nyugdíjak reálértékének csökkenése, hanem az átlagbérek nagyobb arányú növekedése áll, mely a bérből és fizetésből élő idősebb foglalkoztatottak esetében – az átlagos nyugdíjuttatáshoz képest – kedvezőbb jövedelmi helyzetet eredményezett.**

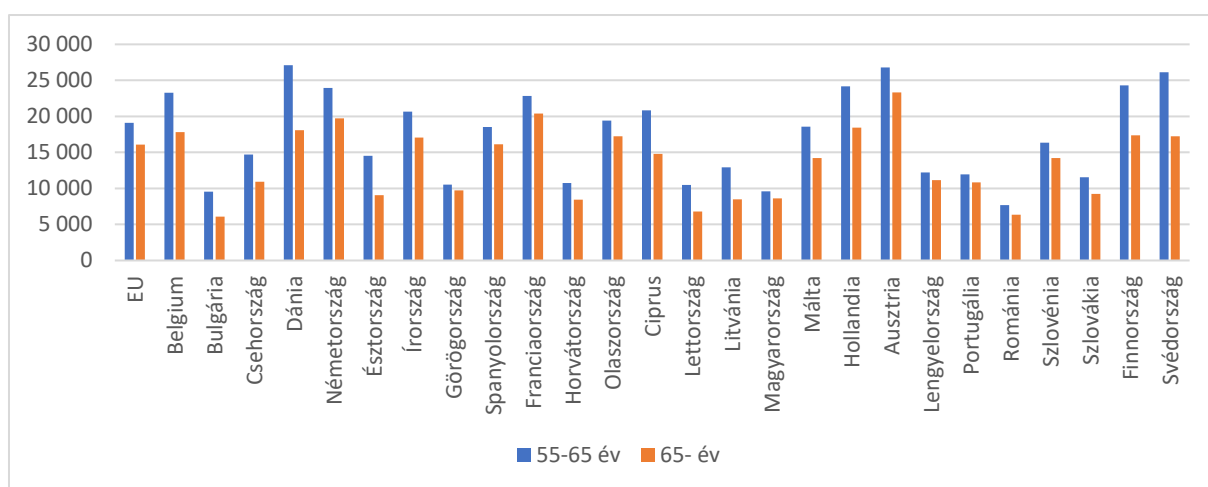
6. ábra: Nyugdíj utolsó jövedelemhez mért arányának alakulása 2009 és 2019 között (%)

Forrás: Eurostat

Hasonló szintű variancia figyelhető meg az európai országok között, ha az éves nettó jövedelmek vásárlóerőparitáson mért medián értékét vizsgáljuk meg az idősebb korcsoportok tekintetében. Míg az unió átlagában a nyugdíj előtt állók, valamint a 65 éven felüliek éves mediánkeresete 19.100 és 16.000 euró szinten áll, addig ezek értéke Ausztriában 26.800 és 23.300 eurót is elér (7. ábra). Ezzel szemben Romániában vagy Bulgáriában – mint alacsony szélsőértékű országokban – ugyanezek a jövedelemszintek évi szinten 6-10 ezer eurót tesznek ki. Magyarországon a vizsgált mutatók értéke 9.600 és 8.600 euró értéket képvisel, mellyel a hazánkban élő idősebb lakosság közép-európai viszonylatban a legkedvezőtlenebb jövedelmi helyzettel rendelkezik. Ez a vizsgált csoportok fogyasztási lehetőségeit is negatívan befolyásolja.

7. ábra: Éves medián nettó jövedelmek az idősebb korcsoportok esetében 2019-ben (EUR, PPP)

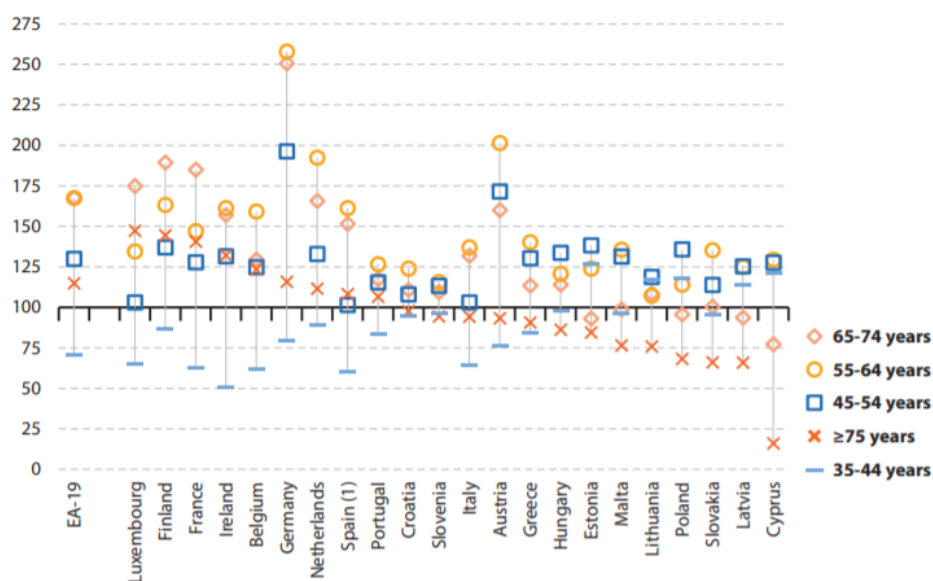

Forrás: Eurostat

Az idősebb lakosság fogyasztási potenciáljának vizsgálata kapcsán azonban a medián jövedelmek mellett érdemes az idősebb korosztályok vagyoni helyzetét is szemügyre venni, mely tágabb képet alkot a fogyasztási lehetőségeik tekintetében.

Az Európai Központi Bank ide vonatkozó kimutatásai alapján elmondható, hogy az 55-64, valamint 65-74 éves korosztályok a vizsgált uniós tagállam jelentős hányadában jobb vagyoni helyzettel rendelkeznek a fiatalabb generációkhoz képest (8. ábra). Az Európai Unió átlagában megállapíthatjuk, hogy a 65 év feletti (inaktív) korosztály a medián nettó vagyonértékhez képest nagyságrendileg 75 százalékkal magasabb értékű vagyonnal rendelkezik, míg 35-44 éves generáció az átlagtól hozzávetőlegesen 25 százalékos elmaradást mutat. Mindez azzal indokolható, hogy az inaktív lakosság vagyonállománya egy teljes élet eredményét tükrözi, mely a legtöbb esetben a fiatalabbakhoz képest több megtakarítást és nagyobb értékű ingatlanállományt foglal magába.

8. ábra: Az egyes korcsoportokhoz tartozó háztartások nettó medián vagyona a nemzeti átlag arányában (2017, %)

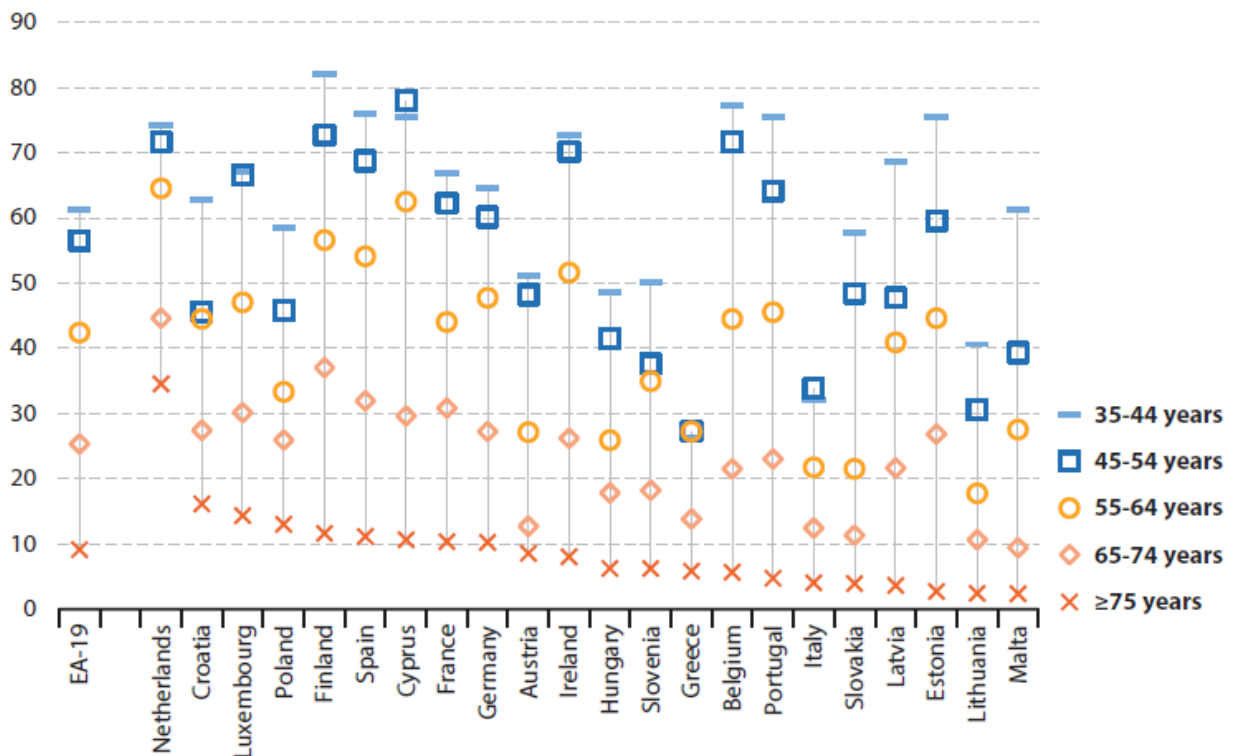

Forrás: Európai Központi Bank

Ennek köszönhetően, főként a likvid vagyonállományon (pl. megtakarítások) keresztül az idősebb generációk kedvezőbb fogyasztási helyzettel rendelkeznek, vagyis preferenciáik mentén arányaiban többet fordíthatnak jóléti szolgáltatások igénybevételére. Ezt bizonyítja, hogy a 75 évnél idősebb lakosság, a vizsgált uniós tagállamokban kivétel nélkül, már alacsonyabb vagyoni státuszt tudhat magáénak, mivel a tartalékok jóléti célú felélésével az általuk birtokolt vagyoneszközök értéke folyamatosan csökken. Az ide vonatkozó kimutatások alapján elmondható, hogy **egy 75 évnél idősebb európai nyugdíjas vagyoneszközeinek átlagosan 50 százalékát éli fel, vagyis az inaktív lakosságot fogyasztási értelemben kifejezetten aktív korosztályként aposztrofálhatjuk**. Mindez az alkonygazdaság számára – figyelembe véve az időskori fogyasztói bázis fokozatos szélesedését – kifejezetten kedvező fejlődési potenciálokról árulkodik.

Az időskorúak vagyoni helyzetét, diszkrecionális jövedelmét tovább javítja, hogy az általuk birtokolt adóságállomány értéke messze elmarad a fiatalabb korosztályok esetében regisztrált eladósodottság mértékétől. Az Európai Központi Bank adatai alapján kijelenthető, hogy a 65-74 évnél idősebb lakosság esetében a háztartások negyede rendelkezik hitellel, míg a 35-44 éves korcsoport esetében az adósággal rendelkező háztartások aránya 62 százalékot tesz ki (9. ábra).

9. ábra: Adóssággal rendelkező háztartások aránya az egyes korcsoportokon belül (% , 2017)

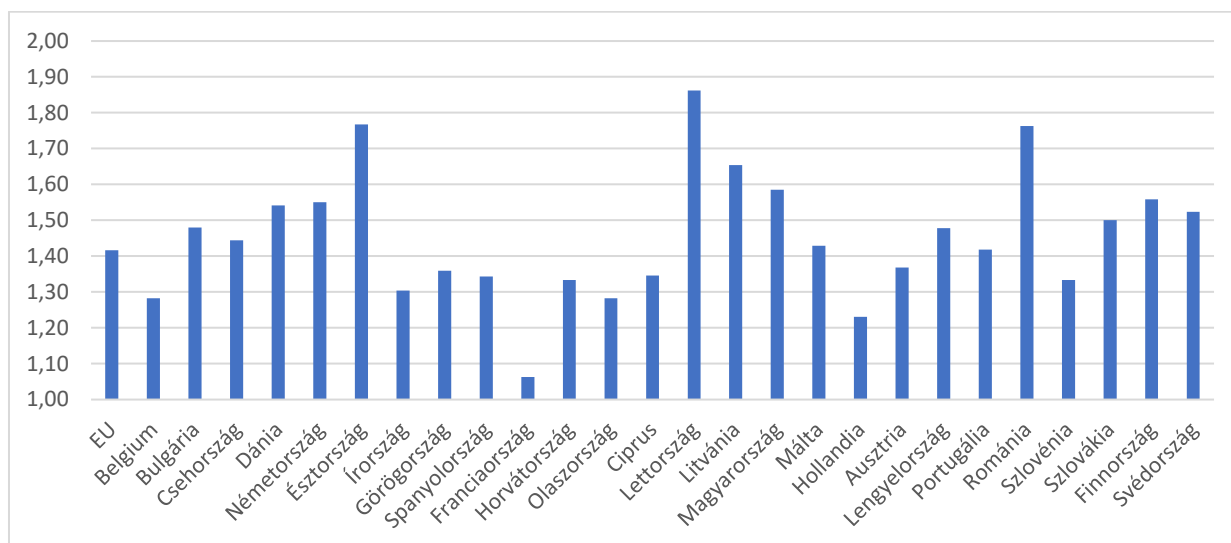

Forrás: Európai Központi Bank

Tekintettel arra, hogy az idősebb korosztályok az életpálya első szakaszában felvett hitelállományt az esetek többségében sikeresen törlesztették (új hitel felvételére azonban korlátozott lehetőségek állnak rendelkezésükre) a fiatalabb generációkhoz képest **rugalmasabb fogyasztási szerkezettel, magasabb diszkrecionális jövedelemmel és likvidebb vagyonállománnyal rendelkeznek, így jóléti, egészségügyi kiadásaik fedezésére nagyobb mértékben képesek ráfordításokat eszközölni.** Mindez az alkonygazdaság perspektívájából az inaktív korosztályokat kiemelt fogyasztó célcsoportként jeleníti meg, tagjai fokozott mértékben képesek kiadásokat fogantatosítani jóléti szükségleteik fedezésének céljából.

Ez a megállapítás még nagyobb jelentőséget kap, ha a 60 évnél idősebb európai lakosság egészségügyi kiadásainak szintjét hasonlítjuk össze az unió egyes tagállamainak bontásában. Az Eurostat 2015-ös vizsgálatából ugyanis kiderül, hogy az Európai Unió **egészében az idős korú lakosság – természetszerűleg – az átlaghoz képest nagyságrendileg 40 százalékkal többet költ egészségügyi kiadásokra, mely a gyógyszervásárlástól a kórházi kezeléseken át, egészen a jóléti szolgáltatások igénybevételéig minden releváns fogyasztási területet lefed** (10. ábra). Igaz, az egyes tagállamok viszonylatában az időskori egészségügyi kiadások szintje jelentős mértékben eltérő értéket mutat, de összességében elmondható, hogy 6 uniós ország kivételével minden ország esetében az idősek egészségügyi kiadásai legalább 30 százalékkal haladják meg az átlagos kiadási szint mértékét. Mindez egyértelműen jelzi, hogy az alkonygazdaság által nyújtott szolgáltatások iránt az idősebb generációk kiemelkedő fogyasztói határhajlandósággal viszonyulnak, vagyis az ágazat fejlesztése az idősebbek nagyobb költési hányadának figyelembevételével is indokoltan nevezhető.

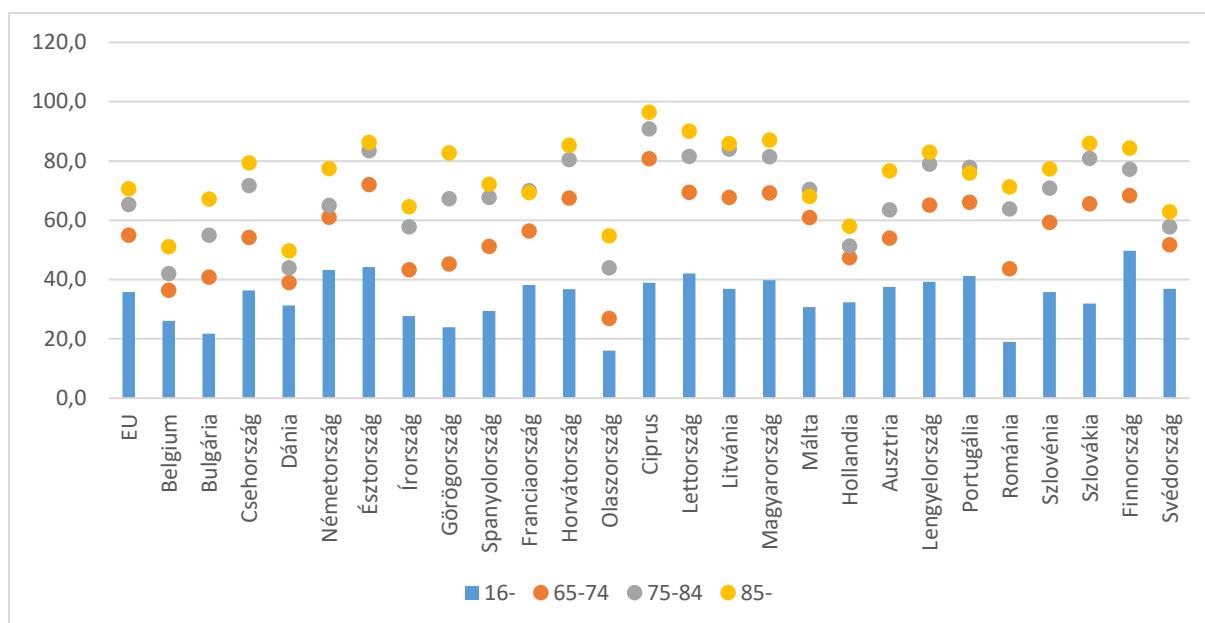
10. ábra: A 60 évnél idősebbek egészségügyi kiadásainak hazai átlaghoz mért volumenindexe (1=100%, 2015)

Forrás: Eurostat

Ugyanakkor az alkonygazdaság által biztosított szolgáltatások relevanciáját a vagyoni, egzisztenciális helyzet mellett az idősek romló egészségügyi állapota ugyanúgy tovább erősíti, mely a korosztály fogyasztói preferenciáit szintén felértékeli az ágazat területén. Az Eurostat vizsgálatai szerint **az unió átlagában – korosztálytól függően – a 65 évnél idősebb lakosság 55-70 százaléka tekinthető önbevallásos alapon tartós (legalább 6 hónapig tartó) betegségben szenvedőnek** (11. ábra). Egyes országokban a tartós betegségben szenvedő idősek aránya 35-45 százalék környékén mozog (Belgium, Dánia, Olaszország), **ugyanakkor számos tagállam esetében ezen személyek korcsoportos aránya a 65-70 százalékot is meghaladja (pl. Magyarország, Németország, Lettország, Litvánia, Ciprus, Horvátország)**. Mindez azt jelenti, hogy ugyan országonként eltérő mértékben, de **az idősek minden esetben fokozott mértékben küzdenek elhúzódó betegségek ellen, ez egyben a kiemelkedően magas egészségügyi kiadási szintjüket is indokolja, illetve tovább erősíti szerepüket és jelentőségük az alkonygazdaság és a hozzá kapcsolódó szolgáltatói ágazatok fejlesztésében.**

11. ábra: Hosszan tartó betegségek aránya – önbevallás alapján – az egyes korcsoportokon belül az Európai Unió tagállamaiban (2018, fő)

Forrás: Eurostat

Végül fontos azt is megvizsgáljunk, hogy az idősebb korosztályok mekkora arányban vesznek részt turisztikai tevékenységekben itthon és külföldön, mellyel az alkonygazdaság által nyújtott szolgáltatások igénybevétele iránti hajlandóságuk kapcsán tudunk következtetéseket megfogalmazni. Az Eurostat adatainak értelmében elmondható, hogy míg a 15-54 és 55-64 éves európai lakosságnak nagyságrendileg 65 százaléka tekinthető turisztikai értelemben aktívnak, addig a 65 évnél idősebb korosztály esetében ez az arány még az 50 százalékot sem éri el (12. ábra).

Vagyis az inaktív korosztály tagjai lényegesen kisebb mértékben vesznek igénybe turisztikai szolgáltatásokat. Ráadásul azt is szükséges hangsúlyozni, hogy az idősebbek kisebb turisztikai aktivitásával párhuzamosan jóval korlátozottabb mértékben vesznek részt külföldi turisztikai programokban. Az uniós átlagra vonatkozó statisztikák alapján kijelenthető, hogy amíg a 65 évnél fiatalabb korosztályok esetében a megkérdezettek 52 százaléka külföldi desztináció iránt is nyitottságot mutat, addig ez a mutató a 65 évnél idősebbek esetében összesen 44 százalékot tesz ki. Éppen ezért, mivel **az idősebbek – főként egészségügyi állapotuk okán – nehezebben mobilizálhatók külföldi desztinációk és szolgáltatások irányába, ezért az alkonygazdaság fejlesztését mindenek tudatában szükséges körvonalazni, tehát külföldi relációban főként a prémium ügyfelek megcélzása tekinthető célravezetőnek.**

12. ábra: Az egyes korcsoportok turisztikai aktivitása a célterületek bontásában (%)

Forrás: Eurostat

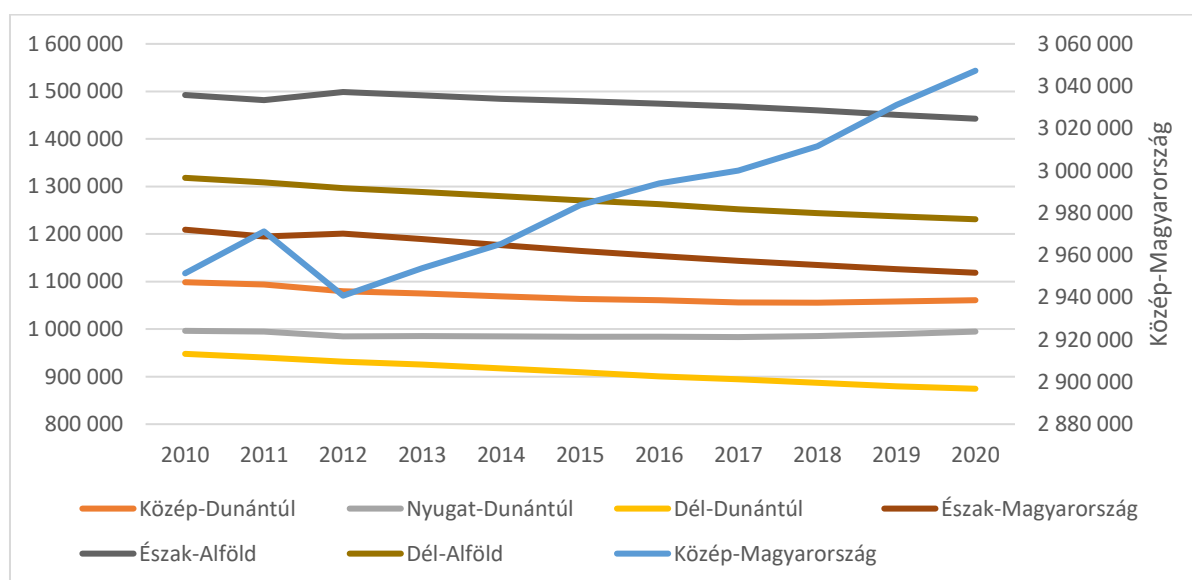
3 Miért a Dél-Dunántúli Régió?

3.1 Demográfiai helyzetkép

A Dél-Dunántúl alacsony gazdaságában rejlő potenciál feltérképezésének első lépéseként a régió vonatkozó demográfiai mutatói kerülnek bemutatásra. Elemzésünk során a KSH által közzétett népesedési adatokra támaszkodunk.

A rendelkezésre álló statisztikák alapján általánosságban elmondható, hogy a 2010 és 2020 között eltelt 10 év viszonylatában, a Közép-magyarországi régió (s benne Budapest) kivételével, a magyarországi régiók népességszámának alakulása csökkenő tendencián ment keresztül (13. ábra). Ez alól az egyetlen részbeni kivételt Közép-Magyarország mellett a nyugat-magyarországi régió jelentette, ahol főként Győr-Moson-Sopron megye relatíve erős népességmegtartó ereje miatt a régió lakosságszáma inkább stagnáló, majd 2018-tól lassan növekvő trendet mutatott.

13. ábra: A lakónépesség számának alakulása az egyes régiók vonatkozásában (fő)

Forrás: KSH

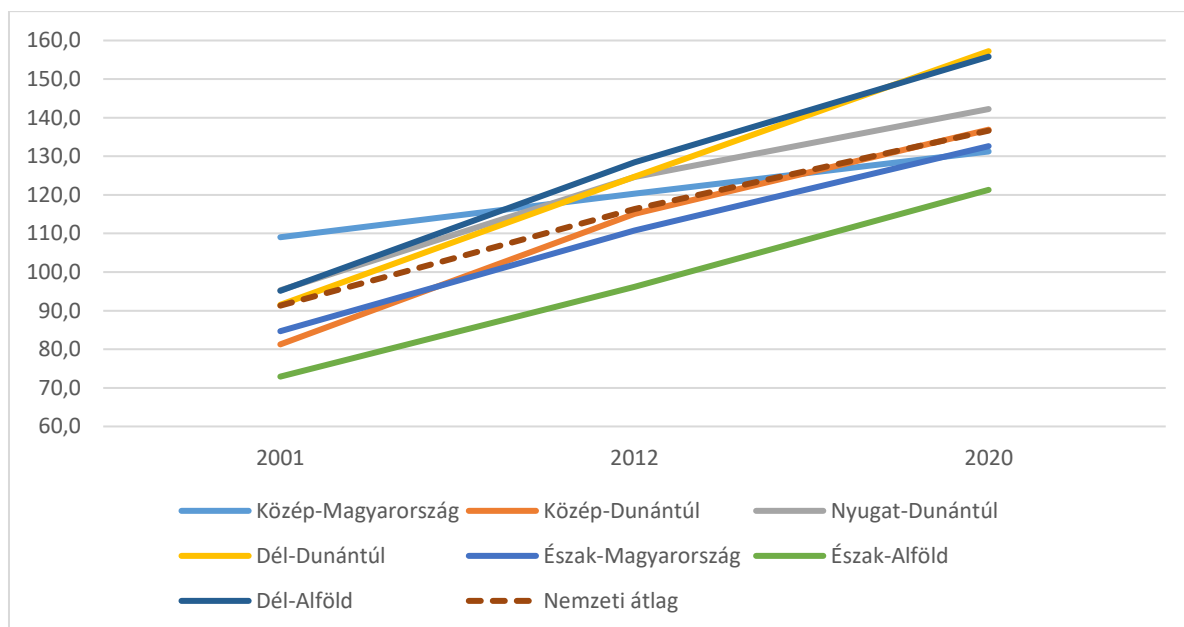
Megjegyzés: A jelentős számbeli eltérés miatt - a torz vizuális ábrázolást elkerülendő - a Közép-magyarországi régió demográfiai adatait a jobb tengelyhez igazítottuk.

Ezzel szemben a **Dél-dunántúli régió demográfiai helyzete regionális kitekintésben Magyarországon a legkedvezőtlenebbnek ítéhető. Ebben a tekintetben megállapítható, hogy a 2010-es bázisához viszonyítva a Dél-dunántúli régió lakosságszáma 7,8 százalékkal csökkent**, melyhez egyedül az Észak-Magyarországon kimutatható 7,5 százalékos népességcsökkenési arány jelentett hasonló ütemű demográfiai fogyást. Ugyanezen időintervallumban a Dél-alföldi és Észak-alföldi régiók lakossága 6,4 és 3,4 százalékkal zsugorodott. Mindebből egyértelműen kiderül, hogy a hazai régiók vonatkozásában az elmúlt évtized legnagyobb demográfiai veszteseként – relatív értelemben – a Dél-Dunántúl nevezhető meg.

A drasztikusan romló népesedési folyamat egyik legfontosabb háttértényezőjeként a lakosság fokozatos előregedése azonosítható, mely kivétel nélkül, de különböző mértékekben érinti az ország régióit.

A KSH ide vonatkozó adatai rávilágítanak, hogy az előregedés tekintetében a Dél-dunántúli, illetve vele azonos mértékben a Dél-alföldi régiók nevezhetők meg az ország legelőregedetebb térségeiként. Ezekben a régiókban a KSH által számított öregedési index szerint 2020-ban 155-156 időszerű (65 év feletti) személy jutott 100 fiatalos (14 év alatti) lakosra, miközben ez az arányszám 2001-ben még 91-95 fő környékén, az akkori országos átlag közelében mozgott.

14. ábra: Az öregedési index alakulása az egyes régiók vonatkozásában

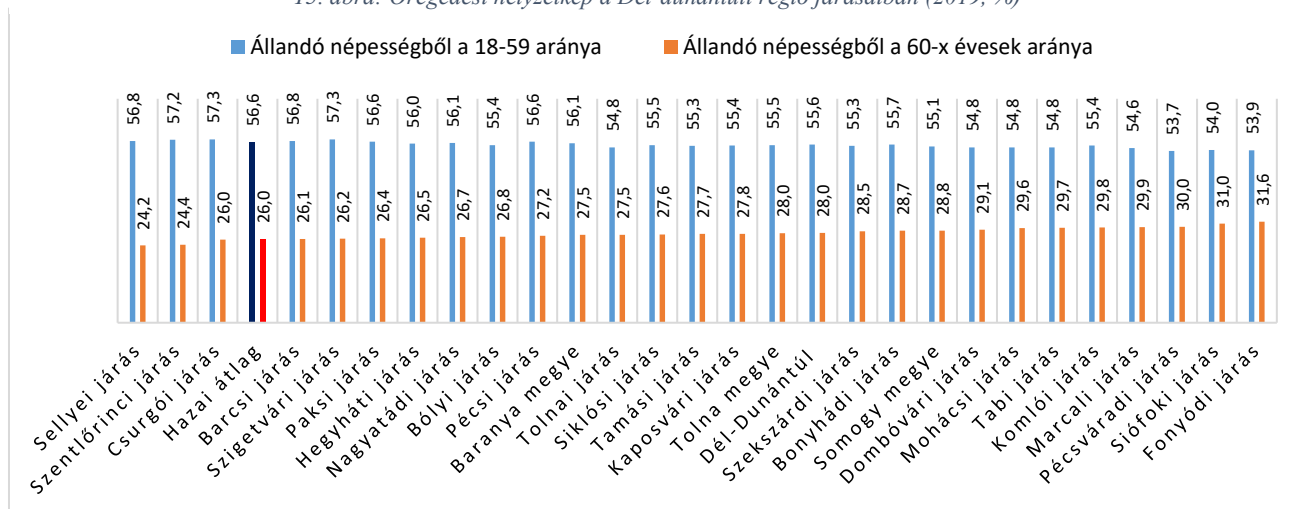

Forrás: KSH

A Dél-dunántúli ezüst gazdaságban rejlő lehetőségek pontos feltérképezése érdekében a régió belső demográfiai helyzetképének ismerete is szükséges, ezért a regionális összehasonlító elemzést követően járási szinten is szükséges megvizsgálni azokat a fontosabb kimutatásokat, melyeken keresztül pontosabb megállapítások fogalmazhatóak meg a régió adottságait és kihívásait illetően.

A KSH járási szinten elérhető demográfiai statisztikáinak körében az előregedési mutatóval szemléltethetők legjobban a Dél-dunántúli régió belüli népesedési viszonyok.

15. ábra: Öregedési helyzetkép a Dél-dunántúli régió jársaiban (2019, %)

Forrás: KSH

A 2019-es KSH adatok alapján egyértelműen megállapítható, hogy a 60 évnél idősebb lakosság részaránya a régió járásai közül csupán három esetben (Sellyei, Szentlőrinci, Csurgói) alacsonyabb az országos átlagnál (26%) (15. ábra). Ebben az összehasonlításban **az időskorú népesség tekintetében a Fonyódi járás rendelkezik a legmagasabb aránnyal, ahol a 60 év feletti csoportja a teljes lakosság 31,6 százalékát tesz ki, vagyis ez a terület számít a régió legelöregedettebb járásának.** Továbbá – ahogy a fenti ábrán is látható – a Siófoki, Pécsváradi, Marcali, Komlói, Tabi és Mohácsi járás is kiemelkedően magas aránnyal rendelkezik ezen demográfiai csoportot illetően, a 60 év feletti lakosság aránya mind a hat járásban 30% körül alakul, mellyel országos szinten is a legelöregedettebb járások közé sorolhatóak.

Az imént taglalt demográfiai adatok ismeretében megállapítható, hogy a Dél-Dunántúl társadalmá erőteljesen fogyatkozó tendenciát mutat és jelentős mértékben elöregedett. Ez utóbbi jelenség kedvező körülményeket teremt a régióban az alkonygazdaság számára, mely éppen az említett demográfiai szerkezet átalakulásában rejlő társadalmi, gazdasági lehetőségek kiaknázására törekszik.

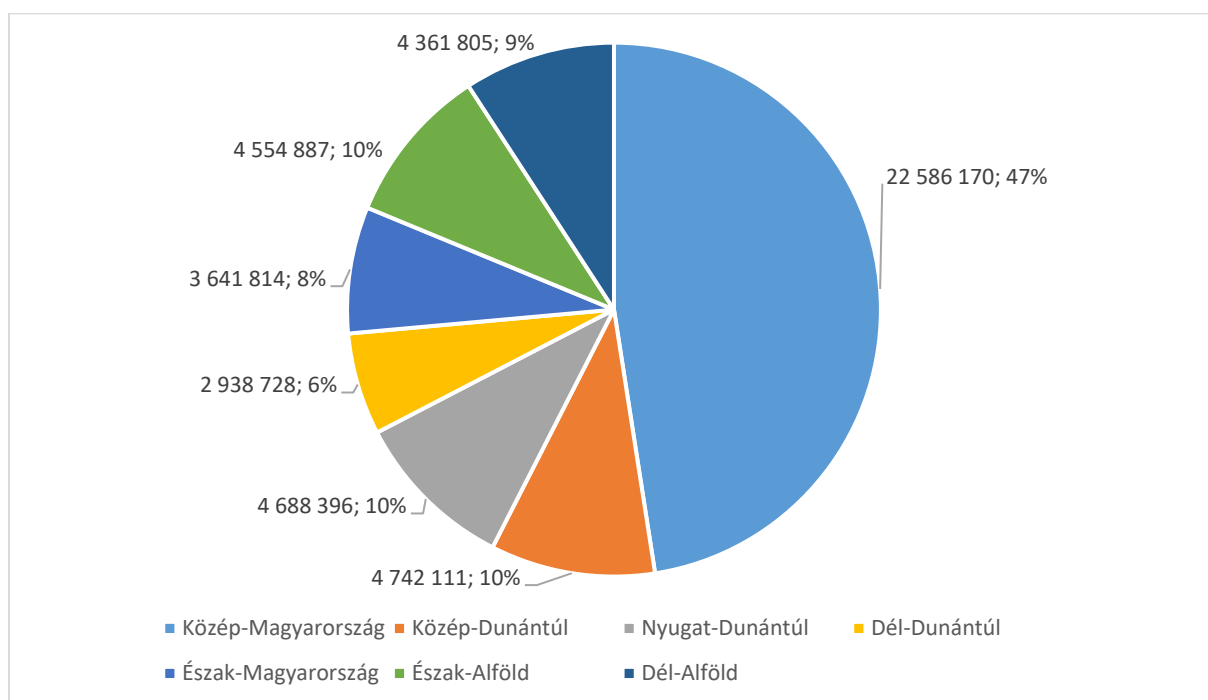
3.2 Gazdasági helyzetkép

A régió demográfiai helyzetének ismertetését követően a Dél-Dunántúl gazdasági szempontú elemzésére kerül sor. Ennek folyamán bemutatásra kerül a térség országos gazdaságon belüli súlya, valamint a régióon belül jelentkező egyenlőtlenségek és az ezzel kapcsolatos fontosabb megállapítások.

3.2.1 A Dél-Dunántúl gazdasági helyzete

A dél-dunántúli régió gazdasági helyzetelemzésében első lépésként a régióban megtermelt bruttó hazai termék (GDP) értékét érdemes szemügyre vennünk, hogy következtetéseket fogalmazhassunk meg a térség országon belüli gazdasági súlyával kapcsolatban. A KSH 2020-as statisztikáit alapul véve megállapíthatjuk, hogy a GDP termelése terén Magyarországot kiegyensúlyozatlan helyt jellemzi. Az éves GDP 47 százalékát Közép-Magyarország (Budapesttel együtt) állítja elő, míg a relatíve fejlett nyugat- és közép-dunántúli régiók is csak 10-10 százalékkal járulnak hozzá az országos GDP értékéhez (16. ábra). Ebben az összehasonlításban **a dél-dunántúli régió kapcsán negatívumként megállítható, hogy a régiók közül ez a terület bír a legkisebb országon belüli gazdasági súllyal, mivel az éves bruttó hazai termék előállításának csupán 6 százaléka köthető ide.** Makrogazdasági kitekintésben tehát Dél-Dunántúl a gazdaságilag marginálisabb térségek közé tartozik.

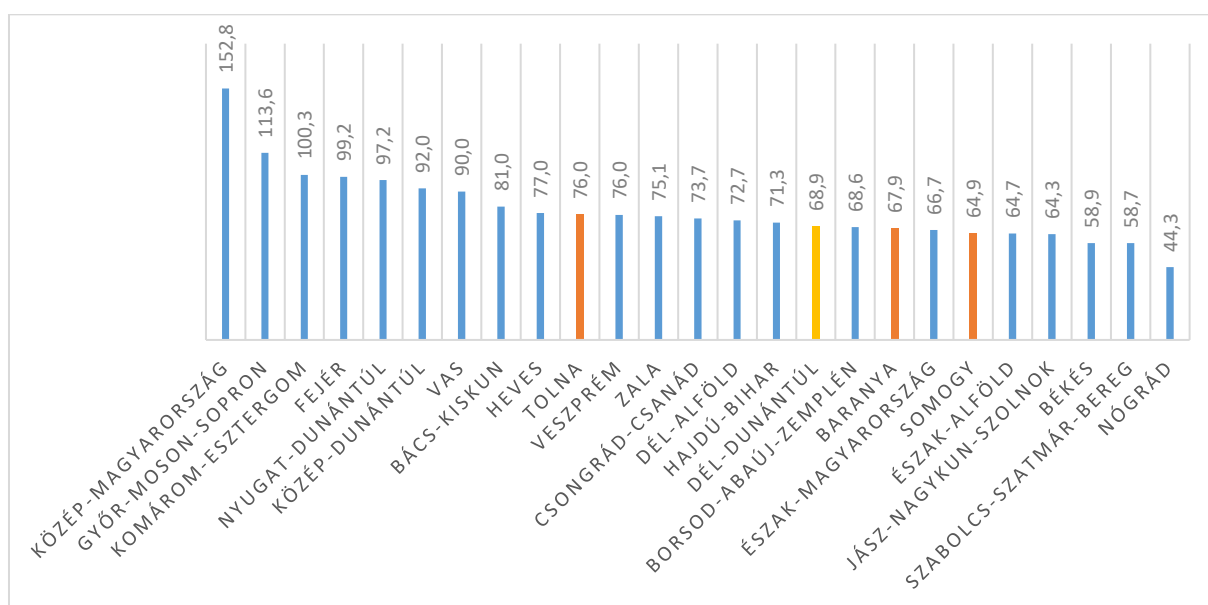
16. ábra: A magyarországi régiók részesedése az országos GDP-ből (2020, %)

Forrás: KSH

A régió gazdasági helyzetét az egy főre jutó GDP országos átlaghoz viszonyított arányával is szemléltethetjük. Ebből az összevetésből szintén megállapítható, hogy Dél-Magyarország és megyéi a gazdasági teljesítményben elmaradott területek közé tartoznak. A régióban egyedül Tolna megyére tekinthetünk pozitív példaként, ahol 2019-ben az egy főre jutó éves GDP az országos átlag 76 százalékát tette ki, azonban Baranya és Somogy megyék esetében ez a szám csak 67,9 és 64,9 százalékot ért el. Vagyis Tolna megye kivételével a dél-dunántúli térség gazdasági teljesítménye országos kitekintésben az utolsó (leggyengébb) harmadba sorolandó.

17. ábra: Az egy főre jutó GDP értéke az országos átlag százalékában (2019)

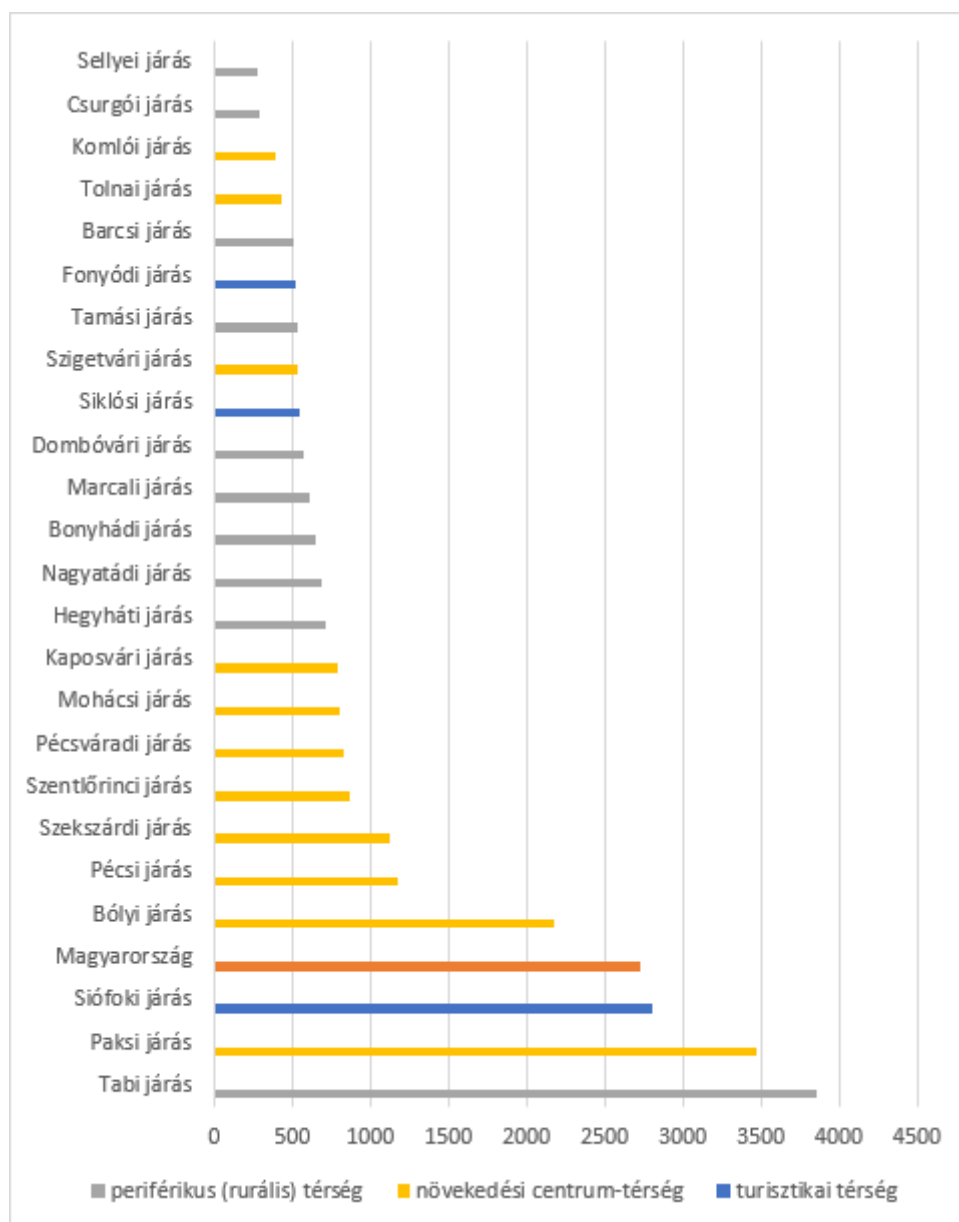
Forrás: KSH

3.2.2 Járási szintű gazdasági helyzetkép

A demográfiai áttekintéshez hasonlóan, a gazdasági helyzetkép részletes feltérképezése érdekében, a rendelkezésre álló 2020-as kimutatásokat járási szinten is elemeztük. Az ide vonatkozó főbb megállapításokat az alábbi pontokban foglalhatjuk össze:

- A periféria járásoknak minősített területeken jelentős (30-60 százalék közötti) az agrárium, illetve relatíve alacsony az IKT ágazat (0,7-1,9 százalék) és a tudományos szféra (3-7,9 százalék) gazdaságon belüli részaránya. Vagyis ezen járások felzárkóztatása során célszerű a kedvező pozíciókkal rendelkező agráriumot és a marginálisabb helyzetben lévő térségi innovációt közösen fejleszteni, így a jelenlegi adottságok tükrében a periféria járások kitörési pontjaként elsődlegesen az agrárinnováció és az erre épülő feldolgozóipar és hozzá kapcsolódó szolgáltatások fejlesztése nevezhető meg.
- A turisztikai besorolásban szereplő járások (Fonyód, Siófok, Siklós) esetében a turisztikai fejlesztések számára kedvező feltételt nyújt a vendéglátóipar kiterjedtsége. A Fonyódi és Siófoki járások esetében a turizmus gazdasági részaránya 24,3 és 27,2 százalékot tesz ki, míg a Siklói járás esetében ugyanezen részarány ennél alacsonyabb – de Baranya megyében a legmagasabb szintű járási részesedést – 8,4 százalékot ér el. Ennek megfelelően az ágazat megfelelő súlyt képvisel a vendéglátóipari beruházások megvalósításához, illetve a kapcsolódó ágazatokkal (feldolgozóipar, kereskedelem, építőipar) történő kooperáció fejlesztéséhez.
- Jelentős régió belüli jövedelmi különbségeket észlelhetünk a centrumtérségek és a perifériatárségek között. A Területi Információs Rendszer (TeIR) 2017-es utolsó kimutatásai állapotján megállapítható, hogy amíg a Paksi, Pécsi, Szekszárdi vagy Kaposvári járások esetében 100 fő 1 millió Ft éves adósáv alatt adózó lakosra 23-52 fő 5 millió Ft/év adósávon felül adózó lakos jut, addig ugyanez az arányszám a periféria járásokban (pl. Sellye, Hegyhát, Csurgó, Marcali) sőt néhány centrum térség besorolásban lévő járásban is (pl. Szigetvár, Szentlőrinc, Komló) 5-14 fő között alakul. Vagyis a leggazdagabb és legszegényebb járások között akár három-négyszeres jövedelmi különbségek is kimutathatók.

18. ábra: Egy lakosra jutó bruttó hozzáadott érték (2015)

Forrás: TelR

Összességként megállapítható, hogy a GDP előállításának országon belüli súlya, illetve a gazdaság teljesítménye Dél-Dunántúlon relatíve alacsony szintű, a régiót gazdasági marginalizáció jellemzi. A régióon belül azonban jelentős eltérések jelentkeznek jövedelem termelés és tényező-ellátottság terén egyaránt, mely az egyes mikrotérségek fejlesztési lehetőségeit nagyban meghatározzák.

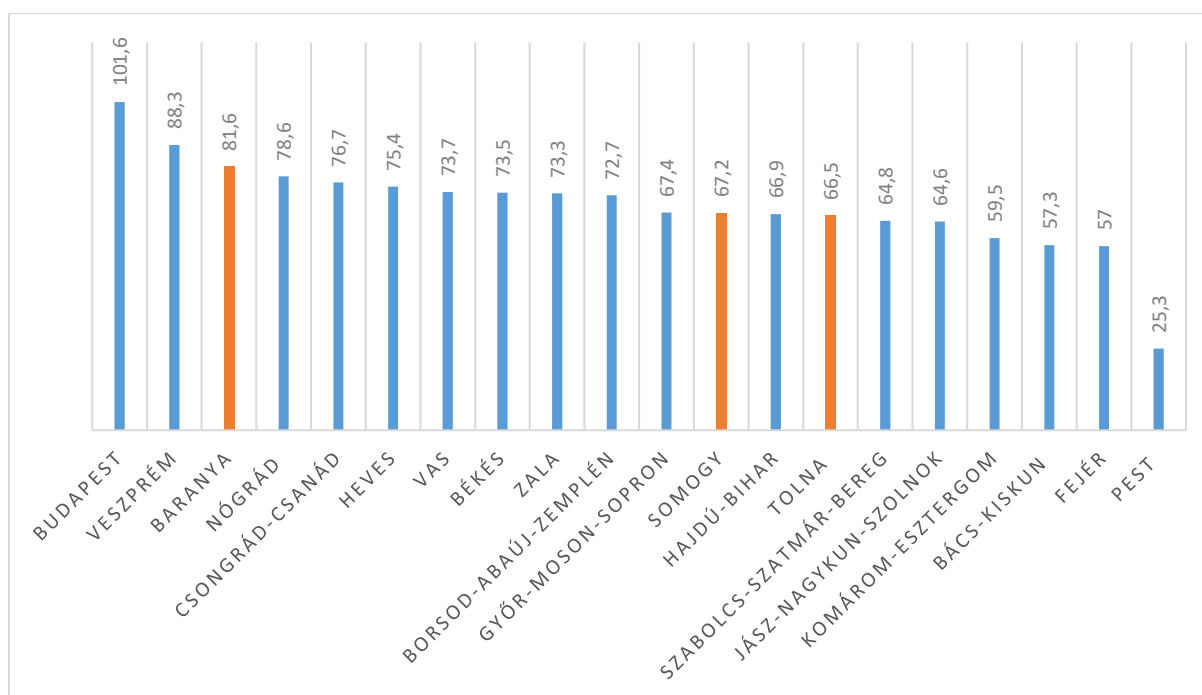
3.3 Egészségügyi és rehabilitációs szolgáltatói háttér

Az alkonygazdaság fejlesztése számára jelentős adottságnak tekinthető a térség egészségügyi szolgáltatói háttere, mivel ezen szolgáltatások igénybevétele az idősebb korosztály körében fokozottan jellemző. Ennek okán, az alábbiakban a KSH vonatkozó statisztikáinak és a térség fűrdőinek ismertetése kerül elemzésünk fókuszába.

3.3.1 Egészségügyi szolgáltatói háttér

A Dél-Dunántúli régióban a tízezer lakosra jutó működő kórházi ágyak száma 73 darab, melynél a fővároson kívül csak Észak-Magyarország rendelkezik többel. A régió belüli megoszlás azonban némi egyenlőtlenséget mutat, ugyanis Baranya megyében rendkívül magas, 82 darab a kórházi ágyak tízezer lakosra jutó száma, míg Somogy megyében némivel kevesebb, 67 darab, Tolna megyében pedig megközelítőleg ugyan ennyi. Ezen egyenlőtlenség hátterében Baranya megye székhelye, Pécs áll, mely minden tekintetben a régió egészségügyi központjának tekinthető.

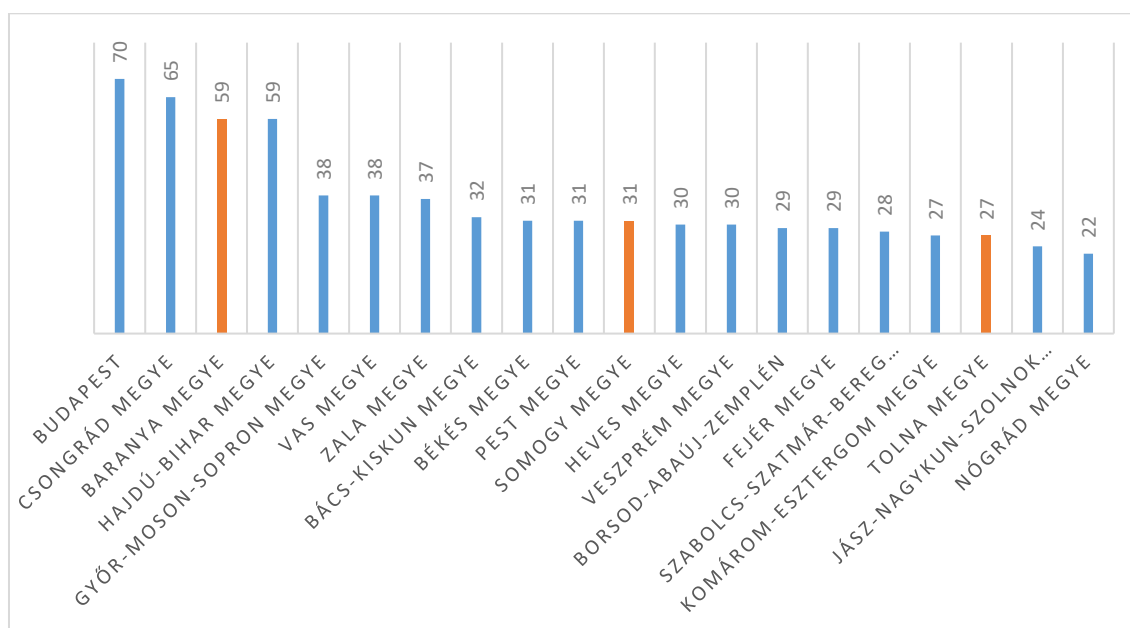
19. ábra: Tízezer lakosra jutó működő kórházi ágyak száma (db)

Forrás: KSH

A tízezer lakosra jutó dolgozó orvosok száma a Dél-dunántúli régióban 42 fő, ami a fővárostól eltekintve a legmagasabb az országban. A régió belüli megoszlás azonban – a korábbiakban említett okból kifolyólag – nagy egyenlőtlenséget mutat, ugyanis Baranya megyében rendkívül magas, 59 fő a dolgozó orvosok tízezer lakosra vetített száma, míg Tolna megyében csupán 31 darab, Somogy megyében pedig kevesebb mint fele annyi, mindössze 27 darab. Tolna és Somogy megye egyaránt az országos átlag alatt teljesítenek e tekintetben, míg Baranya az ország élmezőnyébe sorolható.

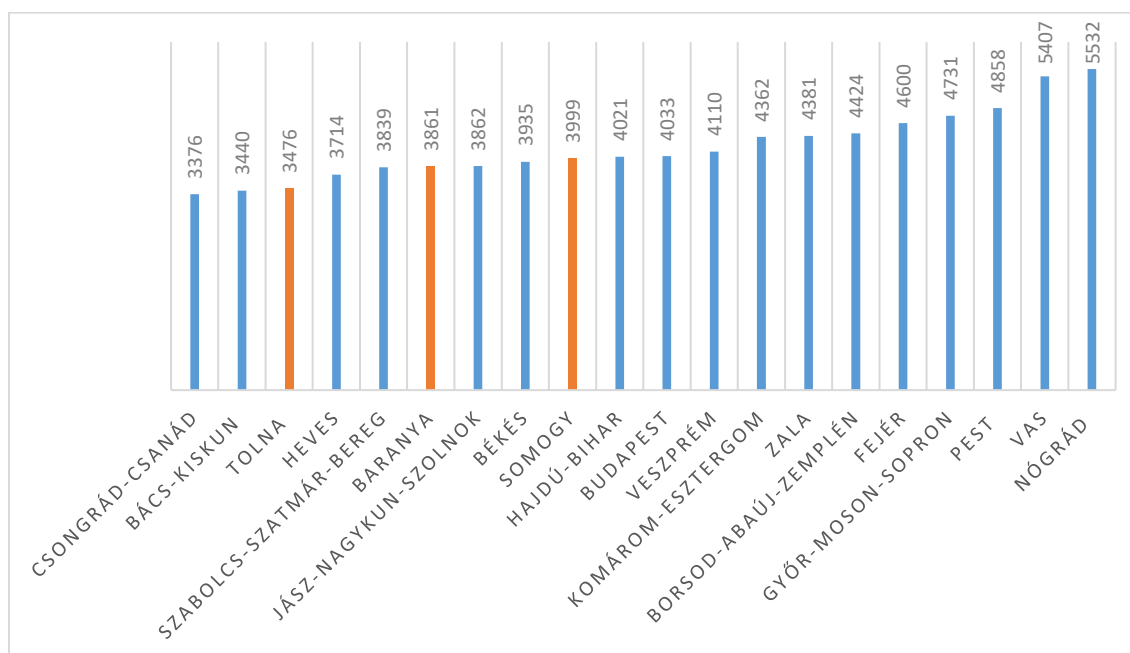
20. ábra: Tízezer lakosra jutó dolgozó orvosok száma (fő)

Forrás: KSH

Gyógyszertárak terén is hasonlóan pozitív képet mutat a régió, a Dél-Dunántúlon egy gyógyszertárra 3 802 lakos jut, melynél magasabb fokú ellátottsággal csak a Dél-Alföld rendelkezik. Ebben a tekintetben az adatok alapján Tolna megye mutatja a legkedvezőbb képet, itt 3 476 lakos jut egy gyógyszertárra, Baranya és Somogy megyében pedig némivel több, 3 861, valamint 3 999 fő jut egy patikára.

21. ábra: Egy gyógyszertárra jutó lakosok száma (fő)

Forrás: KSH

3.3.2 A Dél-Dunántúl gyógyfürdői

A Dél-Dunántúl egészségügyi és rehabilitációs kínálatának szintén jelentős szereplői a térség gyógyfürdői, melyekben természetes gyógytényezők felhasználásával nyújtanak gyógyászati szolgáltatást vagy rehabilitációs tevékenységet, amelyet főként – idős korban gyakran jelentkező – krónikus reumatológiai, ortopédiai, neurológiai, illetve érbetegségek funkciójavítását szolgáló rehabilitációs kezeléseknél alkalmaznak.

A dél-dunántúli régióban tizenhárom gyógyfürdő található. Az Igali Gyógyfürdő, a Barcsi Gyógyfürdő, a Csokonyavisontai Gyógyfürdő, Virágfürdő, Nagyatádi Gyógyfürdő, Gunarasfürdő, a Paksi Gyógyfürdő, a Szigetvári Gyógyfürdő, a Harkányi Gyógyfürdő, a Tamási Gyógyfürdő, valamint a Pécsi Hullámfürdő, továbbá a Harkányi kórház és a Pécsvaradon található Baráthegyi Gyógyház is rendelkezik a gyógyfürdői titulussal. További tizennyolc fürdő található a régióban, melyek nem rendelkeznek gyógyfürdői minősítéssel, azonban némelyek széleskörű és magas minőségű szolgáltatásokat nyújtanak. Ide sorolható a siófoki Galerius Fürdő, Szekszárdi Fürdő, továbbá a Hertelendi Termálfürdő, Mohácsi Uszoda, Siklós Thermal Spa, valamint a Marcali Városi Fürdő, melyek termálmedencével is rendelkeznek.

A térség egészségügyi és rehabilitációs hátterének vizsgálata összességében kedvező képet mutat, melyből Baranya szinte minden tekintetben kiemelkedik. A megye a kórházi ellátások, orvosok száma és a gyógyfürdők jelenléte szempontjából is ideális körülményeket biztosít az alkonygazdaság fejlesztése számára.

3.4 A Dél-Dunántúl kulturális és turisztikai kínálata

Az egészségügyi és rehabilitációs háttér mellett az ezüstgazdaság fejlesztésének szintén jelentős szükségeltét képezik olyan tényezők, mint a térség turisztikai vonzereje, kulturális kínálata, a természeti adottságok nyújtotta lakókörnyezet. Az alábbiakban ezen tényezők – egyaránt kvantitatív és kvalitatív megközelítésű – bemutatása kerül vizsgálatunk fókuszába.

Magyarország turisztikai portfóliójának egyik legjelentősebb eleme a Balaton – a KSH adatai szerint a 2019-es évben a belföldi vendégforgalom 27 százalékát tette ki –, melynek déli partja is a régió részét képezi, számtalan rekreációs és sport tevékenységet biztosítva az ide látogatóknak és helyi lakosoknak. Számos fizetős és ingyenes strand mellett nagy számban található kikötők, illetve vitorlás és yacht klubok.

A Dél-Dunántúl nagy részére kiterjedő, mintegy 50 000 hektáros Duna-Dráva Nemzeti Park ökoturisztikai jelentőséget is kölcsönöz a régiónak. A domborzatot elsősorban dombságok határozzák meg, melyek közül kiemelkedik a Mecsek és a Villányi-hegység, melyek legmagasabb pontja 682 és 442 méter. A kiterjedt túraútvonal hálózat mellett kerékpárutak is nagy számban vannak jelen a térségben.

Az ország 22 borvidékéből 5 a Dél-Dunántúli régióban található, ezek a Balatonboglári, a Pécsi, a Tolnai, a Szekszárdi, valamint a Villányi borvidék. Utóbbi országos szinten is a legfejlettebb borvidékek közé tartozik, a modern technológiáknak és a kedvező éghajlatnak köszönhetően az itt készülő vörösborok a legkeresettebb magyar borok közé tartoznak. A helyi bortermelés magas minőségű vendéglátó szolgáltatással egészül ki.

A KSH által nyilvántartott kulturális vonatkozású statisztikák, mint százezer lakosra jutó muzeális intézmények, közművelődési intézmények, megrendezett kulturális rendezvények, és könyvtárak száma terén egyaránt az országos szint felett teljesít a Dél-dunántúli régió. Az adatok alaposabb vizsgálata során Baranya vezető szerepe rajzolódik ki, ugyanis a – kulturális rendezvények számától eltekintve – felsorolt tényező terén rendre az országos élmezőnyben szerepel.

A fentiek alapján tehát megállapítható, hogy a régió kulturális életének fő színtere Baranya, melynek – sok szempontból országos szinten is releváns – központja Pécs. Magyarország 5. legnagyobb városa, mely gazdag történelmi múltra tekint vissza: a 2. században rómaiak alapították, később a korai kereszténység egyik jelentős központja lett. Az ebből a korból származó ókeresztény temető az UNESCO Világörökségi Listán is szerepel. A város szerepe a középkorban is jelentős volt, itt alakult az ország első egyeteme, majd a reneszánsz idején fontos kulturális és művészeti központ volt. Az ezt követő török hódoltság idejéről olyan jelentős építészeti emlékek maradtak fenn, mint a város főterén található Gázi Kászim Pasa dzsámija. A The LivCom Awards legélhetőbb 75 és 200 ezer közötti lakosú városok listáján Pécs többször is szerepelt.

2010-ben Pécs-et Európa egyik kulturális fővárosának választották, az ehhez kapcsolódó projekt keretében olyan jelentős kulturális intézmények épültek, mint az ország egyik legjobb akusztikájú, magas színvonalú rendezvényeknek rendszeresen otthont adó Kodály Központ koncert terem, a Dél-dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont, a Múzeumok Utcája és a Zsolnay Kulturális Negyed. A városban 6 színház található, köztük a több mint 125 éves Pécsi Nemzeti Színház.

A Dél-Dunántúl szintén jelentős kulturális központja Kaposvár. Itt található az ország egyik legnevesebb, nemzetközileg is elismert színháza, a Csiky Gergely Színház, valamint a szintén rangos kulturális eseményeknek otthont adó Együd Árpád Kulturális Központ és Szivárvány Kultúrpalota. Tolna megye székhelyén, Szekszárdon a Babits Mihály Kulturális Központ a legjelentősebb közművelődési intézmény, mely rendszeresen szervez műsorokat, kulturális rendezvényeket.

A térség sokszínűségét emeli a német és horvát nemzetiségek magas aránya, valamint a határ közelsége. A német nemzetiség aránya 4,6 százalék, egyes dél-keleti településeken az 50 százalékot is meghaladja. A horvát nemzetiségűek aránya a teljes régióban nem éri el az 1 százalékot, azonban némely határmenti településen részarányuk az 50 százalékot is meghaladja. Mindezek mellett említésre méltó, hogy régió éghajlata rendkívül kedvező, az Országos Meteorológiai szolgálat adatai szerint a Dél-Dunántúl nyugati részén és Pécs környékén a legmagasabb a napsütéses órák száma az egész országban, helyenként az évi 2350 órát is meghaladja. Ennek megfelelően az évi középhőmérséklet is magas, Baranya déli részén, valamint a Balaton térségében a 12 Celsius-fokot is meghaladja. A régió nagy részén az országos átlagnál alacsonyabb csapadékösszeg jellemző.

Elemzésünk összegzésekképpen megállapítható, hogy a térség – és sok tekintetben az ország – kulturális életében Baranya, és azon belül Pécs városának szerepe megkérdőjelezhetetlen, mely mellett a régió turisztikai kínálatának jelentős része is a város közvetlen környezetében összpontosul.

3.5 Összegzés

Az áttekintésünk során taglalt tényezők számbavételét követően megállapítható, hogy régió számos mikrotérsege rendelkezik kedvező adottságokkal, de a legideálisabb körülményeket Mecsek-Hegyhát települései teremtik az alkonygazdaság fejlesztésére. A mikrotérsege demográfiai helyzetképe jelentős mértékű elöregedést (a Pécsváradi és Komlói járás országos szinten is kiemelkedik e téren) és fogyást mutat. A természeti adottságok terén a térséget a Mecsek dombságai és erdőségei határozzák meg, melyek kiterjedt túraútvonal hálózatukkal és a napsütéses órák magas számával vonzó lakókörnyezetet és aktív turisztikai desztinációt alkotnak. A Mecsek-Hegyhát településeiről rendkívül könnyen megközelíthető Pécs – a régió legnagyobb városként – számtalan kulturális, szabadidős és egyéb turisztikai kínálata mellett széleskörű egészségügyi szolgáltatói háttérrel rendelkezik. Mindezek mellett a szintén jelentős rehabilitációs háttérrel biztosító gyógyfürdők is megfelelő számban üzemelnek a Mecsek-Hegyhát közvetlen környezetében.

4 A Silver Economy célcsoportja

Az Ezüst Gazdaság közvetlen célcsoportja az 55 év felettek. Ez a populáció sem az életkor jellemzőit tekintve, sem más szempontból vizsgálva sem tekinthető heterogénnek. Az életkori megközelítést tekintve valószínűleg a legelfogadottabb az Egészségügyi Világszervezet (World Health Organization) beosztása, amely az alábbi életszakaszokat határozza meg:

- 50-59 év: áthajlás kora,
- 60-74 év: idősödés kora,
- 75-89 év: időskor,
- 90-99 év: aggkor,
- 100 év felett: matuzsálemi kor.

Biológiai megközelítésből számos területen mérhető az öregedéssel járó fizikai, szellemi és társadalmi teljesítmény csökkenése. Egyre nagyobb az egészségi állapotot és gyakran az életminőséget is rontó, tartósan fennálló, krónikus betegségek prevalenciája. Talán fontosabbnak tűnik sok esetben az objektívnek tekintett mérhető egészségi állapoton túl annak értékelése, hogy az egyes ember hogyan éli meg életkorát.

Bár az idősödés során elsősorban az egészséghez kötődően visszafordíthatatlan változások történnek, a pszichés és társas kapcsolati szükségletek lényegesen nem változnak. Az, hogy az életkorához képest ki milyen idősnek érzi magát, azért fontos mutató, mert a mindennapi vitalitás, aktivitás, mobilitás, attitűd kérdése is, amely a különböző szolgáltatások igénybevételében, valamint a hétköznapi tevékenységekben egyaránt megjelenik. Ezen szempontok alapján amerikai szociológusok az alábbi kategóriákat definiálták fel a szubjektív korértékelésre, amelyek nem azonosak a naptári évek kategóriáival

- feel-age (érezett életkor),
- look-age (külső alapján megítélt kor),
- do-age (bizonyos életkorhoz köthető tevékenységek folytatása),
- interest-age (adott életkori csoportok érdeklődési köréhez való hasonlóság).

Mindezekből jól látszik, hogy a célcsoport heterogenitása jelentős, a piac igen nagy, ezért a beruházások és szolgáltatásfejlesztés spektruma is jelentős.

Számszerűsítve a célcsoport nagyságát több statisztikai adat is a rendelkezésünkre áll.

- i. Kutatások szerint a 60 év felettek aránya 2050-re elérheti a 21,1%-ot (2 milliárd fő).
- ii. Az idősebb korosztályok létszámának aránya a föld népességében 2047-ben fogja meghaladni a 15 évesnél fiatalabbak arányát, de a fejlettebb régiókban ez már majd másfél évtizeddel ezelőtt, 1998-ban bekövetkezett.
- iii. Az időseket is az öregedés „sújtja”: e körben ugyanis a leggyorsabban növekvő csoportot a 80 évesnél idősebbek alkotják: arányuk 2050-re 19%-ra emelkedhet.
- iv. Az idősek között a nők aránya lényegesen meghaladja a férfiakét már napjainkban is (száz 60 év feletti nőre 85 férfi jutott), és a nemek közötti szakadék az életkor előrehaladtával tovább szélesedik az életkor előrehaladtával, különösen 80 év felett (száz 80 év feletti nőre 61 férfi jutott).
- v. Változik az ún. időskori függőségi ráta, mely a 65 évesek és idősebbek arányát a 15-64 éves korosztályhoz viszonyítva fejezi ki. 1950 és 2013 között az egy időskorút eltartó aktívak száma 12 főről 9 főre csökkent, és 2050-ben már csak 4 fő lesz, előrevetítve ezzel a társadalombiztosítási rendszerek, különösen a nyugdíjrendszer problémáit.

Az Európai Unióban a születéskor várható élettartam a nők esetében 2002 80.9 évről 2019.-re 84 évre, a férfiak esetében 74,3 évről 78.5 évre nőtt.

Becslések szerint 2019. január 1-jén az EU-27 népessége 446,8 millió volt. Az EU-27 népességének 15,2%-a gyermek (0–14 éves), míg a munkaképes korúnak tekinthető személyek (15–64 éves) a népesség 64,6%-át tették ki. Az időskorúak (65 évesek vagy idősebbek) részaránya 20,3% volt (ez az előző évhez képest 0,3 százalékpontos, a 10 évvel korábbi adathoz képest pedig 2,9 százalékpontos növekedés).

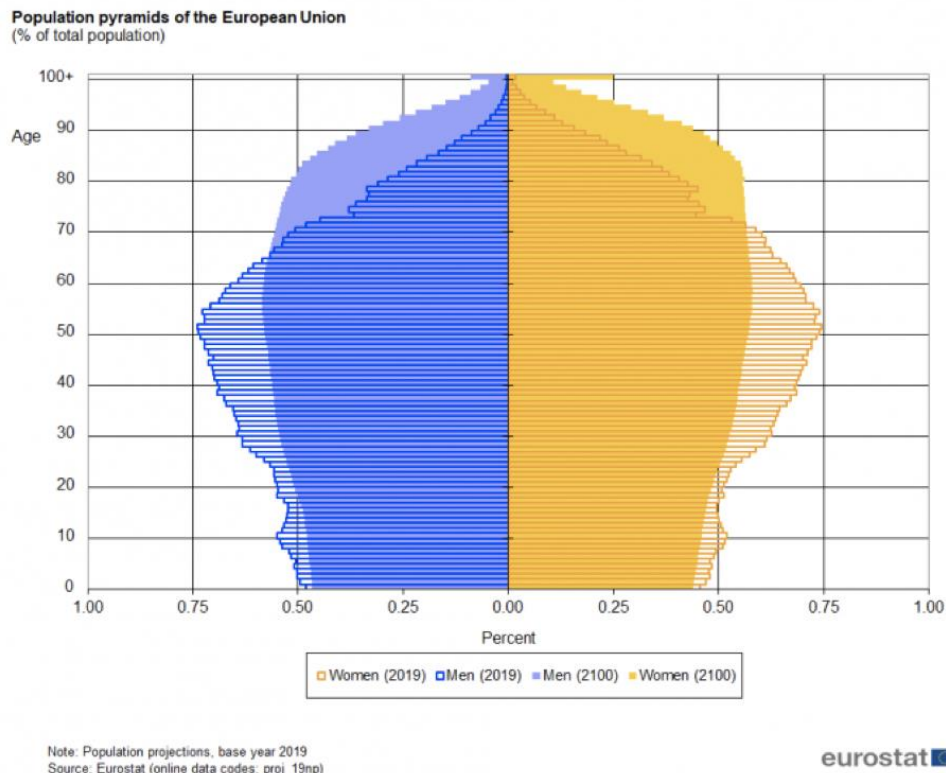
2019. január 1-jén az EU-27-ben az időskori eltartottsági ráta 31,4% volt, tehát alig több mint három munkaképes korú jutott egy 65 éves vagy idősebb személyre. Az EU-27 tagállamaiban az időskori eltartottsági ráta a Luxemburgban mért 20,7%-os és az Írországból mért 21,6%-os alsó érték, valamint az Olaszországban mért 35,7%-os, a Finnországban mért 35,1%-os és a Görögországban mért 34,6%-os felső érték között volt, azaz az alsó értékeknél csaknem öt munkaképes korú, a felső értékeknél pedig kevesebb mint három munkaképes korú jutott egy 65 éves vagy idősebb személyre.

Az időskorúak relatív arányának növekedése magyarázható a megnövekedett élettartammal, amely több évtizede megfigyelhető a várható élettartam emelkedésében (lásd halandósági és várható élettartam statisztika); ezt a fejleményt gyakran nevezik a korfa „felülről” történő öregedésének.

Másrésről a termékenység sok éven át tartó, következetesen alacsony szintje hozzájárult a népesség előregedéséhez, mivel a kisebb születésszám a fiatalok teljes népességen belüli arányának csökkenéséhez vezetett. Ezt a folyamatot nevezik a korfa „alulról” történő öregedésének, amely az EU-27 korfáinak keskenyülő tövében figyelhető meg 2004 és 2019 között.

A 2019-es és a 2100-as korfa összehasonlítását vizsgálva megállapítható, hogy az EU-27 népessége előreláthatólag tovább fog öregedni. Az elkövetkező évtizedekben az időszerűk száma jelentősen nőni fog. A népesség elöregedésének másik aspektusa magának az időszerűk népességnek a folyamatos öregeése, mivel a nagyon idősűk relatív súlya gyorsabb ütemben nő, mint az EU-27 népességének bármely más korcsoportjáé. Az előrejelzések szerint a 80 évesek és idősebbek aránya az EU-27 népességén belül 2019 és 2100 között két és félszeresére fog nőni, 5,8%-ról 14,6%-ra.

22. ábra: Az Európai Unió népességének várható alakulása

Tehát megállapítható, hogy a célcsoport minden szegmensében, azaz a gazdaságilag aktív, jó egészségi állapotban lévő 55-65 éves korosztályban, mind a nyugdíjba vonult, viszonylag jó egészségi állapotú, viszonylag aktív 65 - 80 év közötti korosztályban, mind pedig a kevésbé aktív, rosszabb egészségi állapotú, jelentősebb segítségre és támogatásra szoruló 80 év feletti korosztályban jelentős növekedésre számíthatunk.

5 Kapcsolódó ágazatok fejlődési lehetőségei

A Silver Economy gazdaságfejlesztési szempontból egy rendkívül hálásnak mondható terület. Egyrészt nagyon könnyen integrálja magában a további ágazatok fejlesztésének igényét és lehetőségét is, hiszen nincs olyan terület az élelmiszeriparon át a digitális technológiáig, melyeket ne tudna magába olvasztani és hasznosítani az alkonyatipar.

Ezen túl a fejlesztések önmagukban is erősítik a társadalom kohézióját, az idősebb generáció életminőségének javítását hozva a családok életminőségében is javulás érhető el.

23. ábra: A Silver Economy kapcsolódása más ágazatokhoz

Forrás: saját szerkesztés

5.1 Egészségipar

Az ezüst gazdasággal összefüggő fejlesztési lehetőségek az egészségipar területén az alábbi területek lehetnek érinthetnek:

- **Magán egészségügyi szolgáltatás**
- **Közfinanszírozott ellátás**
- **Biztosítási rendszer**
- **Kutatás-fejlesztés**
- **Idősgondozás, életvégi ellátás**

Mindenekelőtt szükségesnek tartjuk megvizsgálni a közfinanszírozott ellátás helyzetét a régióban:

Magyarországon a társadalombiztosítás egy kockázatközösség és az abban való részvétel mindenki számára kötelező. A részvételi kötelezettségből fakadó biztosítási jogviszony alapozza meg az egyes ellátásokra való jogosultságot. Az egészségügyi szolgáltatásokra való jogosultság több módon szerzhető meg, ezek a következők: biztosított (pl.: munkavállaló, főállású egyéni vállalkozó) jogosult (pl.: nappali tagozatos tanuló/hallgató, nyugdíjas, szociálisan rászorult) egészségügyi szolgáltatási járulékfizetésre kötelezett (az a belföldi magánszemély, aki sem biztosított, sem jogosult jogviszonnyal nem rendelkezik) megállapodás alapján egészségügyi szolgáltatások igénybevétele.

A nem biztosított személyek (pl.: nyugdíjasok, GYES-ben részesülők) a társadalombiztosítási szabályok szerint csak az egészségügyi ellátásokra szerezhetnek jogosultságot a társadalmi szolidaritás alapján, mert bár saját maguk nem fizetnek járulékot, nem maradhatnak egészségügyi ellátás nélkül. Társadalombiztosítási szempontból belföldi személynek kell tekinteni, aki: Magyarország területén bejelentett lakóhellyel rendelkező magyar állampolgár, a bevándorolt, letelepedett jogállású, illetve menekültként vagy oltalmazottként elismert személy, a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról szóló törvény hatálya alá tartozó személy, aki a szabad mozgás és a három hónapot meghaladó tartózkodás jogát Magyarország területén gyakorolja, és a polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásáról szóló törvény szerint bejelentett lakóhellyel rendelkezik, valamint hontalan. Az Európai Unióból, Izlandról, Norvégiából, Lichtensteinből és Svájcban érkező nyugdíjasok bejelentett magyarországi lakcímmel a járulékfizetésre kötelezett kategóriába tartoznak. Az egészségügyi szolgáltatási járulék összege 2021. január 1-jétől 8.000,- Ft (270,- Ft/nap), amelyet a bejelentkezés időpontjától havonta, a tárgyhot követő hónap 12-ig kell megfizetni. Az egészségügyi szolgáltatási járulékot fizetők jogosultságot szereznek az egészségbiztosítás egészségügyi szolgáltatásai teljes körére. (forrás: neak.gov.hu) Bizonyos esetekben a nyugdíjat folyósító egészségbiztosító az egészségügyi ellátás költségeit megtéríti a Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelőnek, azonban ennek szabályozása jelenleg nem kielégítő. A megkérdezett egészségügyi szolgáltatók úgy nyilatkoztak, hogy az életvitel szerűen Magyarországon tartózkodó külföldi nyugdíjasok, az esetek túlnyomó többségében a 270 Forint/nap összegű egészségügyi járulék megfizetése mellett vesznek igénybe teljeskörű egészségügyi szolgáltatást.

Ez, ha figyelembe vesszük a magyar egészségügyi ellátórendszer kapacitás és finanszírozási problémáit, mindenképpen olyan fejlesztéseket igényel, amely a kapacitások, a technológiai fejlesztések, új betegutak mellett a biztosítási rendszert is érinti.

Az egészségügyi ellátórendszer finanszírozási és humán erőforrás deficitjéről nagyon nehéz pontos és hiteles adatokat találni. Egyes becslések szerint országos szinten mintegy 25 000 egészségügyi szakdolgozó hiányzik a rendszerből. Ezt az óriási humán erőforrás hiányt csak a bérek és munkakörülmények javításával lehet orvosolni hosszabb távon.

Ha megnézzük a tartósan betöltetlen házi orvosi praxisok számát, akkor azt tapasztaljuk, hogy Baranya megyében 15, Somogyban 28, Tolna megyében 25 betöltetlen házi orvosi praxis (felnőtt, gyermekorvosi és vegyes) van. (<https://alapellatas.okfo.gov.hu/tajekoztato-a-tartosan-betoltetlen-haziorvosi-korzetekrol/>)

Ezen betöltetlen praxisok zömében pont a fejlesztés célterületét képező jellemzően kistérségi praxisok, amelyek esetében pont a kevés számú és nehéz beteganyag mellett a hátrányos helyzetű régiókra jellemző egyéb szolgáltatások depriváltsága miatt is nehéz vonzóvá tenni az adott körzetet a potenciális jelentkezőknek. A régiófejlesztés során megjelenő magasabb jövedelmi osztályból és egészség-kultúrájú országokból érkezők más típusú ellátást igényelve vonzóbb összetételű beteganyagot jelentenének a házi orvosok számára, kiegészítve az elengedhetetlen szolgáltatásfejlesztéssel, amely megkönnyítené a tartósan betöltetlen praxisok számának csökkentését.

A régióban a járó- és fekvőbeteg ellátásban a megyeszékhelyek egyértelmű dominanciája figyelhető meg. Baranyában a Pécsi Tudományegyetem Klinikai Központja mellett Komlón, Szigetváron, Siklóson, Harkányban és Mohácson, Somogyban Kaposváron, Siófokon, Nagyatádon, Tolnán Dombóváron, Szekszárdon, Bonyhádon és Pakson van fekvőbeteg ellátás, azonban leszögezhetjük, hogy mind eszközellátottságában, mind pedig humánerőforrás tekintetében ezen intézmények többsége fejlesztést igényel, jelenlegi állapotukban nem képesek jelentős esetszám növekedést kezelni, valamint valószínűsíthetően sok szempontból nem elégítik ki a potenciális célcsoport igényeit.

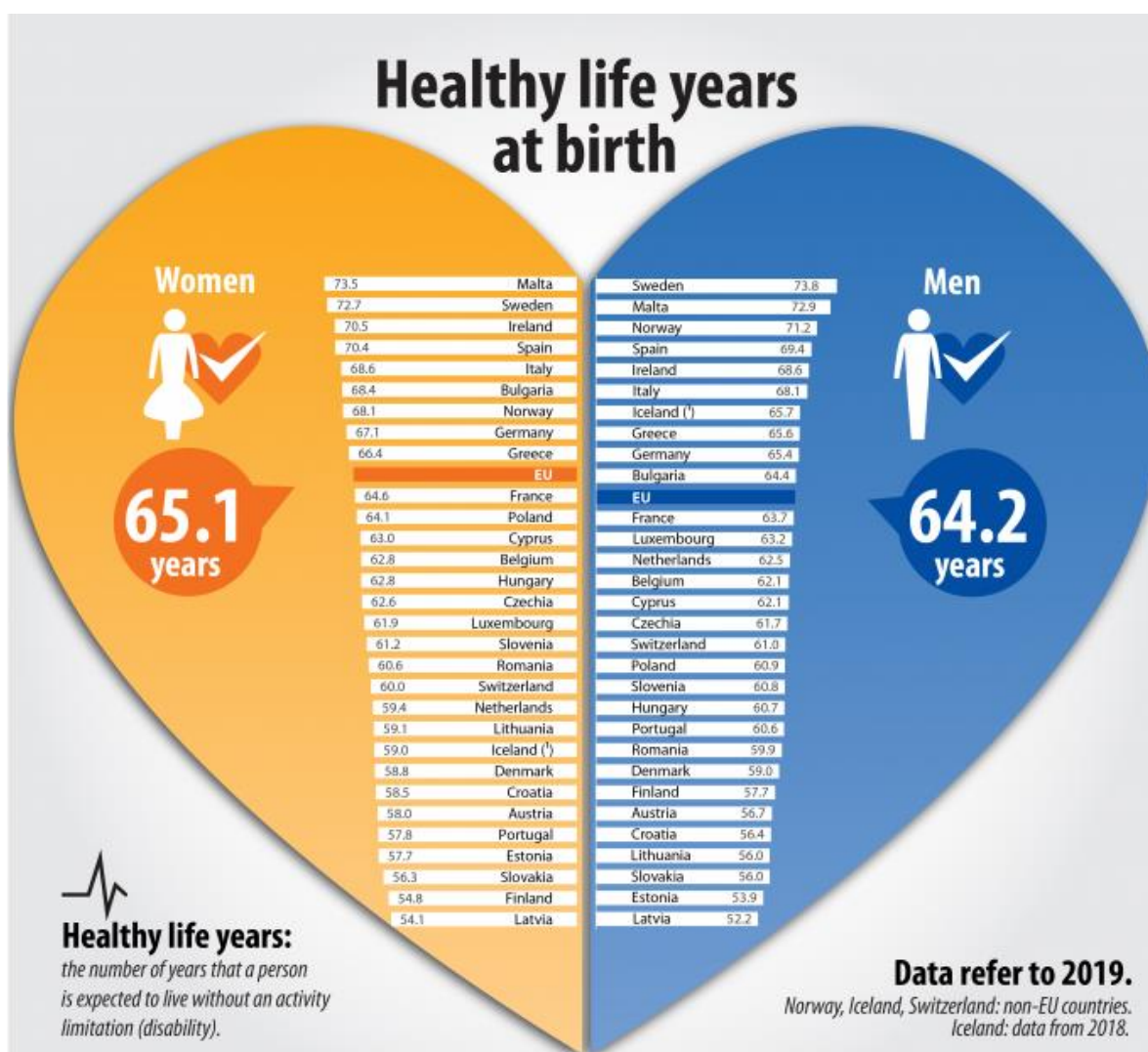
A járóbeteg ellátás tekintetében Pakson, Szekszárdon, Dombóváron, Bonyhádon, Nagyatádon, Csurgón, Tabon, Balatonföldváron, Fonyódon, Siófokon, Balatonbogláron, Baracson, Kaposváron, Pécsen, Siklóson, Komlón, Sellyén, Szászváron, Szigetváron, Szentlőrincen folyik.

A járóbeteg ellátás lokálisan jól lefedett, azonban a térség közösségi közlekedési infrastrukturális adottságait figyelembe véve mégis gyakran nehezen elérhető. A meglévő közfinanszírozott ellátóhelyek főként humán erőforrás ellátottság tekintetében gyakran komoly problémákkal küzdenek. Infrastrukturálisan és eszközök tekintetében az elmúlt időszak pályázati lehetőségeit figyelembe véve némileg jobb a helyzet.

Magán egészségügyi szolgáltatók szinte csak megyeszékhelyeken, illetve a jelentősebb fürdőhelyeken találhatók.

Az egészségben eltöltött életevek számát tekintve a potenciális küldő országokat tekintve a következőket tapasztaljuk:

24. ábra: Egészségben eltöltött életek száma

ec.europa.eu/eurostat

forrás: eurostat

Megállapíthatjuk, hogy a fejlett nyugat-európai régiókból érkező idősebb generáció egészségi állapota nem minden ország tekintetében lényegesen jobb, mint a hazai lakosságé, ezért az egészségügyi ellátórendszer fejlesztésében a primer és szekunder prevenciók szint nagyobb hangsúlyt kaphatna, mint amit jelenleg tapasztalhatunk, azonban a mind az egészségben eltöltött életek számát jelző mutatóból, mind a konkrét betegségcsoportokat vizsgálva a terciér prevenciók szintet és a palliatív ellátást is jelentősen fejleszteni szükséges. A primer prevenciók szinten a megelőzés, az egészséges életmód támogatása, az egészségfejlesztés kell, hogy megjelenjen, amire jelenleg a magyar ellátórendszer kevésbé van felkészülve. Ezt a hiányt hivatottak az egészségfejlesztési irodák betölteni, azonban mind számuk, mind lokációjuk, mind pedig forrással való ellátottságuk nem lenne elegendő a tanulmány célcsoportját képező populáció támogatására, tehát itt az itt megjelenő igény is fejlesztési szükségletet generálna.

A szekunder és terciér prevenciós szint fejlesztésének irányait tekintve meg kell vizsgálnunk, a legnagyobb népegészségügyi súlyú krónikus betegségeket.

A vezető halálokok Európában a tumoros és szív-érrendszeri betegségek. A potenciális küldő országok populációit vizsgálva sincs ez másképp.

A **tumoros megbetegedések** esetében a szűrővizsgálatok és a terápiás eljárások alkalmazása együttesen kiemelt fontosságúak. A rendszeres onkológiai szűrések során mind az inspekciós, mind a műszeres diagnosztika fejlesztésében, fizetőképes kereslet esetén óriási potenciál van. A technológiai fejlődés során a **diagnosztikai műszerek** és elemző algoritmusok, **AI** megjelenése a magyar lakosság egészségi állapotát is pozitívan befolyásolhatná, segítve az ellátórendszer elérhetőségét, valamint csökkentve az egészség-egyenlőtlenségeket és az **PTE kutatás fejlesztési szerepét is nagymértékben erősítené.**

A terápiás kezelések tekintetében inkább az **utógondozásban, a betegtámogatásban** hatna nagyon pozitívan a fejlesztés, ami kifejezetten humán-erőforrás igényes terület, amelynek **munkahelyeketeremtő hatása lehetne.**

A másik jelentős betegcsoport a **cardiovascularis** betegségek csoportja. Az életkor előrehaladtával ezek a betegségek egyre gyakrabban jelennek meg, folyamatos ellenőrzést és kezelést igényelve.

Az itt megjelenő fejlesztési irányok egy olyan egészségügyi ökoszisztéma fejlesztés felé mutatnak, melynek egyik eleme a szenzoros, hordható okos eszközök elterjedését segítené. A valós idejű adatgyűjtés, a jelzőrendszer egyrészt segítene a szakellátás leterheltségének csökkentésében, másrészt a nagy mennyiségű valid adat óriási értékű adatvagyon eredményezne, amely egészségbiztosítási oldalról, népegészségügyi oldalról és K+F oldalról is igen nagy jelentőségű lenne, amely akár befektetők számára is vonzó lehetőséget jelentene.

A **gastroenterológia, diabetológia** területén szintén fejlesztéseket generálhat a projekt, mind a diagnosztika, mind **telemedicina, mind a betegkísérés, támogatás területén. A vércukorszint mérés, inzulin adagolás, táplálkozást segítő applikációk, a fejlett diagnosztikai eljárások elterjedése szintén része lehet az egészségügyi ökoszisztéma fejlesztésének.**

A **gerontológiai** ellátás fejlesztése, kapacitásbővítése megkerülhetetlen kérdés a projekt tekintetében, azonban időszerűsége a magyarországi beteganyag szempontjából is óriási fontosságú.

A **mozgásszervi betegségek** szintén óriási népegészségügyi súllyal bírnak. Az életkor előrehaladtával ennek a betegcsoportnak a prevalenciája is egyre nő.

A szakellátás tekintetében a rehabilitáció, azon belül mind a gyógyszeres és műtéti eljárások, mind pedig a rehabilitáció számára is óriási piac nyílhat meg.

A magán-egészségügyi szolgáltatók számára már most is nagyon jelentős protézis műtétek számának további emelkedése lenne várható, amely a finanszírozott ellátásban nemzetközi és hazai szinten tapasztalható várakozási idők tekintetében nagy lehetőséget jelenthet.

1. táblázat: Csípőprotézis műtétek esetén a tényleges várakozási idő országokként

Csípőprotézis	tényleges várakozási idő (nap)	adatszolgáltatás éve
Netherlands	50,5	2017
Denmark	51,6	2016
New Zealand	77,4	2016
Italy	79,8	2017
Sweden	82,0	2017
Hungary	88,0 (104,0)	2018 (2017)
Israel	95,0	2015
United Kingdom	103,9	2016
Finland	104,0	2016
Portugal	129,8	2017
Norway	133,6	2016
Spain	162,3	2017
Estonia	391,4	2017
Chile	433,0	2017
Poland	444,0	2016

forrás: neak.gov.hu

2. táblázat: Térdprotézis műtétek esetén a tényleges várakozási idő országokként

Térdprotézis	tényleges várakozási idő (nap)	adatszolgáltatás éve
Denmark	53,1	2016
Netherlands	53,2	2017
Italy	74,7	2017
New Zealand	79,8	2016
Sweden	101,0	2017
United Kingdom	109,9	2016
Finland	119,6	2016
Hungary	126,0 (134,0)	2018 (2017)
Israel	133,0	2015
Norway	158,0	2016
Portugal	201,3	2017
Spain	210,9	2017
Estonia	563,5	2017
Poland	566,0	2016
Chile	861,0	2017

forrás: neak.gov.hu

Összefoglalva az egészségiparra vonatkozó fejlesztések tekintetében a következő területeket detektálhatjuk:

- ✓ Digitális megoldások, telemedicina, e-health
- ✓ Egészségügyi call centerek fejlesztése, triázs tesztek, telemedicina adta diagnosztikus lehetőségek
- ✓ Online orvos-beteg konzultációk
- ✓ Elektronikus egészségügyi dokumentum megosztás és tárolás hazai és EU -n belüli szolgáltatók között

- ✓ **Egészségügyi tájékoztató applikációk**
- ✓ **Online, tájékoztató célú audiovizuális eszközök, hiteles egészségügyi információkat tartalmazó portálok, közösségi média felületek**
- ✓ **Beteg oktató kisfilmek, infografikák**
- ✓ **Krónikus beteg gondozás: (távmonitoring), élettani paraméterek digitális továbbítása, pl.: testhőmérséklet, vérnyomás, HR - szenzoros weareable technológiákkal**
- ✓ **Adattárolás és adatelemzés AI segítségével**
- ✓ **Online képzések egészségügyi dolgozóknak**
- ✓ **Kapacitásbővítés és technológiai fejlesztés a onkológiai, cardiovascularis, gastroenterológiai, diabetológiai, musculo-sceletalis, audiológia, szemészet betegségeket ellátó szakmacsoportok tekintetében mind a finanszírozott, mind a magán ellátó rendszeren belül.**

A legjelentősebb fejlesztési igény azonban e finanszírozási rendszer esetében jelenik meg. Az ellátórendszer fenntarthatósága érdekében (hiszen minden belföldi lakcímmel rendelkező eu-s állampolgár napi 270 Ft befizetésével teljes körű hozzáférést kap a magyar ellátórendszer szolgáltatásaihoz) szükséges lehetne megvizsgálni olyan lehetőségeket, amelyek üzleti alapon engednek hozzáférést a közfinanszírozott kapacitásokhoz. Ilyen megoldás lehet egyfajta kiegészítő egészségbiztosítás, amely az egészségbiztosítási alapba a kerülne befizetésre azért, hogy a befizetők az ellátórendszer szabad kapacitásaihoz az igényeiknek megfelelő módon juthassanak hozzá. Egy ilyen megoldás a társadalom egészére nézve is előnyökkel járhat, mivel a többletbefizetés az ellátórendszer fejlesztésére fordítható.

Másik lehetőség az egészségügyi szolgáltatók vállalkozási lehetőségeinek bővítése lehetne, a kötelezően biztosítandó kapacitásokon felüli erőforrásaik értékesítését tennék lehetővé, az ellátáshoz való egyenlő hozzáférés elvének megtartása mellett.

Érdemes lenne megvizsgálni a magán tőke bevonásával történő fejlesztések, a magán egészségügyi szolgáltatók szerződés alapú részleges bevonását a finanszírozott ellátó rendszerbe, amely szintén a szolgáltatás minőségének fejlődését és a kapacitások bővítését eredményezhetné.

Fontos lenne a NEAK és az Európai Unió országaiban működő egészségbiztosítók egymás közti elszámolásának vizsgálata, ami a fejlesztés egyik alapja lehetne.

Az idősgondozás tekintetében szintén jelentős fejlesztéseket hozhat az alkonygazdaság erősödése.

2019 végén 52000 lakója volt az 835 intézménynek országszerte. A lakók 92%-a 65 év feletti volt, a legnagyobb részük a 80–89 éves korosztályból került ki

Az időotthonok kihasználtsága nagy, legtöbb esetben hosszú várakozás előzi meg a bekerülést. Számos helyen, például Somogy megyében az ellátottak száma meghaladja a férőhelyekét.

Az intézmények fenntartását vizsgálva az tapasztalható, hogy a 2010-es években csökkent az önkormányzatok, és nőtt a központi költségvetés, valamint az egyházak szerepe, összességében ezek nyújtják a férőhelyek 80%-át. A profitorientált szervezetek szerepe továbbra is marginális. Az ellátást részben vagy teljes egészében fedező térítési díj fizetésére kötelezettek aránya közelít a 100%-hoz az idősek tartós bentlakásos intézményeiben.

Miközben a férőhelyek száma a kétezres évek közepe óta alig emelkedett, a gondozási szükséglet folyamatosan nő Magyarországon. Az otthonközeli ellátás, a házi segítségnyújtás azonban a korcsoportnak csak mintegy 7 százaléka tudja igénybe venni. Hasonló a helyzet az idősek otthonában történő szakellátás igénybevételét tekintve, ahol a várakozók száma folyamatos növekedés mellett már jelenleg is meghaladja az ellátást igénybe vevők felét. **A gondozási deficit egyre jobban növekszik, amelynek egyik jele a professzionális gondozók számának csökkenése. (Jelenleg 60 ezer fő körül van a teljes szociális ellátó rendszerre.) A betöltetlen álláshelyek száma 2010 óta folyamatosan nő, 2019.-ben 3600 betöltetlen álláshely volt, tömeges méreteket öltött a kivándorlás, egyre több pozíciót szakképzetlen közfoglalkoztatottak töltenek be, mivel ezen a területen a legalacsonyabbak a bérek az egész nemzetgazdaságon belül.** A professzionális gondozók átlagéletkora 50 év körül van, mely előre vetíti tömeges nyugdíjba vonulást, miközben a szociális felsőfokú végzettek száma 2009 óta drasztikusan lecsökkent- állapítja meg 2019-es felérésében a Friedrich Ebert Stiftung tanulmánya.

Mindezekből megállapítható, hogy a Silver economy kiemelt fejlesztési területe az idősgondozás, az életvégi ellátás. Ezen a területen szintén elengedhetetlen a magántőke bevonása, valamint a külföldi és magyar egészségbiztosítási rendszerek közti átjárhatóság növelése

5.2 Turizmus, vendéglátás

Az alacsony gazdaság vonatkozásában a turizmus és vendéglátás fontos kapcsolódó ágazatot jelent. Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy az 55+ korosztály esetében itt kifejezetten a még aktívakra érdemes fókuszálni. A 3.3 fejezetben részletesen bemutattuk az idősebb korosztály költési szokásait, illetve egészségügyi helyzetüket. A tartós betegségben szenvedők számára a turizmus, vendéglátás korlátozottan elérhető érthető okokból.

Csak ismételni tudjuk, hogy az idősebb korosztály rugalmasabb fogyasztási szerkezettel, magasabb diszkrécionális jövedelemmel és likvidebb vagyonállománnyal rendelkezik, így jóléti, egészségügyi kiadásai fedezésére nagyobb mértékben képes ráfordításokat eszközölni. Az Európai Unió egészében az idős korú lakosság – természetesen – az átlaghoz képest nagyságrendileg 40 százalékkal többet költ egészségügyi kiadásokra, mely a gyógyszervásárlástól a kórházi kezeléseken át, egészen a jóléti szolgáltatások igénybevételéig minden releváns fogyasztási területet lefed.

Az aktív korosztály egészségi állapota, fizetőképessége, fogyasztási szokásai ugyanakkor országonként eltérő. Ebből adódóan **turisztikai szempontból érdemes meghatározni azokat a célországokat, melyek küldőországgként érdekesek lehetnek a hazai szolgáltatók számára** és annak megfelelően célzottan kínálati csomagokat létrehozni.

Ismert jó példaként említhető például Spanyolország, ahol vállalkozások szakosodtak arra, hogy egy helyen, egy kézből nyújtsanak konkrét információkat arról, hogy miért érdemes az idős korosztálynak felkeresnie Spanyolországot, vagy akár hosszú távon letelepednie náluk. A szolgáltatásokról, adórendszeréről, egészségügyi szolgáltatásokról könnyen érthetően és többnyelvűen nyújtanak támogatást az érdeklődők számára.²

Az ágazat kapcsolódásának gazdaságfejlesztési lehetőségeivel részletesen később a 7.2.2 fejezetben foglalkozunk a jövedelemegyenleg javítása vonatkozásában.

5.3 Építőipar

Az építőipar a kapcsolódó ágazatok épített infrastruktúrájának fejlesztése során rejt további növekedési potenciált. Értéke, hogy jellemzően lokális erőforrásokat használ, és relatíve magas a jövedelmi és foglalkoztatási multiplikációja. Az építőipar értéke a bruttó hozzáadott értékből 2020-ban 5,5% volt hazánkban³.

Hazánkban az építőipar hosszú recesszió után, 2017-től a piaci szereplők reális várakozásai szerint tartósan növekedési pályára került. 2018-ban a szektor éves bővülése 22,3 százalék volt, az év első két hónapjában 39 százalékos növekedést mértek. A KSH adatai szerint az építőipari termelés volumene 2019-ben 21,7 százalékkal haladta meg az előző évit. 2020 februárjában ez az adat 2,5 százalék volt. A koronavírus-járvány hatása ebben az időszakban még nem jelentkezett, márciusban azonban már igen: a termelés 3,4 százalékkal maradt el az egy évvel korábbtól. Az első negyedév összességében 0,1 százalékos csökkenést mutatott, a folyó áron kimutatott 817 milliárd forint termelési értékkel. 2020-as év első hét hónapjában 9,8 százalékkal csökkent az építőipari termelés az előző év azonos időszaka óta. Júliusban ugyanakkor a júniuséhoz képest már 3,5 százalékos emelkedést mutattak a KSH-adatok.⁴

5.4 Szolgáltató szektor

A szolgáltató szektor az ezüst gazdaság szempontjából több területen fejlődhet.

- 1) **Az egyik fókuszterület a kifejezetten idősök számára nyújtott szolgáltatások fejlesztése, mind új típusú szolgáltatások megjelenítésével, mind pedig a meglévő szolgáltatások mennyiségi és minőségi fejlesztése.**
- 2) **A másik terület, a silver economyban dolgozók számára nyújtott speciális oktatási, képzési szupervíziós szolgáltatások.**
- 3) **A harmadik terület a jövedelmi viszonyok javulásából fakadó mennyiségi és minőségi többletköltési hajlandóság miatt megjelenő fejlesztés.**

² Példaként említhető: <https://getgoldenvisa.com/retire-spain-expats>

³ <https://www.ksh.hu/epitoipar>

⁴ <https://www.vg.hu/velemenyt/2020/09/az-epitoipar-kulcsfontossagu-terulet-2>

Idősek számára nyújtott szolgáltatások:

Az aktív idősödés elengedhetetlen eleme a **szellemi és fizikai rekreáció**. Amennyiben a célcsoport életkor, gazdasági aktivitás, jövedelmi szint és egészségi állapot szerinti heterogenitását figyelembe vesszük, megállapítható, hogy a szolgáltatás fejlesztése legalább ilyen széles spektrumú lehet.

A gazdaságilag és/vagy fizikailag aktív, jobb egészségi állapotú célcsoport számára a szellemi és fizikai rekreációs lehetőségek irányában nagy a nyitottság, és amennyiben ez magasabb diszkrecionális jövedelemmel párosul, jelentős piacról beszélhetünk.

Fizikai rekreáció:

A wellness és fitness, azaz a passzív és aktív rekreáció számos elemére kiváló adottságokkal rendelkezik a régió. A számos termálfürdő (Harkány, Siklós, Sikonda, Szigetvár, Barcs, Igal stb) jó alapot biztosíthatna, a rekreációs szolgáltatások mennyiségi és minőségi fejlesztésének.

- **Fürdőfejlesztések** – mind infrastruktúra, mind szolgáltatás terén
- **Fitness termek fejlesztése**, magasabb minőségű eszközök, öltözők, háttéregységek, szolgáltatások
- **Szabadtéri rekreációs lehetőségek fejlesztése** – tornapályák, futópályák, túraútvonalak
- **Egyéb rekreációs sport fejlesztések.** (meglévő sportklubok speciálisan az idősebb generáció számára való szolgáltatásfejlesztése)
- **Táncsoportok** - a tánc prevenció és rekreációs szempontból az egyik leghatékonyabb tevékenység. Az idősebb generáció számára ráadásul igen fontos, valamint nagy kulturális örökség megőrző és transzferáló hatása van.

Szellemi rekreáció:

A rekreáció másik fontos eleme a szellemi rekreáció.

A **színházi előadások, hangversenyek és kiállítások látogatószámának emelkedése** mellett a nagyobb létszámú külföldi vendég új lehetőségeket nyithatna a színházak számára.

Ezen kívül a **kistelepülési könyvtárak fejlesztése** szintén várható fejlesztési irány.

Jelentős potenciál van a **vallási típusú programok, tevékenységek szervezésében**, hiszen a hitélet egyrészt a lelki egészségmegőrzés egyik fontos eleme, másrészt az idősebb generáció tagjai között jellemzően nagyobb a vallásukat gyakorlók száma.

Fontos lehet **művészeti, alkotó, kézműves programok** szervezése, ami egyrészt segít az idősek szellemi frissességének megőrzésében, másrészt a finom motoros készségek hanyatlásának lassításában.

Fontos szolgáltatásfejlesztési terület az oktatás. Kifejezetten az ezüst generáció számára szervezett **informatikai, pénzügyi és egyéb, ismeretterjesztő képzések** szervezése és lebonyolítása.

A **pénzügyi szolgáltatások területe** szintén fejlesztések elé néz. Egyrészt a magasabb jövedelmű, nagyrészt külföldi ezüstkori jelenne meg a pénzügyi rendszerben, akik speciális igényeinek kielégítéséhez a banki szolgáltatások (csomagok, applikációk stb) fejlesztését igényelné, másrészt a régió lakosainak vállalkozásainak jövedelmi szintjének növekedése

szintén fejlesztőleg hatna a pénzügyi szektorra. Elképzelhető lenne egy kormányzati szerepvállalás esetén nyújtandó speciális gazdaságfejlesztési hitelkonstrukció megjelenése is.

A nagyobb számú időskorú megjelenése egy régióban elengedhetetlenül a gondozó, támogató szolgáltatások fejlesztését vonná maga után. A **házi segítségnyújtás, az ételkiszállítás, a különböző hivatalos ügyek intézésében nyújtott segítségre** fókuszáló szolgáltatók megjelenése várható, amely szintén munkahelyeket és bevételeket generálna.

Nem közvetlenül a célcsoportra irányuló szolgáltatás fejlesztések.

A szolgáltató szektor számára is szükség lesz speciális szolgáltatások igénybevételére.

Ezek leginkább oktatási, képzési területen megjelenő szolgáltatások.

- **A házi gondozásban és segítségnyújtásban dolgozók számára elengedhetetlen szakmai képzések és továbbképzések**
- **A fizikai rekreációban dolgozók számára nyújtott szakmai képzések**
- **A befogadást segítő érzékenyítő tréningek**
- **Nyelvi képzések**
- **Szupervízió fejlesztése a gondozásban, ápolásban segítségnyújtásban dolgozók számára**

Az alkonygazdaság jövedelemtermelő hatása közvetve érintené a régió kereskedelmi és szolgáltató vállalkozásait, hiszen az ágazatban dolgozók jövedelem emelkedése nagyobb fogyasztást generálna.

6 A Silver Economy jelentősége gazdaságfejlesztési szempontból A térségi gazdaságfejlesztés alapösszefüggései: a Dél-Dunántúli Gazdaságfejlesztési Zóna példáján keresztül

A Silver Economy témakört – mint fejlesztési célterületet – szükséges elhelyeznünk a régió fejlesztéspolitikájában is. 2021-ben indult el a munka dr. Mikes Éva kormánybiztos asszony gondozásában, mely munka a Régió fejlesztési stratégiájának megfogalmazását célozza meg 2030-ig. A stratégiaalkotás időszaka még nem zárult le, ezért jelen időpontban az eddigi konzultációkra és munkaanyagokra tudunk támaszkodni, melyek alapján a következő célok fogalmazhatóak meg.

A DD Gazdaságfejlesztési zóna⁵ létrehozásának célja, alapvető motivációja, hogy a program végrehajtását követően a térség évtizedes leszakadási tendenciája megszakadjék, és a trendfordulót követően a program végrehajtása által indukált növekedési többlet révén meginduljon a térség felzárkózási folyamata.

⁵ 2030-ig szóló fejlesztési stratégia dr. Mikes Éva (Dél-Dunántúli Gazdaságfejlesztési Zóna fejlesztéséért felelős kormánybiztos) gondozásában készült el. A stratégia jelen tanulmány készítésekor még munkaanyagnak tekinthető.

A felzárkózás záloga tehát a zóna átlagot jóval meghaladó gazdasági növekedése, amely a három megye jövedelmi pozícióinak markáns javulásában ölt testet.

A Zóna egyes szubrégiói tényezőellátottság szempontjából, és ebből fakadóan gazdasági teljesítményükben különbözőek, ezért szükség van az egyes térségtípusok fejlesztési cél- és eszközrendszerének térben differenciált megközelítésére.

6.1 Jövedelemtermelés fejlesztése

Egy térség jövedelmi pozíció elsősorban a **jövedelem-termelés** ösztönzése révén javíthatók. A gazdasági aktivitás ösztönzése elsősorban a vállalkozói aktivitás ösztönzését jelenti, de a növekedés-élénkítés szempontjából fontos az állami beruházások akvizíciója is.

A beruházási döntések ösztönzése a **befektetői beruházási motivációk (telepítési tényezők)** befolyásolásán keresztül valósítható meg. A befektetés-ösztönzés potenciális eszközrendszere makroszinten az kormányzat kezében van. A befektetés-ösztönzési tevékenység mezoszintjét a kamarák, klaszterek és más együttműködések jelenthetik.

A telepítési tényező-ellátottság, illetve a gazdasági teljesítményt jellemző output-indikátorok értékelése lehetővé teszi **település-típusok**⁶ azonosítását. Minden térség (település)típus az eltérő befektetői prioritások okán más-más típusú gazdaságösztönzési eszközrendszer alkalmazását involválja:

- Az **ipari-logisztikai**: település-típus, illetve a Növekedési centrum-térség a globális befektetői piacon versenyez, jelentős infrastruktúra- és HR fejlesztési igénnyel, innovációs és üzleti szolgáltatások iránti keresletet indukálva, aktív akvizíciós tevékenységet kívánva.
- A **turisztikai-szolgáltató** település-típus: helyi vállalkozói tevékenység helyben tartása, illetve fejlesztése;
- A **periferiális-rurális térség**: helyi gazdaság (körforgásos) ösztönzése, agrár- és élelmiszergazdasági-, kézműves-, kisipari profillal, aktív-, szelíd-, egészség-, esemény-, és ökoturizmus

A gazdasági potenciál és infrastruktúra, a rendelkezésre álló humántőke, a költséghatékonyság, a konnektivitás (logisztikai pozíció) és az, üzleti környezet szempontjait mérlegelve egyértelmű, hogy a globális befektetői piac szempontjából jelenleg **csak Pécs, Kaposvár, potenciáljában Mohács és a Közép-Duna mente észlelhető**, a többi ipari-logisztikai település (pl. Nagyatád, Szigetvár, vagy Dombóvár) lokális ipari-logisztikai decentrum, korlátozott potenciállal. **Nagyobb léptékű vállalkozói aktivitás a növekedési zóna településeire kell koncentráldjon** (a rendelkezésre álló infrastrukturális kapacitások, a kedvezőbb logisztikai pozíció, a minőségi és mennyiségi HR kapacitások az üzleti és innovációs szolgáltatások elérhetősége miatt!).

⁶ Az egyes településtípusok belső- és külső, más településtípusokhoz való térbeli viszonya többé-kevésbé homogén mikrotérségek, szubrégiók lehatárolását teszi lehetővé. A Dél-Dunántúl területén azonosítható mikrotérségek: Pécs-Mohács Növekedési centrum-térség:, Kaposvár, Közép-Duna-mente, Balaton TT, Pécs-Villány TT, Periférikus (rurális) térségek (Dráva-mente, somogyi belső periféria, Mecsek-Hegyhát, Nyugat-Tolna)

6.2 A jövedelemegyenleg javítása: a helyi gazdaság- a turizmus, és a felsőoktatás fejlesztése

6.2.1 A helyi gazdaság

Egy adott térség jövedelmi pozícióját elsősorban a reálgazdaság jövedelemtermelési aktivitása determinálja, de a jövedelemáramlások ronthatják, vagy éppen javíthatják azt.

Amíg a **helyi gazdaság** fejlesztése jellemzően gátolja, lassítja a jövedelmek kiáramlását, addig a **turizmus, a felsőoktatás és az alkonygazdaság** fejlesztése a jövedelmek régióba vonzásával javítják a jövedelemegyenleget.

A helyi gazdaság szerepe tehát fontos a jövedelemáramlások optimalálásában, fejlesztése révén lassítható a termelői jövedelmek kiáramlása. A helyi gazdaság jellemző tevékenységei:

- helyi termék előállítás, a helyi piacok üzemeltetése
- az elsősorban helyi termékeket forgalmazó, illetve azokat felhasználó helyi kiskereskedelem és vendéglátás,
- a szociális-, illetve közfoglalkoztatás lokális rendszerében előállított alapanyagok feldolgozása és értékesítése (REL)

A helyi (körkörös) gazdaság fejlesztése ugyan mindhárom térség típus számára fontos, de a rurális-perifériális térségek népességmegtartó erejének fenntartása, esetleges növelése szempontjából egyenesen kulcsfontosságú lehet. A Centrumtérség fejlesztése szempontjából is **fontos ugyan a helyi gazdaság támogatása, de annak edukációs, identitásképző funkciója messze több, mint a benne rejlő gazdaságfejlesztési potenciál.** A város-városkörnyék közti gazdasági interakciók, a városkörnyék termelőinek a városi termelői piacokon történő közvetlen értékesítése, vagy azok termékeinek a közétkeztetésbe történő integrálása mellett fontos a helyi termékek megjelenése is a lokális gasztronómiában, ami a szintén jövedelemegyenleg javító turizmus szempontjából komoly vonzerőt jelenthet.

A városkörnyéki és a városi helyi termék előállítás, a közszféra gesztorálásával, vagy éppen a versenyzgazdaság integrátori funkciójával kiegészülve akár a helyi gazdaság **versenyzgazdaságba integrálódásának az előszobája** is lehet.

6.2.2 A turizmus

A turizmus fejlesztése tipikusan adott térségen kívül termelt jövedelmek „importjának” az ösztönzését involválja. **A turizmus jövedelmi és foglalkoztatási multiplikátora relatíve magas,** lévén jellemzően helyi erőforrásokat használ.

A turizmus fejlesztésének fókuszja térségtípusonként más, lévén, hogy az iparral és a szolgáltatásokkal szemben, de az agrárgazdasághoz hasonlóan a földrajzi lokáció, így a mezőgazdaság esetében a termőföld és az éghajlat, a turizmus esetében pedig a turisztikai attrakciók földrajzi elhelyezkedése meghatározó a vállalkozások telephelyválasztási döntései szempontjából.

A turisztikai beruházások tehát mindig vonzerő (attrakció) alapúak, a turizmus fejlesztése tehát szükségszerűen **desztináció alapú**.

A Zóna turizmusának fejlesztési fókuszát is jellemzően **a kiemelt turisztikai térségek jelentik** (Balaton, Pécs-Villány). A kiemelt turisztikai térségek pedig **komplex módon fejlesztendők** (vonzerő-, illetve attrakciófejlesztés).

A Pécs-Mohács Növekedési Centrumtárság e tekintetben sajátos helyzetben van, hiszen a térség néhány települése, Pécs és a Mecsek néhány a komlói és a pécsváradi járásba tartozó néhány települése a Pécs-Villány Turisztikai térséghez tartozik, de a centrumtárság településeinek a nagyobbik része kisebb-nagyobb jelentőségű turisztikai vonzerővel, érdemi turisztikai teljesítmény nélkül legfeljebb kiegészíti a Turisztikai Térség kínálatát.

Fontos azonban, hogy a **növekedési zónák, így a Pécs-Mohács Centrumtárság mellett Kaposvár és a Közép-Duna mente térségi viszonylatában is fontosak a kiemelt turisztikai térségen kívüli, a növekedési centrum térség rekreációs célú övezetei** (Mecsek, Zselic, Duna-mente). A potenciális turisztikai célcsoport ugyan helyi, így az ott realizált kiadások nem javítják a térség jövedelem-egyenlegét, ezek a rekreációs övezetek a fogyasztói szokások trendjének változásával (szelíd turizmus) és az oda összpontosuló fejlesztések eredményeképp egyre inkább komoly turisztikai potenciállal rendelkező mikro-desztinációkká válnak.

A turisztikai magterületen kívüli fejlesztések a növekedési centrumtárság rekreációs zónáiban azonban csak akkor fejtik ki érdemben multiplikatív hatásukat és így akkor igazán indokoltak, ha a magterületekkel **komparatív módon fejleszthetőek**, illetve **tematikus láncba** szervezhetőek (jellemzően: egészségturizmus, aktív turizmus, örökség- és kulturális turizmus, eseményturizmus).

6.2.3 A felsőoktatás és a szakképzés gazdaságfejlesztési szempontú fejlesztése

A térség felzárkóztatása szempontjából az egyik legfontosabb fejlesztési terület **a humán infrastruktúra, és azon belül is a felsőoktatás fejlesztése**.

A PTE gazdaságfejlesztési szempontból vett szerepe kettős: **keresleti oldalon** Pécs és Baranya, sőt a Zóna meghatározó szereplője, a régió legnagyobb foglalkoztatója, kiadásai révén jelentős a keresletre, és általa a jövedelemtermelésre gyakorolt hatása.

Az egyetem a Modern Városok Program keretében megvalósult nemzetköziesítési programja már több mint 5000 külföldi hallgatót vonz Pécsre. Kutatások szerint⁷ **a PTE arányát Pécs becsült GDP-jében 8-10%-nyi léptékűre becsülhetjük**.

Kínálati oldalon a PTE a megfelelően képzett munkaerő rendelkezésre állása, valamint a professzionális K+F+I szolgáltatások elérhetősége tekintetében kulcstényező.

⁷ Varga et al.: A Pécsi Tudományegyetem térségi gazdasági hatásainak vizsgálata a GMR-Magyarország modellel, Területi statisztika: 2021. január 19

A helyi gazdaság fejlődéséhez szükséges növekedési tartalék ma már nem feltétlen a hallgatói létszám további nagyléptékű növelésében rejlik, hanem sokkal inkább a **műszaki-orvosi területek kutatás-fejlesztési, innovációs, üzletfejlesztési és gyártási tevékenységeiben manifesztálódó programjaiban.**

Az ezüst gazdaság fejlesztésében is jelentős szerep jutna a PTE -nek.

Egyrészt a fentebb említett kutatás – fejlesztés, innováció területén, együttműködve a gazdasági társaságokkal az alábbi területeken:

- **Orvosi, egészségügyi kutatások és fejlesztések a PTE ÁOK és ETK közreműködésével**
- **Gazdaságfejlesztési kutatások és fejlesztések a PTE KTK és a PBKIK közreműködésével**
- **Építészeti és informatikai kutatások és fejlesztések a PTE MIK közreműködésével**
- **Szociológiai és pszichológiai kutatások és fejlesztések a PTE BTK közreműködésével**
- **Ezen felül fontos megemlíteni a PTE oktatási potenciálját, ami a képzett munkaerő alapfeltétele. Itt egyrészt a betöltetlen álláshelyek betöltése képzett munkavállalókkal szempontjából lehet fontos szerepe a PTE -nek, másrészt a meglévő szolgáltatók, szakdolgozók speciális továbbképzésében is.**

6.2.4 Alkonygazdaság (Silver Economy)

A Zóna térsége, köztük a Pécs-Mohács növekedési zóna települései ideális körülményeket biztosítanak az ún. „**Alkonygazdaság**” fejlesztése számára. A térség tárgyi adottságai:

- természeti környezete
- turisztikai vonzereje
- kulturális szolgáltatásai
- gasztronómiája
- rehabilitációs kapacitásai
- egészségügyi szolgáltatói háttere
- nyelvi-, kulturális adottságai (kisebbségek)

Az alkonygazdaság szolgáltatásai nemcsak a térség, hanem a térségen kívülről, **akár külföldről érkező** idősödő polgárok számára is nyújthat szolgáltatásokat, utóbbiak költségei révén javítva ezzel a térség jövedelem-pozícióit.

Az alkonygazdaság ("Silver economy") a demográfiai szerkezet átalakulásában rejlő társadalmi, gazdasági lehetőségek kiaknázására törekszik. Ide tartozik az idősebb korosztály- a **55 éven felüliek**- vásárlóerejének mobilizálására, az életvitellel, a különböző szolgáltatásokkal szembeni növekvő igényük kiszolgálására fókuszáló szolgáltatások és termékek fejlesztése. Tekintettel az átlagos életkor növekedésére és az idősebb generációk aktivitására, minőségi elvárásának megjelenésére, az alkonygazdaság fejlesztése a gazdasági fejlesztés fontos komponensévé válhat.

A most már nyugdíjas, vagy nemsokára nyugdíjba menő korosztály az úgynevezett babyboom generáció tagja. Ez a generáció már a második világháború után született és együtt nevelkedtek a jóléti állammal.

- ez a korosztály megszokott bizonyos szolgáltatási színvonalat,
- átlagosan magasabb a képzettsége, mint a korábbi korosztályoknak
- és ezek következtében általában jobb egészségi állapotban vannak, mint a korábbi korosztályok nyugdíjas éveik kezdetén.
- emellett általában ezek a korosztályok rendelkeznek a megtakarítások nagy százalékával, és a legkisebb adósságállománnyal.⁸

E korosztály anyagi lehetőségei és igényei alapján a piacon egy fontos fogyasztói réteget alkotnak, amelyek igényei még kevésbé föltártak és kiszolgáltak.

Az **alkonygazdaság** tehát:

- **bevételt és munkahelyeket képes teremteni,**
- **hozzájárul a régió elöregedő és kiüresedő kistélepüléseinek a revitalizálásához.**

Az ENSZ becslése szerint⁹:

- Magyarországon 2030-ra a 65 év feletti lakosság aránya eléri a 20%-ot
- Magyarországon a 65 év feletti aránya a 20-64 év közötti népesség százalékában kifejezve 2050-re várhatóan eléri az 50%-ot.
- A nyugdíjba vonulás után még átlagosan 15 évig élünk.
- Az időskorúak társadalmon belüli egyre nagyobb aránya szinte valamennyi európai országban megfigyelhető tendencia, mely a tartós gondozás, gondoskodás (LTC-longterm care) iránt közép és hosszú távon is növekvő igényeket támaszt

A nyugat-európai idősödés révén széles bázisú generációk keresik azt a helyszínt, ahol nyugodt, biztonságos és versenyképes árú körülmények között tudnak az egészségi állapotuknak megfelelő minőségi ellátást kapni.

A magas színvonalú vidéki, vagy kisvárosi lakókörnyezet, illetve a meglévő terápiás, gyógyító kultúrára (gyógyfürdők, speciális ellátások, fogászati kezelések), és a PTE specifikus szakmai ismereteire alapozva tudnak kialakulni az időskori rehabilitációs és szolgáltató bázisok. **A tervezett fejlesztések, vagy állandóan, vagy rövidebb tartózkodási időre tudnak vendégeket csábítani a régióba,**

Az alkonygazdaság gazdaságfejlesztő szerepe **horizontális**, több ágazatban, alágazatban, ill. technológiában is jelen van:

- Elektronika–speciális termékek (irányítástechnika, mozgásérzékelés)
- Élelmiszeripar – bio élelmiszerek
- Egészségipar – egészség megőrzés, helyreállítás; ill. az egészségtudatos életmódot kiszolgáló termékek, szolgáltatások
- Orvosi műszergyártás
- Fenntartható turizmus – kulturális, rekreációs, és az aktív időskornak megfelelően egyre nagyobb igény a szabadidős tevékenységre

⁸ A fenti összefüggéseket már az Európai Bizottság 2005-ös zöldkönyve is, a "Confronting demographic change: a new solidarity between generations" című is megfogalmazta

⁹ https://www.un.org/esa/socdev/ageing/documents/un-ageing_briefing-paper_Long-term-care.pdf

- Gyógyszeripar
- IKT-távfelügyelet, szoftverfejlesztés
- Építőipar: akadálymentes épületek

Az alkonygazdaság **területi relevanciáját** illetően vélelmezhető, hogy a potenciális kereslet alanyainak egy része a Pécs-Villány TT területén keres tartós vagy ideiglenes tartózkodási helyet, közel Harkány rehabilitációs, vagy Villány gasztronómiai kínálatához, de egy jelentékeny részük az általuk inkább preferált urbánus környezetbe, a nagyvárosba, vagy annak közvetlen közelébe (Mecsek) települ, a Pécs által kínált kulturális szolgáltatások, és/vagy a klinikai, rehabilitációs háttér közelébe.

7 Az alkonygazdaság fejlesztésének területi vonatkozásai: a Dél-Dunántúli Gazdaságfejlesztési Zóna rurális-perifériális területei

7.1 Telepítési tényezők, település (járás) típusok

A Zóna jövedelmi pozíció elsősorban a **jövedelem-termelés** élénkítése révén javíthatók. A privát beruházási döntések ösztönzése pedig a **befektetői motivációk (telepítési tényezők)** befolyásolásán keresztül valósítható meg.

A gazdaságfejlesztés telepítési kulcstényező ágazattól függetlenül:

- a gazdasági potenciál és infrastruktúra,
- a rendelkezésre álló humántőke,
- a költséghatékonyság,
- a konnektivitás (logisztikai pozíció) és
- az üzleti környezet
- települési környezet és közszolgáltatások

A telepítési tényező-ellátottság értékelése lehetővé teszi **település-típusok** azonosítását. Ezek jellemzően lehetnek:

- ipari-logisztikai
- agrár- és élelmiszergazdasági (rurális) és
- turisztikai-szolgáltató profilúak.

Az egyes településtípusok pedig mikrotérségek lehatárolását teszik lehetővé. A Dél-Dunántúl területén azonosítható mikrotérségek:

- **Növekedési centrum-térség:**
 - Pécs/Mohács/Komló/M60-as tengelyvárosok,
 - Kaposvár/Zselic,
 - Közép-Duna-mente
- **Turisztikai térségek:**
 - Balaton Turisztikai Térség,
 - Pécs-Villány Turisztikai Térség

- **Periférikus (rurális) térségek**

- Dráva-mente,
- somogyi belső periféria,
- Mecsek-Hegyhát,
- Nyugat-Tolna

Mindhárom térségtípus más-más gazdaságösztönzési eszközkombináció alkalmazását kívánja meg:

- a **Növekedési centrum-térség** a globális befektetői piacon versenyez, jelentős infrastruktúra- és HR fejlesztési igénnyel, innovációs és üzleti szolgáltatások iránti keresletet indukálva, aktív akvizíciós tevékenységet kívánva.
- A **turisztikai-szolgáltató** település-típus övezetei (Balaton KÜT, Pécs-Villány KTT): a helyi vállalkozói tevékenység helyben tartása/fejlesztése az iparfejlesztés jellemző célja, erős az üdülőterületekről az oda nem illő tevékenységek áttelepítésének igénye;
- A **periferiális-rurális térség**: helyi gazdaság (körforgásos) ösztönzése, agrár- és élelmiszergazdasági-, kézműves-, kisipari profillal, aktív-, szelíd-, egészség-, esemény-, és ökoturizmus, a periféria járásközpontjai, mint foglalkoztatási decentrumok iparfejlesztési célpontok.

A Zóna jövedelmi pozícióit elsősorban a reálgazdaság jövedelemtermelési aktivitása determinálja, de a Zónát érintő jövedelemáramlások ronthatják, vagy éppen javíthatják a **Zóna** jövedelem-egyenlegét. A helyi gazdaság fejlesztése gátolja, lassítja a jövedelmek kiáramlását, addig a turizmus, a felsőoktatás és az alkonygazdaság (silver economy) kapacitásainak fejlesztése a régió kívül képződő jövedelmek régióba vonzásával javítja a Zóna jövedelemegyenlegét.

A Dél-Dunántúli Gazdaságfejlesztési Zóna társadalmi-gazdasági szempontból az ország területileg leghomogénebb területét képezi, melyből kizárólag a Zóna északi periferiáján található Balaton-part, a keleti határvonalat alkotó Közép-Dunamenti térség (Paks-Szekszárd), a további két megyeszékhely (Pécs és Kaposvár), illetve kisebb mértékben Villány-Siklós-Harkány emelkedik ki. A fenti térségek kivételével a **Zóna hatalmas egybefüggő rurális területe egységes mind társadalmi-gazdasági értelemben, mind demográfiai értelemben. Depressziós, leszakadó terület, valamennyi fejlettségi és demográfiai mutató tekintetében az Európai Unió egyik legszegényebb, legelmaradottabb része.**

A Zóna mindhárom megyéjére **aprófalvas településszerkezet** jellemző, ami azt jelenti, hogy a lakosság jelentős része, közel 50%-a 5000 fő alatti, a vidéki térség jellemzőit hordozó településeken él. Ezt a rurális szerkezetet jól mutatja, hogy **nagyságrendileg 500 település sorolható ebbe az elnéptelenedő, előregedő, jövőképet és megélhetést alig kínáló térségbe.** A rurális térségben élő társadalmi csoportok általános jellemzője az alacsony, az országos átlagot meg nem közelítő jövedelmi szint, valamint a szolgáltatásokhoz való nem megfelelő hozzáférési lehetőségek, az infrastrukturális feltételek alacsony minősége (távközlés és hálózatok, szennyvíz-hálózat elérhetősége, úthálózat általános minősége). A lakosság alacsony iskolai végzettségű, a lakóingatlanok leromlott állapotúak, a térség településeinek jelentős része nehezen és rossz minőségű utakon közelíthető meg és a nagyobb települések (részleges) hiánya miatt a térség fejlesztése kizárólag pontszerű beavatkozásokkal nem oldható meg.

A mezőgazdasági területen az „önfoglalkoztatás”, családi gazdaságok beindításának akadálya a mezőgazdasági-gazdálkodási ismeretek, valamint az ipari beruházásokat/fejlesztéseket tervező cégek esetében a közép- és felsőfokú műszaki végzettséggel rendelkező szakemberek hiánya.

A természeti erőforrások kivételével, a terület egyszerre szenved valamennyi telepítési tényező hiányától, és részben éppen ennek betudhatóan súlyosan tőkehiányos egyben. A gazdaság fejlesztésére kizárólag a helyi természeti erőforrásokra és társadalmi viszonyokra építő, a tényezőket komplex módon fejlesztő, a tőkeintenzitást jelentősen javító, térségi ökoszisztémák fejlesztésére koncentrálnó hosszútávú programokkal nyílnak esély.

A rurális-falusias térségek településein¹⁰ továbbra is jellemző a lakosság elvándorlása, különösen, ahol a térségben jelentős foglalkoztató gazdasági társaságok nem települtek meg. Ugyanezzel párhuzamos folyamat az említett térségekben az alacsonyán kvalifikált társadalmi réteg arányának növekedése a teljes lakónépességen belül. Az elvándorlási folyamat két fő okra vezethető vissza, egyrészt a helyi jövedelmi viszonyok alacsony mértéke, másrészt a helyben elérhető közszolgáltatások alacsony mértéke és minősége (óvoda, bölcsőde). **A Zóna rurális tereiben – az optimista forgatókönyvek megvalósulása esetén is – 2050-re nagyságrendileg száz település elnéptelenedése várható, amely azonban nem egyik napról a másikra fog megtörténni, így hosszan tartó, elhúzódó szociális-közszolgáltatási válságra kell felkészülni ezeken a településeken.**

Fenti probléma az immobil, helyben maradó lakosság drasztikus előregedésével együtt olyan **integrált program** megvalósítását követeli meg, amely három célt egyszerre szolgál:

- egyrészt helyben, illetve azokban a közeli városi településeken melyek elérhetők az adott térségben munkahelyet-megélhetést szükséges biztosítani ezen települések lakóinak számára;
- drasztikus mértékben javítani szükséges a lakhatási feltételeket-, közszolgáltatásokat ezeken a településeken, annak érdekében, hogy az elvándorlás mértékét csökkentsük, az elvándorlást megállítsuk;
- meg kell erősíteni, fejleszteni szükséges az időskori ellátásban érintett szociális intézményeket és szolgáltatásokat annak érdekében, hogy az egyéni és települési szintű társadalmi katasztrófa elkerülhető legyen.

Bármely területre vonatkozó fejlesztés esetében megkövetelendő, hogy az érintett vidéki lakosság képzése, szakismereteinek bővítése, adott esetben átképzése valósuljon meg.

A mezőgazdasági termelés legnagyobb problémája a birtokszerkezet, illetve az egyik oldalon található nagyüzemi mezőgazdasági termelés, a másik oldalon, pedig a megélhetést nem biztosító kisbirtokok. Jelenleg azt tapasztaljuk, hogy a nyugat-európai tőke érdeklődése különösen megélnékült, egyre több kisebb, közepes gazdasági társaságot vásárol meg nyugat-európai befektető.

- 1) Szükséges és megkerülhetetlen a képzési programokon keresztül a térség lakossága foglalkoztathatóságának növelése mind szakmai-, mind mentális kompetenciák fejlesztésével.

¹⁰ Dél-dunántúli Gazdaságfejlesztési Zóna Programdokumentuma (Kézirat: DDGZ Kormánybiztosság, 2021) alapján.

- 2) Valamennyi ágazat esetében egyszerre szükséges a családi vállalkozások támogatásával kialakítani egy-egy adott településen az agrárgazdasági profilt, melyet ki kell egészíteni szociális gazdasági elemekkel, melybe integrálható a potenciális lakosság jelentős része.
- 3) Térségi koordináció és szervezett szakosodás szükséges annak érdekében, hogy ne alakuljon ki akár túlzott kereslet, akár hiány valamilyen szakma vagy kompetencia iránt.

A rurális térségek problémája a primer gazdasághoz kapcsolódó fejlesztésekkel önmagában nem oldható meg, tekintettel arra, hogy még jelentős beavatkozásokkal sem tud annyi munkahelyet teremteni az ágazat, amely a térségek elnéptelenedését, kiürülését meg tudná akadályozni. Ennek megfelelően, valamint ahhoz a körülményhez illeszkedve, hogy a rurális térségekben is található funkcióhiányos városok, indokolt ezen településeken **célzott, kisléptékű helyi iparfejlesztési programokat indítani**. A rurális térségekben tervezett ipari fejlesztéssel érintett települések az alábbi városokat jelentik:

- Somogy megyében: Nagyatád, Barcs, Csurgó, Marcali, Tab városok
- Baranya megyében: Sellye, Sásd, Mágocs városok
- Tolna megyében: Dombóvár, Tamási, Bonyhád városok

7.2 A Zóna fejlesztési szempontú belső térségei

A Dél-Dunántúl területén azonosítható mikrotérségek tehát:

- **A növekedési centrum-térség:**
 - Pécs/Mohács/Komló/M60-as tengelyvárosok,
 - Kaposvár/Zselic,
 - Közép-Duna-mente
- **A turisztikai térségek:**
 - Balaton Turisztikai Térség,
 - Pécs-Villány Turisztikai Térség
- **A periférikus (rurális) térségek**
 - Dráva-mente,
 - somogyi belső periféria,
 - Mecsek-Hegyhát,
 - Nyugat-Tolna

7.3 A periféria térségének járásai

A rurális-periférikus profilú járások az alábbiak:

- csurgói,
- nagyatádi,
- barcsi,
- marcali,
- tabi,
- sellyei,
- hegyháti,
- tamási,
- dombóvári és a
- bonyhádi.

7.3.1 Foglalkoztatási decentrumok akár a járás határon túlsorduló ipari fejlesztési potenciállal: Periféria I. (Nagyatád, Marcali-Tamási-Tab, Bonyhád-Dombóvár)

A rurális-periférikus térségek jellemzően aprófalvas, városi hiányos térségek, így ezeknek a perifériáknak a járásközpont települései gyakorta akár **a saját járásukon is túlsorduló foglalkoztatási központokként** funkcionálva komoly fejlesztéspolitikai potenciált hordozhatnak. A rurális periféria jellemzően agrár-, esetleg erdőgazdasági profilú gazdasági szerkezete a legelemibb telepítési feltételek híján súlyosan **iparhiányos**. Ezekben a leszakadó, sokszor súlyosan hátrányos helyzetű térségekben az agrártermelés a gyakorta monokulturális, extenzív termelési szerkezete és a birtokstruktúra sajátosságai miatt önmagában nem képes a térség foglalkoztatási, jövedelemtermelési problémáinak a megoldására. A tényezőellátottság súlyos defektusai miatt nincs esély a teljes periféria ipari alapú újjáépítésére sem, így a periféria gazdasági újjáépítése komplex és egyedi megközelítést igényel. Ezeknek a térségeknek a **komplex felzárkóztatási programjaiban** hol a turizmus, hol az élelmiszergazdaság játszhat vezető szerepet, de hangsúlyt kell helyezni az ipar, legalább a járásközpont településeket érintő fejlesztésére is.

7.3.2 Komplex módon fejlesztendő járások, lokális ipari potenciállal Periféria II. (Csurgó és Barcs, Sellye és a Hegyhát,)

A Dráva-mente somogyi és baranyai szakaszának járásai: a **csurgói, a barcsi, a sellyei**, és részben a siklói és szigetvári egybefüggő, súlyosan leszakadó térségét jelentik a Dél-Dunántúli Gazdaságfejlesztési Zónának. De amíg a siklói járás városi rangú települései: Harkány, Siklós és Villány, a Pécs-Villány Turisztikai Térség meghatározó települései révén mind teljesítményükben, mind potenciáljukban kiemelkednek a Dráva-menti térségből, a másik két somogyi és a sellyei járás az ország leghátrányosabb, leggyengébben teljesítő térségei közé tartozik. A Dráva-térség három nyugati megyéje a súlyosan hiányos tényezőellátottságuk okán **nem alkalmas érdemi iparfejlesztési desztinációként szolgálni**, azok **fejlesztése csak komplex módon képzelhető el**. A térség adottságai okán (birtokszerkezet, földrajzi elzártság, ipari tradíciók teljes hiánya, foglalkoztathatósági problémák stb.), a kitörés lehetőségét a **turizmus nagyléptékű fejlesztése** jelentheti, az annak sikeréhez nélkülözhetetlen infra- és szuprastrukturális elemekkel, valamint a szükséges humán erőforrás-fejlesztési beavatkozásokkal együtt. A térség érdemi iparfejlesztési kapacitásait a somogyi járások esetében **Nagyatádra**, a sellyei járás esetében a Pécs-Mohács növekedési centrumtárság határos településeire, **Szigetvárra és Szentlőrinc**re célszerű telepíteni. **A 3 érintett járási székely település sem maradhat azonban ipari foglalkoztatási lehetőségek nélkül**. Csurgón, Barcon és Sellyén járási munkapiaci vonzáskörzetre alapozva, a helyi vállalkozások infrastruktúra igényeit kiszolgálva biztosítani kell az alapvető iparfejlesztési tényezők rendelkezésre állását: fejlesztési terület, esetleg ipari park formájában.

A **Hegyháti** járás is a Zóna súlyosan alulteljesítő térségei közé tartozik. Ennek a teljesítmény-deficitnek az oka a Dráva-mentéhez hasonlóan a **földrajzi elzártságban** keresendő, de nagyban hozzájárul ehhez a térségi gazdaságot évtizedekig meghatározó bányászat három évtizeddel ezelőtti összeomlása is. A földrajzi elzártság és az iparfejlesztéshez szükséges egyéb tényezők hiánya a térség tartós és egyre mélyülő leszakadását eredményezte.

A Hegyhát helyzete oly mértékben válságos, mind gazdasági, mind pedig társadalmi tekintetben, hogy a helyi fejlesztéspolitika területi szereplőinek minden erőfeszítése ellenére a növekedési fordulat végrehajthatatlannak látszik, ami középtávon akár a térség elnéptelenedéséhez is vezethet. **Sásd** a relatíve kedvezőnek tűnő közlekedési pozíciója ellenére sem képes megállítani a település leszakadását, Mágocs iparfejlesztési adottságai pedig még Sásdnál is kedvezőtlenebbek. Megoldást itt is a drávai recept jelentheti: a komplex beavatkozás súlypontja a **turizmus és az élelmiszergazdaság**, a helyi ipari tevékenység működtetéséhez, fejlesztéséhez szükséges infrastruktúrát a városi rangú települések: Sásd és Mágocs biztosítják. A **Hegyhát** turisztikai fókuszú komplex fejlesztése a drávai térség járásaihoz képest kevesebb lehetőséget kínál. A Mecsek és a Bikali Élménybirtok ugyan fontos vonzerői a térség turizmusának, azonban a térség leszakadásának megállításához szükséges kritikus tömegű jövedelemtöbblet ezek fejlesztése révén nem érhető el. Itt is fontos azonban a turizmus fejlesztése, a térség vonzerőinek láncra fűzése és attrakcióvá fejlesztése, a termék- és szolgáltatásfejlesztés, de szükség van egy olyan fejlesztési irányra, ami segít a népesség megtartását lehetővé tevő térségi jövedelemtermelésben. Ami egészen biztosan állítható, hogy ez az ágazat nem a turizmus, de nem is az ipar, tekintvén, hogy a térségben a legalapvetőbbnek tekinthető ipari infrastruktúra sem áll a fejleszteni kívánó vállalkozók rendelkezésére. **A térség településeinek a polgármesterei az alkonygazdaság (silver economy) felfuttatása révén remélik a járás gazdasági teljesítményének a feljavulását.**

A térség foglalkoztatási problémáira gyógyírt jelenthet **a szociális gazdaság fejlesztése** is, amely a foglalkoztathatóság javítását célzó ESZA-típusú programokkal kiegészülve komoly munkaerő-kapacitások lekötésére is alkalmas lehet. Az iparfejlesztést akadályozó relatív elzártság a szelíd turizmus és az alkonygazdaság számára ugyan erőforrás, de ennek érdekében a Hegyhát **közlekedési elzárásának oldása** fontos prioritás. A térség ipari foglalkoztatásának súlypontja pedig a Pécs-Mohács növekedési centrumtérség, azon belül is leginkább **Pécs (Komló)**, de Dombóvár, Bonyhád és Kaposvár vonzása sem elhanyagolható.

8 Az Alkonygazdaság fejlesztése a Pécs-Mecsek (Hegyhát) térségében

A Hegyhát halmozottan tényezőhiányos, tőkeszegény állapota komoly akadályt jelent ipari profilú ökoszisztémák térségi megtelepedése, fejlődése szempontjából. A földrajzi elszigeteltség, a szakképzett munkaerő rendelkezésre állásának korlátozottsága, a fejlesztési célú ingatlanok és általában az ipari infrastruktúra teljes hiánya gátolják az ipar térségi fejlődését. Az élelmiszergazdaság az Észak-baranyai szubrégió birtokszerkezeti sajátosságai és a mezőgazdasági ágazatra is jellemző tőkeszegénység miatt alacsony relatív jövedelemtermelő képességű, alacsony foglalkoztatási kapacitással rendelkezik. A térség elnéptelenedésének megakadályozása tehát új megoldásokat, kreatív fejlesztéspolitikai megközelítéseket kíván.

Az alábbi táblázat az egyes nemzetgazdasági ágak ún. 1-es típusú keresleti multiplikátor értékeit tartalmazza, amely azt mutatja meg, hogy egységnyi többletkereslet adott nemzetgazdasági indikátor értékében mekkora relatív változást indukál.

A táblázat ezáltal azt is megmutatja, hogy adott fejlesztéspolitikai beavatkozás (kormányzati kiadás, uniós támogatás stb.) milyen hatékonysággal képes a térség szempontjából fontos gazdasági mutatók befolyásolására. A táblázat adatai szerint a kibocsátás és a foglalkoztatás szempontjából az agrárágazat, a képződő hozzáadott érték és a munkajövedelmek gyarapodása szempontjából pedig **a szolgáltató szektor támogatása** hozza a lokális társadalom számára a legnagyobb relatív eredményt.

3. táblázat: 1-es típusú végső keresleti multiplikatörök

A	B	C	D
1-es típusú végső keresleti multiplikatörök			
	Mezőgazdaság	Ipar	Szolgáltatás
kibocsátási multiplikatör	1,7498	1,3716	1,4461
import multiplikatör	0,3124	0,5918	0,2267
hozzáadott érték multiplikatör	0,6876	0,4082	0,7733
munkajövedelem multiplikatör	0,3629	0,2035	0,4778
foglalkoztatási multiplikatör (ezer fő/mrd Ft)	0,2085	0,0718	0,1339
légszennyezési multiplikatör (ezer tonna/mrd Ft)	5,0483	1,8681	0,7387

Forrás: Koppány Krisztián: Makrogazdasági és regionális hatáselemzés multiplikatör modellekkel (Széchenyi István Egyetem 2017), 79.o.

Az ágazati szintű multiplikatörök vizsgálata ezen túl azt mutatja, hogy **a humán egészségügyi és a szociális ellátás, az egyéb személyi szolgáltatás, valamint a szálláshely szolgáltatás és vendéglátás** multiplikatör értékei a 96 nemzetgazdasági ágazat élmezőnyébe tartoznak, ami alátámasztja **az alkonygazdaság fejlesztéspolitikai relevanciáját!** Egységnyi társadalmi befektetés (kormányzati és/vagy uniós támogatás formájában) az alkonygazdaság kapacitásainak kiépítésébe az iparhoz, de még a mezőgazdasághoz képest is lényegesen nagyobb mértékben emeli a térség polgárainak munkajövedelmeit, hozzájárulva ezáltal a támogatott térség népességmegtartó erejének megerősítéséhez.

4. táblázat: Ágazati szintű multiplikátorok ismertetése

Ssz.	Ágazat	Háztartási jövedelem multiplikátor ¹¹		Foglalkoztatási multiplikátor	
		Érték	Sorrend	Érték	Sorrend
86	Humán egészségügyi ellátás	0,5162	8	144,8	18
87-88	Szociális ellátás	0,5340	7	253,2	2
96	Egyéb személyi szolgáltatás	0,6572	2	157,3	10
55-56	Szálláshely szolgáltatás és vendéglátás	0,4110	24	177,1	7
01	Növénytermesztés, állattenyésztés, vadgazdálkodás	0,5574	5	143,5	19
02	Erdőgazdálkodás	0,6206	3	222,3	3
10-12	Élelmiszer, ital és dohánytermék gyártása	0,3360	31	104,0	31
93	Sport-, szórakoztató és szabadidős tevékenység	0,4286	21	112,8	29

Forrás: Koppány Krisztián: Makrogazdasági és regionális hatáselemzés multiplikátor modellekkel, saját szerkesztés

Első lépésben azzal érveltünk, hogy a térség súlyosan tényezőhiányos és tőkeszegény állapota az ipar, sajátos birtokszerkezete pedig a mezőgazdaság fejlesztését teszi csaknem lehetetlenné. Második lépésben azt mutattuk meg, hogy az alkonygazdaság támogatása a Mecsek-Hegyháti térségben a lehető leghatékonyabb módja a térség fejlesztésének. A harmadik érvünk az alkonygazdaság Hegyháton történő fejlesztése mellett a térség földrajzi-logisztikai pozíciója, konkrétan a régió más periférikus területeihez képest Pécshez, mint a Dél-dunántúli térség központjához való fizikai közelsége. Pécs ugyanis nemcsak a professzionális klinikai és rehabilitációs szolgáltatási révén, de mint kulturális és szolgáltató központ is az alkonyipar fontos bázisa. A Mecsek, és benne a Hegyhát, mint a Pécs-Mohács Növekedési Centrumtérség rekreációs övezete nemcsak lakhatási potenciált, szálláshely szolgáltatást biztosító háttér, hanem nyújthatja azokat a rekreációs és egyéb lokális szolgáltatásokat is, amelyek az ezüst gazdaság keresleti oldali szereplői számára az igazi vonzerőt jelentik.

9 A Silver Economy várható hatása a régió lakosainak életminőségére

Az életminőség vizsgálata a XVIII. századra nyúlik vissza, ahol egyre fontosabb elemet kezdett betölteni az állampolgárok jólléte. Azonban a jóllét vizsgálatához szükség van az életminőség mérhetővé tételére. Erre alapvetően három megközelítés, három módszertan ismeretes: a skandináv, az amerikai, valamint e kettő szintéziséből létrejövő kevert modell.

¹¹ Az egyes multiplikátorok értelmezéséről ld. Koppány Krisztián: Makrogazdasági és regionális hatáselemzés multiplikátor modellekkel ¹¹ 76-88 o.

A skandináv modell középpontjában az egyszerűen, egzakt módon mérhető erőforrások, a kapacitások, illetve az ezekből eredeztethető tényezők állnak. Az objektív mérések az életminőség tartalmát gyakran próbálják meg egyetlen mutatószámmal kifejezni, melyhez a társadalmi, a gazdaság és/vagy a környezeti statisztikai adatokat használják.

Az amerikai, perszonális érzékelésen alapuló szubjektív modell a boldogságot, kellemes és kellemetlen érzéseket, valamint az érzelmek relatív hiányát vizsgálja és ezeken keresztül próbát képet alkotni a közösség életminőségéről.

A kevert modell ezen objektív és szubjektív módszerek együttes használatát jelenti, megpróbálva szélesebb spektrumban vizsgálni a jóllétet.

A skandináv modell több megközelítést, több mutatót használ, melyek közül kettőt emelnénk ki: Bruttó Hazai Termék (GDP), amely a gazdasági teljesítmény egyik mutatója. (Kutatások szerint a gazdasági teljesítmény önmagában nem elegendő mutatószám). A Humán Fejlettségi Mutató (Human Development Index, HDI) három objektív összetevőt mér, az egészséget, az oktatást és az életszínvonalat. Az egészség mérésére a születéskor várható élettartamot, az oktatásra a 25 év feletti átlagosan iskolában eltöltött elvéinek a számát, valamint az iskolát kezdő gyerekek várhatóan iskolában töltött elvéinek a számát, az életszínvonal meghatározásához az egy főre jutó Bruttó Hazai Terméket használja. (Az ENSZ HDI rangsorában Magyarország a 40. helyen van, regionális adatokat nem találtunk)

A szubjektív jólléttel kapcsolatos mérések egyik leggyakrabban alkalmazott eszköze az Élettel való Elégedettség Skála (Satisfaction with Life Scale, SWLS). A skála az életre és az életkörülményekre vonatkozó öt tételt vizsgálja.

Az Egészséggel Kapcsolatos Szubjektív Életminőség (Health Related Quality of Life, HRQOL) azt vizsgálja, hogy az adott fizikai és pszichológiai jellemzők mellett a személy mennyire érzi képesnek magát és talál örömet tevékenységeiben. Használatos még az EuroQol Group által kifejlesztett EQ-5D index az, amely az egészséggel kapcsolatos életminőség általános mérésére szolgál. (mobilitásról, az önellátásról, a szokásos tevékenységek elvégzéséről, a fájdalomról/rossz közérzetről és a szorongásról/lehangoltságról gyűjtenek adatokat).

A másik általánosan használt modell a WHO által kidolgozott Jól-lét index. (WHO well-being index).

A kevert modellek, azaz az objektív és a szubjektív tényezők egyidejű mérése használatos eszközök közül megemlítenénk többek között a Rahman-féle modellt, mely olyan komplex élet- minőség-mutatót épít fel, amely nyolc részterületből származtatja az életminőség mérőszámát, melyek egyben a modell input elemei. Ezek következők: a családi/baráti viszonyrendszer, az egészségi állapot, a lokális közösség, a személyes biztonság, az érzelmi jóllét, az anyagi jólét, a munka/aktivitásra és a környezet minőségére vonatkozó paraméterek (Rahman et al., 2005).

A Boldog Bolygó Index (Happy Planet Index, HPI) az emberi életminőség „fiatal”, 2006-ban bevezetett mutatószáma. Ez az első olyan index, amely összekapcsolja a jóllétet és a környezeti hatásokat megvizsgálva, hogy a boldog, elégedett élettel milyen környezeti hatékonyság jár együtt. Az index értéke három különálló jelzőszámot használ: önbevalláson alapuló élettel való elégedettség, ökológiai lábnyom és a várható élettartam.

Az OECD Jobb Élet Mutatója (Better Life Index, BLI) tizenegy dimenzióval az mérését foglalja magában. A vizsgált területek között szerepel a jövedelem/a vagyon, a munkahelyek, bérek, a lakhatás, a munkahely és a magánélet egyensúlya, az egészségügyi helyzet, az oktatás/a képzettség, a társadalmi kapcsolatok, a kormányzás és állampolgári részvétel, a környezet, a személyes biztonság, valamint a szubjektív jóllét mérése.

Az ezüst gazdaság fejlesztése szinte bármelyik vizsgálati módszert, mérőszámot vesszük alapul, változást hoz a régió lakosainak életminőségében.

A HDI tekintetében hosszú távon a GDP növekedése mellett az új munkahelyek, létrejötte és az a tény, hogy ezek többsége nagy hozzáadott értékkel bíró munkák, előrevetíti mind a 25 év felettek átlagos oktatásban eltöltött idejének, mind pedig a gyerekek várhatóan az oktatásban eltöltött idejének emelkedését. A fejlesztés egyik legnagyobb hatása várhatóan az egészségiparra gyakorolt hatás lesz, amelynek fejlődése az itt élők egészségi állapotát is pozitívan befolyásolja. (Itt jegyeznénk meg, hogy az egészségi állapot és az iskolai végzettség, valamint a jövedelmi szint közötti kapcsolat régóta ismert és kutatott)

A szubjektív mutatókkal kapcsolatban szintén hasonló megállapításokat tehetünk. A javuló egészségi állapot javuló észlelt egészséget eredményez, az infrastrukturális fejlesztések, a GDP növekedése javuló életkörülményeket eredményez, különös tekintettel arra, hogy az ezüst gazdaság nem régió idegen beruházás, nem hoz olyan környezeti, ökológiai változásokat, amelyek stresszként jelennek meg közösségi szinten, ellenben a helyi építészeti értékek felhasználása, a környezettudatos beruházások mind az életkörülmények javulását eredményezhetik. A szubjektív jóllét másik fontos eleme az élet értelmessége és az emberi kapcsolatok minősége. A projekt várhatóan ezen a téren is jelentős fejlesztést hozhat. A projekt helyi gazdaságra gyakorolt hatása révén a lokális erőforrások felhasználása nő, méghozzá szinergikus hatásokat használva. A nagy hozzáadott értékű, értékteremtő, kooperációt igénylő vállalászati tevékenységek és munkafolyamatok, különösen az altruista jellegű segítő tevékenységek hangsúlyos jelenléte növelik az élet értelmességének érzetét és a társas támogatottságot. A magasabb iskolai végzettség magasabb én-hatékonyságot eredményezhet, amely a társas támogatottsággal együtt csökkentheti a stressz szintet és a depresszióval való kitettséget.

A kevert modell megközelítést használva is hasonló eredményeket várhatunk.

A HPI modellt használva megint kiemelnénk a lokális erőforrások környezet tudatos használatán alapuló fejlesztéseket, melyek az ökológiai lábnyom csökkentését eredményezhetik.

A BLI megközelítést alapul véve jövedelem/a vagyon, a munkahelyek, bérek, a lakhatás, tekintetében egyértelmű javulás várható, a munkahely és a magánélet egyensúlya tekintetében a kérdés komplexitása miatt nem jelenthetünk ki egyértelmű elvárásokat, az egészségügyi helyzet, az oktatás/a képzettség, tekintetében bizonyosan jelentős fejlődés tapasztalható, a társadalmi kapcsolatok terén szintén, hiszen a fentebb említett okok (kooperativitás, altruista jellegű munkák, inklúzió erősödése) miatt szintén jelentős fejlődés várható, a kormányzás és állampolgári részvétel, is javulhat, hiszen egy ilyen volumenű fejlesztés nem valósulhat meg politikai, kormányzati ösztönzők és támogatás nélkül.

A környezeti fejlődés a várhatóan jelentős lesz, a személyes biztonság mind egzisztenciális, mind közbiztonsági szempontból javul. A szubjektív jóllét szintjében a fentebb leírt okok miatt szintén emelkedést várunk.

10 Alkonygazdaság jó gyakorlatok

Ahogy a statisztikai áttekintésünk is rávilágított, Európában a demográfiai előregedés okán az alkonygazdaság kiváló lehetőséget biztosít a gazdaság versenyképességének növelésére, s ezzel együtt az új és relatíve magas hozzáadott értéket előállító szolgáltatási formák kialakítására. Sőt, mivel a demográfiai előregedés globális méretekben is értelmezhető, az alkonygazdasághoz kapcsolódó innovatív vállalkozások fejlesztése lehetővé teszi az európai fejlesztési kapacitások globális piacokra és keresletre történő alapozását is, mely további versenyképességnövekedést eredményezhet az ágazatban (pl. szolgáltatásexport, turizmusfejlesztés). Ezt támasztja alá az Európai Bizottság által végzett ágazati felmérés is, mely az európai alkonygazdaság becsült keresleti értékét 3700 milliárd euróra becsülte, amely elsősorban az idősek magánkiadásait tartalmazza különféle termékekre és szolgáltatásokra vonatkozóan, a lakhatástól a rekreációig. Ráadásul ennek az összegnek csupán nagyságrendileg 10 százaléka köthető az idősek javát szolgáló közkiadásokhoz (például ingyenesen nyújtott egészségügyi szolgáltatások), vagyis az alkonygazdaság gazdasági potenciálja szinte kizárólag az idősek magánkiadásán alapul, s csak kisebb részben az ehhez kapcsoló költségvetési kiadásokra. Mindennek jelentősége pedig csak növekedni fog, mivel a hivatalos népesedési előrejelzések szerint az európai alkonygazdaság értéke 2025-ig, körülbelül évi 5 százalékos bővülést realizálva, eléri 5700 milliárd eurós szintet (EC, 2018).

Mindebben fontos figyelembe venni, hogy az alkonygazdaság sikeres és gazdaságilag fenntartható (versenyképes) fejlesztése csakis akkor valósítható meg, ha az ágazat holisztikus szemlélet mentén épül ki. Ennek megfelelően az alkonygazdaság fejlesztése szükségszerűen azt jelenti, hogy a gazdasági szereplők kínálatukat komplex módon az időskorúak különböző csoportjainak változó igényeihez igazítják több dimenzió mentén (lásd alább), ezzel ösztönözve az alkonygazdasághoz kapcsolódó fogyasztás intenzív növekedését. Mindebben kiemelt jelentőséggel bír, hogy az alkonygazdaság pozícióinak erősítése alapvetően kettő szinten is megvalósulhat, annak függvényében, hogy a fejlesztések multiplikátor hatásai mely gazdasági területekre terjednek ki. Mindez kifejezetten rugalmasan kezelhető alternatív megoldásokat biztosít az ágazatban érdekelt gazdasági szereplők számára fejlesztéseik megtervezéséhez és implementálásához, így az alkonygazdaság szemléletének átvételével számos kis- és középvállalkozás részesülhet az ágazatban rejlő növekedési potenciálokból (Szukalski, 2012). Az alkonygazdaság első szintű, klasszikus megnyilvánulási formája alapvetően a már meglévő, vagy a kifejezetten idősek számára újonnan létrehozott termékek és szolgáltatások értékesítését jelenti, mely kizárólag az alkonygazdaság magterületeit érinti. Ezzel szemben az alkonygazdaság második szintű megnyilvánulási formája az ágazathoz szorosabban kapcsolódó társadalmi, szociális, kulturális, oktatási, kreatív és logisztikai szolgáltatásokat is magába foglalva holisztikus módon, számos mellékterület összehangolt fejlesztésén keresztül igyekszik idősbárát társadalmi közeget teremteni az alkonygazdaság erősítésének égíse alatt. Mindennek köszönhetően az alkonygazdaság komplex módon történő fejlesztése az alábbi területeken eredményezhet pozitív multiplikátor hatásokat (Krzyminiewska, 2018):

- egészségügyi információs technológia (IT)
- okoslakásokhoz kapcsolódó IKT
- klinikai szolgáltatások a gerontológia területén (beleértve az ide vonatkozó orvosi technológiákat, az e-egészségügyet, a látás- és hallásterápiát, illetve az ortopédiát)
- az oktatás és a kultúra az idősügyi szabadidős szolgáltatások kapcsolatában
- az idősügyi mobilitást elősegítő informatikai/robotikai szolgáltatások
- közlekedésbiztonság
- fitness és wellness
- turizmus (főként ökoturizmus, kulturális turizmus, egészségturizmus)
- ruházat és divat
- a mindennapi életet segítő háztartási szolgáltatások
- pénzügyi szolgáltatások, különösen biztosítás, tőkevédelem, vagyonmegőrzés és megelőzés az időskori megtakarítások védelme érdekében

5. táblázat: Az alkonygazdaság működési szintjei

szintek	főbb jellemzők	célcsoport
első szint	1. A meglévő termékek/szolgáltatások módosítása, hasznosabbá tétele idősek számára	idősek
	2. Kifejezetten idősek számára dedikált új termékek és szolgáltatások előállítása, az öregedésből adódó szükségleteik kielégítése	
második szint	3. A lehető legönállóbb időskori életvitel biztosítása: <ul style="list-style-type: none"> • hosszabb otthonlélet lehetővé tevő szolgáltatások (takarítás, bevásárlás, gondozás), • lakosság szemléletformálása az egyes technológiák létezésével és felhasználási módjaival kapcsolatban • az időskori fogyatékoság kompenzálását szolgáló megoldások elősegítése • személyszállítási szolgáltatások megszervezése • okosotthon megoldásokat kínáló cégek tevékenységének erősítése • önálló életvitel elősegítése 	idősek
	4. Idősek magasabb színvonalú szabadidőszervezése <ul style="list-style-type: none"> • oktatási, szórakoztató, turisztikai szabadidős programkínálat működtetése • szolgáltatások háziállatok számára 	
	5. „Korérzékeny” pénzügyi szolgáltatások kialakítása	
	6. Idősek társadalmi integrációjának biztosítása	idősekkel foglalkozó szervezetek

szintek	főbb jellemzők	célcsoport
	<ul style="list-style-type: none"> A különféle szabadidős tevékenységeken keresztül az időskorúak társadalmi szerepvállalásának fokozása 	
	<p>7. Gazdasági aktivitást ösztönző szolgáltatások és termékek preferálása</p> <ul style="list-style-type: none"> frissített képzések, képesítések biztosítása fiatal és időskorú személyek számára egyaránt a gazdasági aktivitás megőrzése érdekében tudás és készségek biztosítása a vállalatok számára az időskori foglalkoztatás lehetővé tevő munkahelyi körülmények adaptálásához 	fiatalok és idősök egyaránt

Forrás: Szukalski, 2012

Fontos azonban azt is felismerni, hogy az alkonygazdaság – mint egyfajta horizontális kínálatirányítási szemlélet – nem csak különböző megvalósulási szinteken, hanem több, egymást részben átfedő és kiegészítő dimenziók terén is elképzelhető. Sőt, a multiplikátor hatások lehető legszélesebb körű érvényesülése miatt az alkonygazdaság szempontjait minél több dimenzió terén célszerű érvényesíteni, ezzel ösztönözve a vidéki gazdaság élénkítését. Ezt a célt alapvetően az alábbi ágazati dimenziók koherens kezelésével lehet elérni:

- **gondozó gazdaságok:** A „szociális mezőgazdaságnak” is nevezett gondozó gazdaságok (az angol terminológiában „care farms”) feladata, hogy a napközi vagy tartós gondozási szolgáltatásokat összekapcsolják a mezőgazdasági termelés elemeivel. Vagyis egy ilyen jellegű gazdaság egyszerre végez alacsony intenzitású termelési és szociális integrációs feladatokat, mely az idős korú, sokszor fogyatékkal élő, ápolásra szoruló személyek számára kedvező feltételeket teremt az öregkori aktivitás megőrzéséhez és a létbiztonság erősítéséhez. Számos európai országban a gondozó gazdaságok a mezőgazdasági tevékenységek szélesebb perspektívájába épülnek be – egyfajta kiegészítő tevékenységként – melynek következtében a kertészeti tevékenységekkel párhuzamosan nyílik lehetőség szükség szerint az idősök terápiás kezelésére („zöld” gondozás), illetve társadalmi szerepvállalásuk erősítésére (Hassink, Dijk, 2006). Mindennek köszönhetően az idősök számára az ilyen szemléletet követő gondozási gazdaságok kifejezetten vonzóvá válhatnak, mivel lehetővé teszik számukra a szocializálódást, miközben természetközeli környezetben tartózkodnak, és aktívan részt vehetnek egy mezőgazdasági kisüzem életében, ezzel kedvező körülményeket teremtve a vidéki élet iránt érdeklődő idősök számára.

- **Hollandia – Zorghoeve De Port gazdaság:** A gondozó gazdaságok működése terén Hollandiát tekinthetjük az egyik úttörő európai országnak. Más országokkal összehasonlítva itt a „zöld” gondozás ágazat kifejezetten fejlett, mely elsősorban az ilyen tevékenységet folytató gazdaságok regionális és nemzeti együttműködési struktúráinak, valamint a gazdaságoktól származó kezdeményezések sokféleségének köszönhető, amelyek strukturálisan

beágyazódtak a társadalom működésébe, illetve különösen az egészségügyi és szociális ágazatba. Mivel a holland mezőgazdaság, egészségügy és szociális ellátás olyan speciális ágazatoknak tekinthetők, amelyek a második világháború utáni modernizáció és specializáció folyamatában eltávolodtak egymástól, kifejezetten váratlan fejlemény, hogy a gondozó gazdasági szektor ilyen sikeresen tudott fejlődni. Az egészségügyi és szociális ellátórendszer intézményeivel kialakított és megerősített kooperációs együttműködéseknek köszönhetően azonban mára a holland gondozó gazdaságok dinamikusan fejlődő gazdasági szegmensnek tekinthetjük, ahol az innovatív szolgáltatások folyamatosan fejlődnek, proaktívan reagálva a társadalmi kontextus változásaira és a társadalom új igényeire.

Az elért magas fejlettségi szintjük miatt a holland gondozó gazdaságok sokféle tevékenységet folytatnak, beleértve a kertészetet, az állattenyésztést, vagy az erdőgazdálkodást, de más típusú rekreációs és szociális tevékenységet is folytathatnak az itt dolgozók, beleértve a festést, vagy éppenséggel teakert, esetleg étterem működtetését. Mindebből kifolyólag az ilyen jellegű gazdaságok működését a gazdaságban résztvevő idősök, a gondozó gazdálkodók, valamint az egészségügyi és szociális szakemberek egyaránt nagyra értékelik, mivel a minőségi, természetközeli és aktív időskori élet biztosításának köszönhetően a gondozottak a társadalom megbecsült és értékes részeként, proaktív közösségben tölthetik életüket.

Számos példa közül ilyen intézménykét említhetjük a dél-hollandiai Limburg réióban található *Zorghoeve De Port* gondozó gazdaságot, mely egy idősök által alkotott agrárkolóniaként biztosít kedvező életkörülményeket az ott élő és dolgozó személyek számára.¹² A birtok egyik legfontosabb célkitűzése ráadásul a demenciában szenvedő idősök életminőségének javítása, melynek érdekében a birtok szakemberei 24 órás gondozást biztosítanak az időskori aktivitást lehetővé tevő kertészeti, állatgondozó, illetve kézműves feladatok elvégzése mellett. Az itt működtetett gondozó szolgáltatásoknak köszönhetően a *Zorgoeve De Port* gazdaság Hollandia egyik legkiemelkedőbb időskori agrárközösségeként funkcionál, mely az általa működtetett jó gyakorlaton keresztül eklatáns példát nyújt az alkonyatgazdaság alapjainak körültekintő kialakításához.

- **idősorientált vidéki turizmus:** Az alkonygazdaság másik fő dimenziójaként az idősorientált vidéki turizmust azonosíthatjuk, mely az általa kínált desztinációk és szolgáltatások miatt kifejezetten kedvező kínálati profilt nyújt az idősebb generációk számára, melyet a fentiekben taglalt demográfiai statisztikák is megerősítenek. Tekintettel arra, hogy napjainkban az idősebb generációk – javuló vagyoni és demográfiai kilátásaik mentén – nagyobb nyitottságot mutatnak szabadidejük

¹² A *Zorghoeve De Port* gazdaság weblapja: <https://www.deport.nl/#binnen-kijken>

minőségibb eltöltése iránt, a turizmus számára optimális feltételek keletkeznek ezen társadalmi rétegek igényeinek kiszolgálására. További előnyt biztosít a vidéki turizmus és rekreációs szolgáltatások számára, hogy az idősebb generációk fogyasztási hajlandóságának szezonális eltérései elhanyagolhatók, mivel az idősek már nem kötődnek a munkaerőpiachoz, szabadidejüket saját preferenciáik szerint osztják be. Vagyis az alkonygazdaság segítségével a turizmus szezonális keresleti ingadozásai is kiegyenlítettebbé alakíthatók, mely az ágazat számára stabilabb működési alapokat biztosíthat (Niezgoda-Jerzyk, 2013).

Ugyanakkor fontos hangsúlyozni, hogy az időskori látogatók az átlagostól nagymértékben eltérő, speciális, korcsoportorientált szolgáltatásokra tartanak igényt, melyek biztosítása gyakran kihívásokat okoz a kínálati oldal számára. De tekintettel az idősek növekvő turisztikai fogyasztási szerepére (kevésbé hajandók fogyasztási szokásaikat feladni, cserébe hajandók többet fizetni), elengedhetetlen, hogy a turisztikai desztinációk kínálatának előkészítésében a szolgáltatók szemlélete átalakuljon az alkonygazdaság igényeinek megfelelően. Mindebben a jelenlegi 50-64 éves – nyugdíj előtt álló – korcsoport igényeire szükséges kiemelten fókuszálni, mivel a korcsoportba tartozók fogyasztási preferenciái fogják képezni 10-15 éven belül az alkonygazdaság keresleti tényezőinek jelentős hányadát.

- **Taipas Thermal** (Portugália): Egy ilyen megközelítést követő időorientált turisztikai kínálatra nyújt kézenfekvő példát a portugáliai Guimarães városa mellett található, történelmi jelentőséggel bíró *Taipas Thermal* fürdőkomplexum, ahol a termálszolgáltatások mellett fitness és belgyógyászati szolgáltatások is elérhetők.

Az 1750-es évek óta termálfürdőként funkcionáló helyszínen Portugália egyik legkiemelkedőbb egészségturisztikai komplex desztinációjaként aposztrofálható, ahol külön részleg specializálódott az időskori belső- és mozgásszervi megbetegedések gyógyítására. A komplexum időskori profilját kifejezetten az erős szezonális által előidézett szélsőséges keresleti ingadozás enyhítésének, az elő- és utószezon hatékonyabb kiaknázásának céljából kezdték fejleszteni. A fürdő vezetése ebből a célból egy „Ageing Fit” névre keresztelt programot indított, mely kifejezetten az időskorúak igényeihez szabott termálturisztikai kínálattal igyekezett megszólítani az idősebb generációk tagjait. A kezdeményezés lényege, hogy a Taipas Thermal a vele szövetkezeti módon együttműködő 20 helyi kis- és középvállalkozással karöltve gastroenterológiai és dietetikai szolgáltatásokat és termékkínálatot alakított ki, melyek új távlatokat és vonzóbb körülményeket teremtettek az időskorúak gyógyászati ellátásában.

Az elképzelés sikerét bizonyítja, hogy míg a fürdő ideiglenes bezárásnak utolsó évében, 2002-ben a látogatók éves száma a 600 főt sem érte el, addig az infrastrukturális felújítást, illetve a kínálat reformját követően 2015-ben közel 8500 látogatót regisztráltak a komplexumban, akiknek közel 60 százaléka kifejezetten az időskori ellátáshoz kapcsolódó szolgáltatások miatt kereste fel a fürdőt.¹³

- **vidéki „alkonyat szektor” komplex vállalkozásfejlesztése:** Az alkonyatgazdaság sikeres és hosszú távon gazdaságilag fenntartható fejlesztéséhez elengedetlen, hogy a turisztikai desztinációk mellett a vidéken működő vállalkozások szélesebb köre – egyfajta kiegészítő funkciót biztosítva – csatlakozzon az ágazat fejlesztéséhez. Mindez azt célozza, hogy az alkonyatgazdaság szempontjából releváns vidéki vállalkozások termékeiket és szolgáltatásaikat a különböző életkorú, fizikai és mentális kapacitásukban eltérő emberek szükségleteihez igazítsák. Egy ilyen jellegű alkonyatgazdasági klaszterépítés ideális esetben elsősorban a turizmus-vendéglátás, építőipar, egészségügy, szociális gondozás, oktatás, sport és kultúra területeire tejed ki, ezzel biztosítva a kínálati tényezők összhangját az idős generációk számára.
 - **Health Innovation Hub (Írország):** Ilyen jellegű, kormányzati támogatással létrehozott klaszterszerveződéséként tekinthetünk az Írországban működő Health Innovation Hub modelljére, mely számos klinikai és tudományos tevékenységgel foglalkozó intézmény és vállalat koordinálásán keresztül igyekszik felgyorsítani az egészségügyi innovációt az alkonygazdaság fejlesztése érdekében. Az innovációs klaszter három helyszínen (Dublin, Cork, Galway) rendelkezik intézményi központtal, melyek közvetlenül nyújtanak támogatást a klaszterben résztvevő vállalatok innovatív termékeinek és szolgáltatásaik fejlesztésében, illetve sikeres piaci megjelenésében. Ezen törekvés sikerét bizonyítja, hogy 2016-os alapítás óta a klaszter közel 600 vállalkozással és 400 egészségügyi dolgozóval került kapcsolatba, illetve több mint 150 projektet generált.¹⁴
- **szociális vállalkozások fejlesztése:** Az alkonygazdaság fejlesztésének negyedik dimenziójaként a szociális szférában dolgozó vállalkozások, illetve civil szervezetek tevékenységeinek támogatását említhetjük. Tekintettel arra, hogy az ilyen profillal működő szervezetek tevékenységüknek köszönhetően lehetővé teszik az időskorúak munkaerőpiaci (re)integrációját és életszínvonaluk növelését, ezért az alkonyatgazdaság fejlesztésében a szociális ágazat, s ezen belül is a közösségi alapon szerveződő intézmények kifejezetten erős hajtóerőt biztosíthatnak.

¹³ A Taipas Thermal jó gyakorlat bemutatása: <https://www.interregeurope.eu/policylearning/good-practices/item/4484/taipas-thermal-health-and-well-being/>

¹⁴ A Health Innovation Hub jó gyakorlat bemutatása: <https://www.interregeurope.eu/policylearning/good-practices/item/4496/health-innovation-hub-ireland/>

- **Silver Normandie** (Franciaország): A szociális ágazat alkonygazdaságon belüli jelentőségére a franciaországi Silver Normandie szerepvállalása jelent kiemelkedő példát, mely az észak-franciaországi Normandia régióban teremt szociális klaszterhálózatot az ágazat fejlesztését támogatandó. 2014-es alapítását követően a Silver Normandie – a Normandiai Regionális Fejlesztési Ügynökség felügyelete alatt – a regionális alkonygazdaság legfontosabb vállalati szereplői között aktív koordinációt alakított ki, mely napjainkra több mint 40 regionális vállalati szereplőt, egészségügyi szervezetet és befektetési alapot tömörít magába. Mindennek köszönhetően, a politikai és gazdasági kapcsolatainak keresztül a Silver Normandie szociális klaszter az utóbbi évek során számos kezdeményezést indított az idős generációk életkörülményeinek és társadalmi szerepvállalásának erősítése céljából. Ezt jól példázza, hogy a koronavírus által okozott gazdasági és foglalkoztatási krízis leküzdésének érdekében a Silver Normandie pénzügyi és a regionális közigazgatási szervek bevonásával olyan támogatási sémát működtet, mely a térségi vállalatokat kifejezetten az időskori munkavállalók atipikus munkakörökben történő foglalkoztatásában teszik érdekeltté. Vagyis a klaszterszervezet jelentős hozzáadott értékkel rendelkezik a régióban élő idősebb generációk foglalkoztatási és integrációs lehetőségeinek javításában, ezzel pedig nemzeti szinten az egyik legmeghatározóbb szociális koordinációs szervezetté minősíthető, melynek példáját számos más régióban (pl. Elzász, Pireneusok) igyekeznek hatósági szinten alkalmazni.¹⁵

Források:

- EC – European Commission (2018): The Silver Economy – Executive Summary
- Enste, P., Naegele, G., Leve, V. (2008): The Discovery and Development of the Silver Market in Germany. In: F. Kohlbacher, C. Herstatt (Eds.), The Silver Market Phenomenon. Business Opportunities in an Era of Demographic Change (pp. 330–331). Heidelberg: Springer.
- Hassink, J., van Dijk, M. (Eds.). (2006)? Farming for Health: Green-Care Farming Across Europe and the United States of America. Dordrecht: Springer.
- Szukalski, P. (2012): Demography and Social Gerontology. *Biul. Inf.*, 7, 1–4.
- Krzymińska, G. (2018): Silver economy in rural development strategies. *J. Agribus. Rural Dev.*, 4(50), 415–420.

¹⁵ A Silver Economy jó gyakorlat bemutatása: <https://www.interregeurope.eu/policylearning/good-practices/item/3094/silver-normandie/>